

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ : ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ, ΤΙΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

**«Η προσφυγική κρίση στην Ελλάδα. Αίτια, Αντιμετώπιση και η κατάσταση
σήμερα»**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ

ΜΟΥΡΕΛΑΤΟΥ ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

ΑΜ: 3032202201010

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΣ (ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ)

ΓΑΖΗ ΦΩΤΕΙΝΗ

ΦΕΡΩΝΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

Κόρινθος, 2024

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της Μεταπτυχιακής Διπλωματικής μου Εργασίας θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλους όσους με στήριξαν κατά την εκπόνησή της. Οι «Ευχαριστίες», είναι το κείμενο που γράφεται τελευταίο αλλά νιώθουμε χαρά που διαβάζεται πρώτο. Νιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω τον Επιβλέποντα Καθηγητή μου κ.Θεόδωρο Παπαθεοδώρου για την επιστημονική του καθοδήγηση, την ενθάρρυνση και την άμεση ανταπόκρισή του και συνδρομή σε όλα τα στάδια της εκπόνησης της Μεταπτυχιακής Διπλωματικής μου Εργασίας. Επιπρόσθετα, τον ευχαριστώ για το συμβουλευτικό ρόλο του σε όλη τη διάρκεια της ακαδημαϊκής μου πορείας. Ευχαριστώ ,επίσης ,συνολικά, τους διδάσκοντες καθηγητές μου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών, μεταξύ αυτών τα μέλη της Τριμελούς Συντονιστικής Επιτροπής κ. Γαζή Φωτεινή και Φερώνα Ανδρέα για τη συμμετοχή τους ,οι οποίοι στα πλαίσια των μαθημάτων τους με βοήθησαν να κατανοήσω εις βάθος τα διάφορα ζητήματα που συνδέονται με το προσφυγικό ζήτημα και να το εξετάσω από διάφορες πλευρές. Οφείλω, ένα μεγάλο, από καρδιάς, Ευχαριστώ στους γονείς μου και στον αδελφό μου, που δεν σταμάτησαν λεπτό να αγωνιούν για εμένα και να με στηρίζουν σε κάθε μου επιλογή στη διάρκεια των πανεπιστημιακών μου σπουδών .Μπορεί να είναι το τελευταίο Ευχαριστώ αυτού του κειμένου αλλά σε αξία είναι το πρώτο.

Σας ευχαριστώ.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αποτέλεσε μία βιβλιογραφική ανασκόπηση του ζητήματος της Προσφυγικής κρίσης αλλά και της ένταξης των προσφυγικών ροών που έφτασαν στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια αυτής. Διερευνήθηκαν ποικίλα ζητήματα, όπως το νομικό πλαίσιο, τα αίτια και οι συνέπειες της προσφυγικής κρίσης και διαπιστώθηκαν τα ελλείμματα, τόσο του ελληνικού, όσο και του ευρωπαϊκού μηχανισμού ένταξης των προσφύγων. Σκοπό της έρευνας ήταν η ανάλυση της προσφυγικής κρίσης και της ένταξης των προσφύγων στην Ελλάδα, μέσα από τη μέθοδο της βιβλιογραφικής ανασκόπησης μονογραφιών, μελετών και άρθρων. Μέσα από την έρευνα, προέκυψαν ωστόσο και ελπιδοφόρα στοιχεία, καθώς και ευρήματα που μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για τη δόμηση μίας στοχευμένης πολιτικής που θα διασφαλίζει το σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα των προσφύγων αλλά και την ένταξή τους με τρόπο βιώσιμο στην κοινωνία. Η Ευρώπη, με το κατάλληλο νομικό πλαίσιο αλλά και την συνεργασία μεταξύ των κρατών, είναι απαραίτητο να αντιμετωπίσει τα ελλείμματα και να προσφέρει υποστήριξη τόσο στα κράτη μέλη της, όσο και στους αιτούντες άσυλο και τους πρόσφυγες. Εφαρμόζοντας μία στρατηγική βασισμένη στο σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα στο ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο και τη διακρατική συνεργασία που αποτελεί βασικό στόχο της Ένωσης, η ΕΕ μπορεί να υποστηρίξει τα κράτη, όπως η Ελλάδα, που δεν έχουν επαρκείς υποδομές και μία ισχυρή αγορά εργασίας, να εντάξουν τους πρόσφυγες με τρόπο ο οποίος θα είναι βιώσιμος και για τα κράτη, αλλά και για τους ίδιους τους πρόσφυγες που αποτελούν μία ευάλωτη κοινωνική ομάδα.

Λέξεις κλειδιά: πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο, ένταξη, Ευρωπαϊκή Ένωση

ABSTRACT

This study conducted a literature review on the Refugee Crisis and the integration of refugee flows that entered Greece during the crisis. A research was conducted on several problems, including the legislative framework, the causes and repercussions of the refugee crisis. The research found the deficiencies in both the Greek and European mechanisms for integrating refugees. The objective of the study was to examine the refugee crisis and the assimilation of refugees in Greece, utilizing a literature review approach that encompassed monographs, papers, and articles. During the research, certain encouraging factors were identified, along with discoveries that can serve as the foundation for developing a focused policy. This policy will aim to guarantee the protection of refugees' human rights and facilitate their long-term integration into society. Europe requires an adequate legislative structure and collaboration among its nations to effectively solve deficiencies and provide assistance to both its Member States and individuals seeking asylum and refuge. By incorporating a human rights-focused strategy within the European institutional framework and fostering transnational collaboration, the EU can assist countries like Greece, which face challenges in terms of infrastructure and labor market strength, in effectively and enduringly integrating refugees. This approach aims to ensure sustainability for both the host countries and the refugees, who constitute a vulnerable social group.

Key words: refugees, asylum seekers, integration, European Union

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1 Προσφυγικές ροές δια θαλάσσης 2014 - 2023 (Πηγή εικόνας UNHCRGREECE)	19
Εικόνα 2 Προσφυγικές ροές δια θαλάσσης και στεριές 2014 - 2023 (Πηγή εικόνας UNHCRGREECE)	20
Εικόνα 3 Προσφυγικές ροές ανά χώρα της Ε.Ε. (Πηγή: europa.com)	21
Εικόνα 4: Πρόσφυγες από την περιοχή της Συρίας το 2015 (Πηγή εικόνας: UNHCR)	24
Εικόνα 5 Προσφυγικές ροές και διαδρομές (Infographics, 2016).....	30
Εικόνα 6 Προσφυγικές ροές από θαλάσσης σε Μεσογειακές χώρες (2016 και 2017) (Πηγή: IOM).....	32
Εικόνα 7: Συνολικές αφίξεις προσφύγων σε μεσογειακές χώρες μετά την Κοινή Δήλωση (Πηγή: IOM)	33
Εικόνα 8 Ροές προσφύγων στην Μεσόγειο μετά την κρίση (Πηγή εικόνας: IOM Greece)	85
Εικόνα 9: Απόψεις Ελλήνων για ένταξη προσφύγων (Πηγή εικόνας: Διανέοσις).....	86
Εικόνα 10: Επιθυμητός αριθμός προσφύγων στην Ελλάδα (Πηγή εικόνας: Διανέοσις)	87
Εικόνα 11 Προέλευση Προσφύγων (Πηγή εικόνας: Υπουργείο Εξωτερικών).....	88
Εικόνα 12: Αφίξεις προσφύγων (Πηγή εικόνας: avgi.gr).....	88

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	σελ. 3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ. 8
ΜΕΡΟΣ Ι : Η ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ	σελ.11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι. ΒΑΣΙΚΑ ΝΟΜΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ	σελ.11
I. Η Ευρωπαϊκή Νομοθεσία	σελ.11
II. ΧΕΑΔ και Σύστημα Δουβλίνου	σελ.13
III. Ελληνική Νομοθεσία	σελ.16
IV. Νομικός Ορισμός της έννοιας του πρόσφυγα	σελ.17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ. ΤΟΥΡΚΙΑ – Ε.Ε. ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ	σελ.18
I. Η κατάσταση πριν το 2015	σελ.18
II. Η Κοινή Δήλωση ΕΕ – Τουρκίας.....	σελ.25
III. Κριτικές και σχόλια επί της Κοινής Δήλωσης ΕΕ – Τουρκίας	σελ.27
IV. Ο διάλογος και οι ευθύνες Ελλάδας και Τουρκίας για την ανεξέλεγκτη είσοδο προσφύγων και μεταναστών στην Ευρώπη μέσω του Αιγαίου	σελ.33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ. ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ	σελ.34
I. Τα δικαιώματα των προσφύγων με βάση το Διεθνές Δίκαιο	σελ.34
II. Η σημασία της ΕΣΔΑ και της νομολογίας της ΕΕ	σελ.36
III. Διασφάλιση του δικαιώματος στο άσυλο στην ΕΕ	σελ.38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV. ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	σελ.40
I. Ο ρόλος του πολέμου στη Συρία	σελ.40
II. Η στάση της Ευρώπης	σελ.41
III. Η Ελλάδα ως σύνορο μεταξύ Ασίας και Ευρώπης	σελ.43
IV. Η στάση των γειτονικών χωρών	σελ.46

V.	Η πολιτική της Ελλάδας ως αίτιο της κλιμάκωσης της προσφυγικής κρίσης	σελ.48
ΜΕΡΟΣ ΙΙ: Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ		
		σελ.49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι. ΕΝΤΑΞΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΕ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΕ		
		σελ.49
I.	Θεσμική αντιμετώπιση	σελ.49
II.	Το πλαίσιο λειτουργίας και η δράση των ΜΚΟ για την ένταξη των προσφύγων	σελ.52
III.	Ενέργειες για την ένταξη των προσφύγων στην Ελλάδα σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο	σελ. 53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ		
		σελ.56
I.	Οικονομική κρίση και προσφυγικό	σελ.56
II.	Οικονομική επιβάρυνση και οφέλη για το κράτος	σελ.58
III.	Οικονομικά μέτρα για την ένταξη των προσφύγων	σελ.59
IV.	Μακροπρόθεσμη ενσωμάτωση στην ελληνική οικονομία	σελ.61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ. ΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ - Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ		
		σελ.62
I.	Η στάση των ΜΜΕ	σελ.62
II.	Κοινωνική ένταξη προσφύγων	σελ.63
III.	Έρευνες για τη στάση των πολιτών απέναντι στους πρόσφυγες ...	σελ.65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV. Η ΑΠΟΚΛΙΜΑΚΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ		
		σελ.68
I.	Ο ρόλος της πολιτικής της Ελλάδας	σελ.68
II.	Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής πολιτικής	σελ.70
III.	Ο ρόλος της πανδημίας	σελ.73
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ		
		σελ.75
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ		
		σελ.77
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ		
		σελ.85

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο όρος προσφυγική κρίση κυριάρχησε την περίοδο 2015-2019 με την ΕΕ να ενεργοποιείται καθυστερημένα στα τέλη του 2015. Στην Ελλάδα η περίοδος από το 2015 και μετά χαρακτηρίστηκε ως μία περίοδος σημαντικής ανθρωπιστικής κρίσης κυρίως λόγω του ανεξέλεγκτου κύματος των προσφυγικών ροών με έντονες συνέπειες στην ελληνική κοινωνία και οικονομία.

Παρόλο που τα κράτη-μέλη της ΕΕ έχουν δεσμευθεί σε ένα κοινό πλαίσιο αξιών, σε θεωρητικό επίπεδο αλλά και στην πράξη, την τελευταία οκταετία (2015-2023), αναδείχθηκε στην επιφάνεια ότι, οι αξίες της ΕΕ μπορεί να είναι κοινές αλλά δεν είναι κατανοητές με τον ίδιο τρόπο. Απόδειξη του παραπάνω ισχυρισμού αποτελεί το γεγονός ότι απουσιάζει μέχρι σήμερα η δημιουργία ενός Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου (ΚΕΣΑ).

Στην Ελλάδα τέθηκε σε εφαρμογή το 2019 η Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη που υιοθέτησε την έννοια και τη στρατηγική της κοινωνικής ένταξης των προσφύγων/μεταναστών, που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης και της ΕΕ

Η Ελλάδα λόγω της γεωγραφικής της θέσης είναι ευάλωτη σε εξωτερικούς κινδύνους αλλά ταυτόχρονα είναι, διαχρονικά, και στο κέντρο των εξελίξεων. Λόγω της γειτνίασης με την Τουρκία –που έχει δεχθεί τον κύριο όγκο των Σύριων προσφύγων– αλλά και λόγω της μεγάλης της ακτογραμμής αποτελεί σημείο άφιξης και διέλευσης προσφυγικών ροών.

Η Ελλάδα είχε υπογράψει τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 για το καθεστώς των προσφύγων καθώς και το σχετικό Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης του 1967 με αποτέλεσμα να δεσμεύεται ως προς τον τρόπο υποδοχής των προσφύγων και μεταναστών και την παροχή ασύλου. Επιπρόσθετα, η Ελλάδα έχει θεσπίσει και δικό της εθνικό σύστημα ασύλου που διέπετε από την ελληνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία.(Ν 3907/2011 σε συνδυασμό με το Ν.4375/2016) και το 2019 με την ανάπτυξη της Νέας Εθνικής Στρατηγικής για την ένταξη που ευθυγραμμίζεται με το τελευταίο σχέδιο δράσης της ΕΕ και ενσωματώνει τις συστάσεις για την κοινωνική ένταξη που περιγράφονται στο Νέο Σχέδιο Δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (24/11/2020)

Η Διπλωματική αυτή Μεταπτυχιακή Εργασία εστιάζει σε όλα σχεδόν τα ζητήματα που αφορούν το προσφυγικό, συμπεριλαμβανομένων των αιτίων, των ενεργειών, της αντιμετώπισης και των ανθρωπιστικών, κοινωνικών και οικονομικών συνεπειών του. Η

έρευνα έγινε με τη χρήση πρωτογενών και δευτερογενών πηγών από αξιόπιστες βάσεις δεδομένων από το διαδίκτυο και από επίσημα έγγραφα οργανισμών όπως η ΕΕ, το Συμβούλιο της Ευρώπης και από την μελέτη άρθρων αλλά και εργασιών όπως καταγράφονται στην βιβλιογραφία.

Ως κύριος στόχος της εργασίας τίθεται να επιχειρηθεί προσέγγιση, με κριτική άποψη, που να περιλαμβάνει, κατά το δυνατόν το σύνολο των ζητημάτων που σχετίζονται με το προσφυγικό και την ανάδειξη τόσο των θεωρητικών όσο και ερευνητικών ερωτημάτων που σχετίζονται με αυτό.

Αφού καταγράφηκε ο στόχος στη συνέχεια τέθηκε ως σκοπός, η διερεύνηση των παραπάνω ζητημάτων και επιχειρήθηκε προς τούτο η αξιοποίηση στατιστικών δεδομένων από ελληνικούς και διεθνείς οργανισμούς αξιοποιώντας συγχρόνως και τα ευρήματα τόσο από ποιοτικές όσο και ποσοτικές έρευνες που αφορούν το προσφυγικό ζήτημα.

Τα κύρια ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας είναι τα ακόλουθα:

- Κρίνεται ως σημαντική η σύναψη της Κοινής Δήλωσης ΕΕ – Τουρκίας;
- Ποια η σημασία ης προσφυγικής κρίσης για την Ελλάδα;
- Τηρούνται τα δικαιώματα των προσφύγων στην Ελλάδα;
- Ποια είναι τα κύρια δικαιώματα των προσφύγων στην ΕΕ και στην Ελλάδα;
- Ποια η αντίδραση των θεσμών, πολιτών και οργανισμών απέναντι στην προσφυγική κρίση στην Ελλάδα;
- Οι πολιτικές και οι διαδικασίες που εφαρμόζονται στην Ελλάδα βοηθούν την ένταξη των προσφύγων στην ελληνική κοινωνία;

Η υφιστάμενη δομή της εργασίας εκτιμούμε ότι εξυπηρετεί την εξέταση συνολικά όλων των σχετικών με την προσφυγική κρίση ζητημάτων και απαντά και στα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν.

Κατά συνέπεια, το ΜΕΡΟΣ Ι εστιάζει στο νομικό πλαίσιο δικαιωμάτων των προσφύγων και περιλαμβάνει τέσσερα βασικά κεφάλαια:

- Στο κεφάλαιο I. εξετάζονται τα βασικά νομικά ζητήματα επί του προσφυγικού
- Στο κεφάλαιο II. επικεντρωνόμαστε στην Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας
- Στο κεφάλαιο III. εστιάζουμε στα ανθρώπινα και κοινωνικά δικαιώματα των προσφύγων όπως κατοχυρώνονται από συνθήκες που έχει υπογράψει και η Ελλάδα και

- Στο κεφάλαιο IV. αναφερόμαστε στα αίτια της προσφυγικής κρίσης και γενικότερα στην αντιμετώπισή της

Στο ΜΕΡΟΣ II. αναφερόμαστε στην ένταξη των προσφύγων στην ελληνική κοινωνία και περιλαμβάνει τέσσερα βασικά κεφάλαια:

- Στο κεφάλαιο I.εξετάζεται η ενταξιακή πολιτική σε Ελλάδα και ΕΕ
- Στο κεφάλαιο II.αναλύονται οι επιπτώσεις της προσφυγικής κρίσης στην ελληνική κοινωνία
- Στο κεφάλαιο III.ερμηνεύεται η στάση και οι απόψεις της κοινωνίας για το προσφυγικό στην περίπτωση της Ελλάδας και,
- Στο κεφάλαιο IV.αναφερόμαστε στην αποκλιμάκωση της προσφυγικής κρίσης

Με τα συμπεράσματα, τη βιβλιογραφία και τα παραρτήματα ολοκληρώνεται η παρούσα διπλωματική εργασία.

ΜΕΡΟΣ Ι: Η ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι. ΒΑΣΙΚΑ ΝΟΜΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ

Ι. Η Ευρωπαϊκή Νομοθεσία

Η πρώτη δέσμευση της Ευρωπαϊκής Ένωσης απέναντι στο προσφυγικό ζήτημα, πηγάζει από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, η οποία αποτελεί θεμελιώδη σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης. Αν και η ίδια η Σύμβαση δεν αναφέρει ρητά τη διεθνή προστασία των προσφύγων, οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με βάση αυτήν, κρίνουν τα κράτη ως υπεύθυνα για την παροχή ασύλου και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των προσφύγων. Είναι υποχρεωτικό για όλα τα μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης να συμμορφώνονται με τη Σύμβαση, όπως ερμηνεύεται από το Δικαστήριο, και να αναγνωρίζουν την εξουσία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (UNHR, 2023).

Το κύριο μέλημα της ΕΕ είναι η αποτελεσματική λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, η οποία διευκολύνει την απεριόριστη κυκλοφορία αγαθών, ανθρώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίων εντός των συνόρων της. Ωστόσο, το 1999, η ΕΕ διεύρυνε την εντολή της και το νομικό και ρυθμιστικό της πλαίσιο ώστε να περιλαμβάνει θέματα μετανάστευσης και προσφύγων. Στο πλαίσιο αυτό, θεσπίστηκαν νέα ευρωπαϊκά προγράμματα προς τη συγκεκριμένη κατεύθυνση. Στόχος αυτών των προγραμμάτων ήταν η δημιουργία ενός κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου, το οποίο αποσκοπεί στη διασφάλιση της συνεπούς ερμηνείας και εφαρμογής της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 (UNHR, 1951). Ένα από τα κύρια ζητήματα στην ΕΕ είναι η έλλειψη κοινών προτύπων και πρακτικών στην ανάπτυξη ενός κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου, παρά την προσπάθεια η οποία έχει καταβληθεί, ιδιαίτερα κατά της τελευταίες δύο δεκαετίες. Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Ένωση δίνει μεγαλύτερη σημασία στα μέτρα εξωτερικού μεταναστευτικού ελέγχου. Οι πράξεις αυτές μειώνουν αναπόφευκτα τη δυνατότητα αναζήτησης ασύλου και, κατά συνέπεια, περιορίζουν τη δυνατότητα των ατόμων που χρειάζονται διεθνή προστασία να την αποκτήσουν στα ευρωπαϊκά εδάφη.

Στο πλαίσιο της δημιουργίας μίας Ευρωπαϊκής Ένωσης χωρίς κλειστά σύνορα, η Συμφωνία και Σύμβαση Σένγκεν, που υπογράφηκε στις 14 Ιουνίου 1985, καθιέρωσε ένα πλαίσιο για το Βέλγιο, τη Γαλλία, τη Γερμανία, τις Κάτω Χώρες, τη Γαλλία και το Λουξεμβούργο για τη σταδιακή κατάργηση των συνοριακών ελέγχων εντός των εδαφών τους. Η συμφωνία αυτή επέτρεψε επίσης την απεριόριστη μετακίνηση των πολιτών από τις χώρες που υπέγραψαν τη συμφωνία, σε άλλα κράτη μέλη της ΕΕ και συγκεκριμένες τρίτες χώρες (Davis & Gift, 2014).

Η Σύμβαση Σένγκεν ενισχύει τη Συμφωνία καθορίζοντας τις απαιτήσεις για την εφαρμογή της και παρέχοντας εγγυήσεις για τη δημιουργία μιας περιοχής χωρίς ελέγχους στα εσωτερικά σύνορα. Η συμφωνία επικυρώθηκε από τα πέντε σχετικά κράτη στις 19 Ιουνίου 1990 και τέθηκε σε ισχύ το 1995. Η Συμφωνία Σένγκεν και η Σύμβαση Σένγκεν, μαζί με τις συναφείς συμφωνίες και κανονισμούς, αποτελούν το κεκτημένο Σένγκεν, το οποίο ενσωματώθηκε στο πλαίσιο της ΕΕ το 1999 και αποτελεί πλέον μέρος της νομοθεσίας της ΕΕ. Η Συνθήκη της Λισαβόνας καθιέρωσε τον σκοπό της δημιουργίας μιας περιοχής χωρίς εσωτερικά σύνορα στην οποία διασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (European Union Law, 2023).

Επί του παρόντος, η περιοχή Σένγκεν περιλαμβάνει συνολικά 27 ευρωπαϊκές χώρες, οι οποίες περιλαμβάνουν 23 από τα 27 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), καθώς και τέσσερις χώρες της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ), δηλαδή την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν, τη Νορβηγία και την Ελβετία. Η Ιρλανδία (Neuman, 1992) είναι το μοναδικό κράτος μέλος που απέχει από τη συμμετοχή στο χώρο Σένγκεν. Ενώ συμμετέχει σε αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές διαδικασίες εντός του πλαισίου Σένγκεν, δεν συμμετέχει στο χώρο Σένγκεν, που συνεπάγεται την απουσία ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα, και αντίθετα διατηρεί τους συνοριακούς ελέγχους με τα κράτη Σένγκεν (European Union Law, 2023).

Κατά την προσχώρηση, οι χώρες που φιλοδοξούν να ενταχθούν στην ΕΕ πρέπει να υιοθετήσουν και να τηρήσουν πλήρως τη συμφωνία Σένγκεν. Ωστόσο, οι έλεγχοι στα εσωτερικά σύνορα καταργούνται (μέσω πλειοψηφικής ψήφου του Συμβουλίου) μόνο όταν πληρούνται όλες οι προϋποθέσεις για την ορθή εφαρμογή του κεκτημένου του Σένγκεν και ότι έχουν εκτελεστεί όλες οι ενέργειες που απαιτούνται για την κατάργηση των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα. Η προσφυγική κρίση, η οποία και σημάδεψε και εξακολουθεί να σημαδεύει την Ευρώπη, έχει χαρακτηριστεί από ορισμένους ερευνητές και ως το τέλος της Συνθήκης της Σένγκεν (Fijnaut, 2005).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκει να καθιερώσει μια ενιαία πολιτική όσον αφορά το άσυλο, την επικουρική προστασία και την προσωρινή προστασία. Η πολιτική αυτή αποσκοπεί στην παροχή κατάλληλου νομικού καθεστώτος σε κάθε πολίτη εκτός ΕΕ που χρειάζεται διεθνή προστασία και στην τήρηση της αρχής της μη επαναπροώθησης. Η στρατηγική αυτή να τηρεί τη Σύμβαση της Γενεύης για το καθεστώς των προσφύγων της 28ης Ιουλίου 1951 και το Πρωτόκολλο της 31ης Ιανουαρίου 1967. Τόσο η Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) όσο και ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων δεν περιλαμβάνουν συγκεκριμένη έννοια των όρων "άσυλο" και "πρόσφυγας". Ωστόσο, και οι δύο αναφέρουν σαφώς τη Σύμβαση της Γενεύης και το Πρωτόκολλό της (Sandu, 2022).

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ του 1993 ενσωμάτωσε την υφιστάμενη διακυβερνητική συνεργασία στον τομέα του ασύλου στη θεσμική δομή της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το Συμβούλιο ενέπλεξε ενεργά την Επιτροπή στις δραστηριότητές του και παρείχε ενημερώσεις στο Κοινοβούλιο σχετικά με τα μέτρα του για το άσυλο.

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ του 1999 παρείχε πρόσθετες εξουσίες στα θεσμικά όργανα της ΕΕ, επιτρέποντάς τους να δημιουργούν νομοθετικά έγγραφα στον τομέα του ασύλου μέσω μιας συγκεκριμένης θεσμικής διαδικασίας. Η διαδικασία αυτή περιλάμβανε μια πενταετή μεταβατική περίοδο κατά τη διάρκεια της οποίας τόσο η Επιτροπή όσο και τα κράτη μέλη είχαν το δικαίωμα να προτείνουν νομοθεσία και το Συμβούλιο θα έπαιρνε ομόφωνα αποφάσεις μετά από διαβούλευση με το Κοινοβούλιο.

Το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο, τέθηκε σε εφαρμογή το 2008, ενώ η εφαρμογή της Συνθήκης της Λισαβόνας τον Δεκέμβριο του 2009 επέφερε σημαντική αλλαγή στην προσέγγιση των μέτρων ασύλου. Η έμφαση μετατοπίστηκε από τον καθορισμό ελάχιστων προτύπων στη δημιουργία ενός ενοποιημένου συστήματος που περιλαμβάνει ένα συνεκτικό καθεστώς και τυποποιημένες διαδικασίες (Sandu, 2022).

II. ΧΕΑΔ και Σύστημα Δουβλίνου

Οι Συνθήκες της ΕΕ έχουν δώσει σημαντική έμφαση στη δημιουργία ενός Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης στην ΕΕ (ΧΕΑΔ). Το 2009 σημειώθηκαν σημαντικές εξελίξεις, συμπεριλαμβανομένης της εφαρμογής μιας πιο αποτελεσματικής και χωρίς αποκλεισμούς διαδικασίας λήψης αποφάσεων μετά την κατάργηση της προηγούμενης δομής των πυλώνων, της ενίσχυσης της εξουσίας του Δικαστηρίου της

ΕΕ και του αναθεωρημένου ρόλου των εθνικών κοινοβουλίων. Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρέχει, στο πλαίσιο αυτό νομική ενίσχυση των θεμελιωδών δικαιωμάτων (Maciejewski, 2023).

Το άρθρο 3 παράγραφος 2 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) (European Union Law, 2023) υπογραμμίζει τη σημασία της δημιουργίας ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης (ΧΕΑΔ) εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο στόχος της ΧΕΑΔ έχει υψηλή προτεραιότητα και σχετίζεται άμεσα την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς (Maciejewski, 2023).

Η Ένωση θα δημιουργήσει μια περιοχή που θα χαρακτηρίζεται από ελευθερία, ασφάλεια και δικαιοσύνη, ενώ παράλληλα θα σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και τα διαφορετικά νομικά συστήματα και παραδόσεις των κρατών μελών της.

Σκοπός της είναι να εγγυηθεί την εξάλειψη των ελέγχων των ατόμων στα εσωτερικά σύνορα και να παρέχει μια ενιαία προσέγγιση για το άσυλο, τη μετανάστευση και τον έλεγχο των εξωτερικών συνόρων. Η προσέγγιση αυτή βασίζεται στις αρχές της αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών μελών και της ισότιμης μεταχείρισης των υπηκόων τρίτων χωρών. Η Ένωση στοχεύει στην επίτευξη ενός ισχυρού επιπέδου ασφάλειας με την εφαρμογή μέτρων για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εγκληματικότητας, του ρατσισμού και της ξеноφοβίας. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν συντονισμό και συνεργασία μεταξύ αστυνομικών, δικαστικών αρχών και άλλων αρμόδιων φορέων. Επιπλέον, η Ένωση προωθεί την αμοιβαία αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων σε ποινικές υποθέσεις και, εφόσον απαιτείται, την ευθυγράμμιση των ποινικών νόμων (Maciejewski, 2023).

Οι κανονισμοί Δουβλίνο I και II, μεταξύ άλλων νομικών κειμένων, έχουν εκδοθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση για να καθορίσουν τη χώρα που έχει την ευθύνη παροχής ασύλου στον αιτούντα πρόσφυγα. Ο κανονισμός Δουβλίνο II, γνωστός και ως κανονισμός 343/2003, αντικατέστησε τη Σύμβαση του Δουβλίνου του 1990 (που αναφέρεται ως Δουβλίνο I), η οποία καθόριζε τα κριτήρια για τον καθορισμό του κράτους που είναι υπεύθυνο για την αξιολόγηση μιας αίτησης ασύλου. Ο κανονισμός αυτός εφαρμόζεται από όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, καθώς και από τη Νορβηγία, την Ισλανδία, την Ελβετία και το Λιχτενστάιν. Ο κανονισμός Δουβλίνο III, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ την 1/1/2014, αντικατέστησε τον προηγούμενο κανονισμό, διατηρώντας και επεκτείνοντας τις βασικές αρχές του (Παπαδόπουλος, 2015).

Σύμφωνα με τους εν λόγω κανονισμούς, ένας πρόσφυγας διαθέτει το δικαίωμα να υποβάλει αίτηση ασύλου στο ευρωπαϊκό κράτος στο οποίο εισέρχεται αρχικά (Mitchel,

2016). Για παράδειγμα, οι πρόσφυγες που εισέρχονται στην Ελλάδα και στη συνέχεια ταξιδεύουν σε άλλη χώρα για να αναζητήσουν καταφύγιο θα πρέπει, σύμφωνα με τον Κανονισμό Δουβλίνο II και τον Κανονισμό Δουβλίνο III, να επαναπροωθούνται στην χώρα όπου αρχικά ζήτησαν άσυλο(Παπαδόπουλος, 2015).

Ο κανονισμός του Δουβλίνου III είναι ένας κανονισμός που θεσπίστηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο στις 26 Ιουνίου 2013. Καθορίζει τα κριτήρια και τους μηχανισμούς για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται από υπήκοο τρίτης χώρας ή απάτριδα σε ένα από τα κράτη μέλη. Ο κανονισμός αυτός αποτελεί μέρος του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου (ΚΕΣΑ). Ως εκ τούτου, διέπεται από τις αρχές που διέπουν το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ), συμπεριλαμβανομένης της αρχής της αλληλεγγύης, όπως αναφέρεται στο άρθρο 80 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ)(European Union Law, 2023).

Ο κανόνας του Δουβλίνου III θεσπίζει ένα σύνολο κριτηρίων που αποφασίζουν ποιο κράτος μέλος είναι υπεύθυνο για την αξιολόγηση της αίτησης ενός αιτούντος άσυλο. Κατά συνέπεια, ο κανόνας αυτός αποτελεί το πρακτικό πλαίσιο για την κατανομή των αιτούντων άσυλο στα κράτη μέλη (Τσιρογιάννη, 2011).

Ο εν λόγω κανονισμός θεσπίζει ένα ιεραρχικό σύστημα κριτηρίων για την εξεύρεση του υπεύθυνου σε κάθε περίπτωση κράτους. Ωστόσο, το πρωταρχικό κριτήριο, το οποίο προτιμήθηκε και εξακολουθεί να προτιμάται λόγω της απλότητας και της πρακτικότητάς του όσον αφορά τα αποδεικτικά στοιχεία, είναι το κράτος μέλος στο οποίο ο αιτών εισήλθε για πρώτη φορά παράνομα(Τσιρογιάννη, 2011).

Το 2015, περίπου 850.000 άτομα μετανάστευσαν μέσω των εξωτερικών συνόρων της Ανατολικής Μεσογείου, κυρίως μέσω της Ελλάδας, με σκοπό να εισέλθουν στα κράτη μέλη της ΕΕ. Στη συνέχεια, κατέστη προφανές ότι η Ελλάδα και η Ιταλία, τα κράτη που βρίσκονται στα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βρέθηκαν αντιμέτωπα με μια συντριπτική εισροή μεταναστών, η οποία έθεσε τα εθνικά τους συστήματα ασύλου σε κρίσιμη θέση. Σύμφωνα με τον κανονισμό Δουβλίνο III, τα κράτη μέλη που ήταν κατά κύριο λόγο υπεύθυνα για την πρώτη παράνομη είσοδο των αιτούντων αντιμετώπιζαν το σημαντικό έργο της επεξεργασίας πολυάριθμων αιτήσεων, καθώς και της παροχής στέγασης, διατροφής, ιατρικής περίθαλψης και υποστήριξης για χιλιάδες άτομα, συμπεριλαμβανομένων ευάλωτων ατόμων και ανηλίκων(Τσιρογιάννη, 2011).

Η εφαρμογή της αρχής της αλληλεγγύης στον Κανονισμό του Δουβλίνου εξετάστηκε ειδικά στο σημείο αυτό και κατέδειξε ανεπάρκεια. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ο κανονισμός δεν αναπτύχθηκε αρχικά για την αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης(Τσιρογιάννη, 2011).

III. Ελληνική Νομοθεσία

Η Ελλάδα έχει υπογράψει τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων και το Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης του 1967. Έχει θεσπίσει το δικό της εθνικό σύστημα ασύλου, το οποίο διέπεται τόσο από την ευρωπαϊκή όσο και από την ελληνική νομοθεσία (UNHCR, 2023).

Η Υπηρεσία Ασύλου, η οποία δημιουργήθηκε βάσει του νόμου 3907/2011 και ξεκίνησε τη λειτουργία της τον Ιούνιο του 2013, είναι η πρώτη ανεξάρτητη οντότητα της Ελλάδας που είναι επιφορτισμένη με την αξιολόγηση αιτήσεων διεθνούς προστασίας. Επιπλέον, η προαναφερθείσα νομοθεσία δημιούργησε την Αρχή Προσφυγών, η οποία εξετάζει τις προσφυγές κατά των αποφάσεων της Υπηρεσίας Ασύλου για την απόρριψη αιτήσεων διεθνούς προστασίας. Επίσης, θέσπισε την Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης, η οποία χειρίζεται την αρχική υποδοχή και καταγραφή των ατόμων που εισέρχονται στην Ελλάδα χωρίς νόμιμα έγγραφα, συμπεριλαμβανομένων όσων ζητούν άσυλο. Επί του παρόντος, η λειτουργία και των τριών υπηρεσιών διέπεται κατά κύριο λόγο από τον νόμο 4375/2016 και τον νόμο 4636/2019, κατά περίπτωση. Η νομοθεσία που διέπει τη λειτουργία των τριών υπηρεσιών, δηλαδή της διαδικασίας υποδοχής και ταυτοποίησης, της διαδικασίας ασύλου και του περιεχομένου της διεθνούς προστασίας, εφαρμόζεται και εποπτεύεται υπ' ευθύνη του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου(UNHCR, 2023).

Οι ελληνικές αρχές διαθέτουν την αποκλειστική αρμοδιότητα να καθορίζουν, σύμφωνα με τις διεθνείς συμβάσεις, την ευρωπαϊκή και την εθνική νομοθεσία, μετά από ενδελεχή αξιολόγηση των μεμονωμένων περιπτώσεων, εάν οι αιτούντες είναι επιλέξιμοι για διεθνή προστασία και, κατά συνέπεια, εάν θα τους χορηγηθεί άσυλο.

Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες συνεργάζεται με τις αρμόδιες ελληνικές αρχές και προσφέρει την υποστήριξή της, βοηθώντας έτσι στην προώθηση και λειτουργία του συστήματος ασύλου της χώρας (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2023).

IV. Νομικός Ορισμός της έννοιας του πρόσφυγα

Σύμφωνα με το Κεφάλαιο 1.2. της Εθνικής Στρατηγικής για την Ένταξη της Ελλάδας, που αφορά την μεταναστευτική ορολογία(Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2023):

«Σύμφωνα με τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, δικαιούχος διεθνούς προστασίας είναι όποιος-α βρίσκεται εκτός της χώρας καταγωγής του/της ή της συνήθους διαμονής του/της και αδυνατεί ή δεν επιθυμεί να επιστρέψει σε αυτήν λόγω:

- βάσιμου και δικαιολογημένου φόβου δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ορισμένη κοινωνική ομάδα ή λόγω πολιτικών πεποιθήσεων (προσφυγικό καθεστώς)
- σοβαρών και αδιάκριτων απειλών κατά της ζωής του, της σωματικής του ακεραιότητας ή της ελευθερίας του που οφείλονται σε γενικευμένη βία ή σε γεγονότα που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη (καθεστώς επικουρικής προστασίας, ανθρωπιστικό καθεστώς)»

Σύμφωνα με το ίδιο νομοθετικό έγγραφο και τον σαφή ορισμό που δίνεται(Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2023):

«Αιτών διεθνούς προστασίας/Αιτούσα διεθνούς προστασίας είναι ο/η αλλοδαπός/ή ή ανιθαγενής που δηλώνει προφορικά ή γραπτά σε οποιαδήποτε αρμόδια κρατική αρχή ότι ζητά άσυλο ή ζητά να μην απελαθεί γιατί φοβάται δίωξη λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ή πολιτικών πεποιθήσεων, ή γιατί κινδυνεύει να υποστεί σοβαρή βλάβη στη χώρα καταγωγής ή προηγούμενης διαμονής του/της, ιδίως γιατί κινδυνεύει με θανατική ποινή ή εκτέλεση, με βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή κινδυνεύει η ζωή ή η ακεραιότητά του/της λόγω διεθνούς ή εμφύλιας σύρραξης. Σημειώνεται ότι δεν αναγνωρίζεται ως δικαιούχος διεθνούς προστασίας κάθε αιτών/αιτούσα άσυλο, αλλά κάθε πρόσφυγας/γυναίκα πρόσφυγας είναι κατ' αρχήν αιτών/αιτούσα άσυλο. Τέλος, σημειώνεται ότι παρότι οι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας συγχέονται με τους μετανάστες/μετανάστριες, η διαφορά του καθεστώτος αυτών των δύο ομάδων είναι αρκετά σαφής. Οι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας δεν επιλέγουν να εγκαταλείψουν τις

χώρες τους, αλλά αναγκάζονται λόγω του φόβου δίωξης ή του φόβου για κίνδυνο της ζωής τους»(Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2023)

Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, οι πρόσφυγες, σε αντίθεση με τους μετανάστες, δεν αποφασίζουν εκούσια να εγκαταλείψουν το έθνος τους. Αναγκάζονται να το εγκαταλείψουν. Οι οικονομικοί μετανάστες είναι άτομα που μεταναστεύουν από τις χώρες προέλευσής τους λόγω οικονομικών κινήτρων, με σκοπό να βελτιώσουν το βιοτικό τους επίπεδο. Η κύρια διάκριση μεταξύ των οικονομικών μεταναστών και των προσφύγων έγκειται στο γεγονός ότι οι οικονομικοί μετανάστες λαμβάνουν την προστασία των αρχών του έθνους τους, ενώ οι πρόσφυγες όχι. Οι οικονομικοί μετανάστες δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για να θεωρηθούν πρόσφυγες και, ως εκ τούτου, δεν λαμβάνουν το ίδιο επίπεδο διεθνούς προστασίας με τους πρόσφυγες (Βικτώρια, 2004).

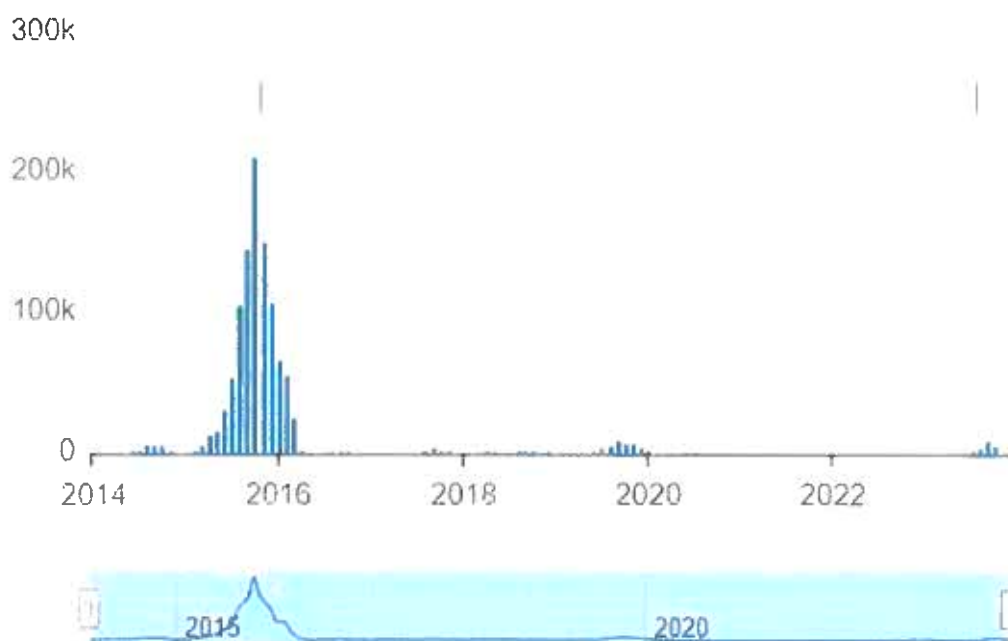
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ. ΤΟΥΡΚΙΑ – ΕΕ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ

Ι. Η κατάσταση πριν το 2015

Η Ελλάδα αποτελεί μία χώρα η οποία υπήρξε τόπος υποδοχής μεταναστών και προσφύγων εδώ και αρκετές δεκαετίες, ωστόσο, η προσφυγική κρίση του 2015, ξεπέρασε κάθε προηγούμενο, φτάνοντας τη χώρα σε ένα όριο ως προς τις αντοχές της, με τον κρατικό μηχανισμό να δυσκολεύεται να ανταποκριθεί. Η έκρηξη των προσφυγικών ροών που έφτασαν στην Ελλάδα κατά τα έτη 2015 και 2016 ξεπέρασε σε μέγεθος τόσο το σύνολο της προηγούμενης δεκαετίας, όσο και τα επόμενα οκτώ έτη, μέχρι σήμερα. Όπως μπορεί να παρατηρηθεί και στο ακόλουθο διάγραμμα, ο αριθμός των προσφύγων οι οποίοι έφθασαν στη χώρα δια θαλάσσης ήταν εξαιρετικά μεγάλος, ξεπερνώντας τις 200 χιλιάδες ανά μήνα:

Sea arrivals by month from January 2014

JSON

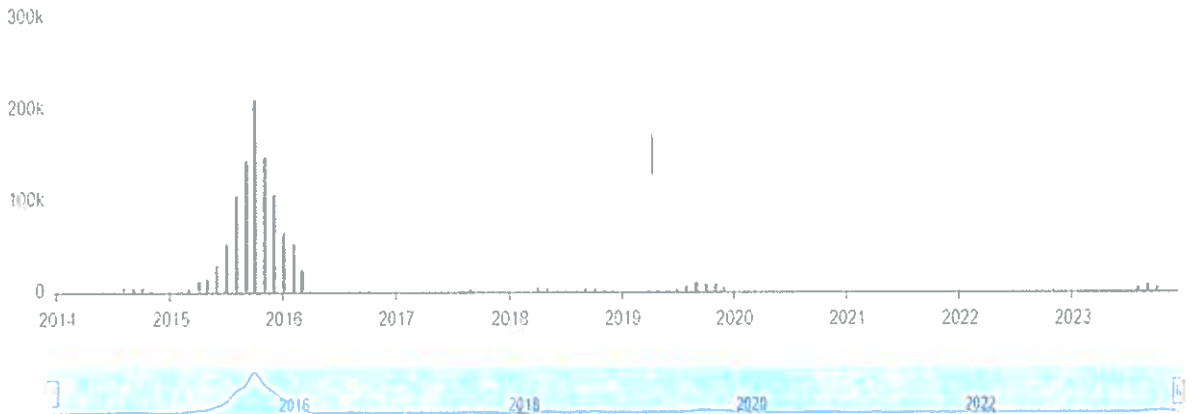

Εικόνα 1 Προσφυγικές ροές δια θαλάσσης 2014 - 2023 (Πηγή εικόνας UNHCRGREECE)

Αντίστοιχα σημαντική, ακολουθώντας ακριβώς το ίδιο σχήμα, υπήρξε και η αύξηση των προσφυγικών ροών δια της στεριάς και της θαλάσσης ανά μήνα, με αριθμούς που κορυφώνονται σε περισσότερους από 200.000 πρόσφυγες ιδιαίτερα μεταξύ των ετών 2015 και 2016. Οι μικρές αλλαγές μεταξύ του διαγράμματος το οποίο απεικονίζει τις αφίξεις δια θαλάσσης καθώς και δια στεριάς και θαλάσσης, δείχνει ότι ο κύριος όγκος των προσφυγικών ροών ερχόταν από τη θάλασσα.

Sea and land arrivals monthly

CSV JSON

Εικόνα 2 Προσφυγικές ροές δια θαλάσσης και στεριές 2014 - 2023 (Πηγή εικόνας: UNHCRGREECE)

Το 2015 αποτέλεσε σημαντικό σημείο καμπής για την προσφυγική και μεταναστευτική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Κατά τη διάρκεια αυτού του έτους οι προκλήσεις και τα εμπόδια της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής/προσφυγικής πολιτικής έγιναν εμφανή με ιδιαίτερα δραματικό τρόπο. Το σημαντικό κύμα Συρίων προσφύγων που έφτασαν στην Ευρώπη οδήγησε στην κατάλυση των ευρωπαϊκών συνόρων και προκάλεσε την επαναξιολόγηση και αναδιάρθρωση της ευρωπαϊκής πολιτικής (Τάκης, 2015).

Σύμφωνα με στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, 856.723 αλλοδαποί έφτασαν στην Ελλάδα μεταξύ 1ης Ιανουαρίου 2015 και 31ης Δεκεμβρίου 2015. Από αυτές τις αφίξεις, το 60% ήταν από τη Συρία, το 24% από το Αφγανιστάν και το 8% από το Ιράκ. Αυτό σημαίνει ότι το 92% των ατόμων προέρχονταν από χώρες που έχουν σημαντικούς προσφυγικούς πληθυσμούς. Το 2015, ο αριθμός των προσφύγων και μεταναστών που έφτασαν στην Ευρώπη από τη Μεσόγειο Θάλασσα ήταν 1.015.078. Ο αριθμός αυτός είναι σημαντικά υψηλότερος από τους αριθμούς των προηγούμενων ετών, οι οποίοι ήταν 216.054 το 2014, 59.421 το 2013, 22.439 το 2012, 70.402 το 2011 και 9.654 το 2010. Το 2015, συνολικά 3.771 άτομα έχασαν τη ζωή τους κατά την προσπάθειά τους να μεταναστεύσουν στην Ευρώπη. Το 2015, στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου παρατηρήθηκε μια κατάσταση όπου μόνο η Λέσβος είχε 500.018 αφίξεις προσφύγων και μεταναστών, η Χίος 117.871 αφίξεις και η Σάμος 97.860 αφίξεις. Σύμφωνα με στοιχεία της Ελληνικής Αστυνομίας, ο αριθμός των προσφύγων και μεταναστών που εντοπίστηκαν στην Ελλάδα ήταν 99.368 το 2011,

76.878 το 2012, 43.002 το 2013 και 77.163 το 2014. Το 2015, η αστυνομία και το λιμενικό σώμα κατέγραψαν συνολικά 911.471 συλληφθέντα άτομα που ήταν αλλοδαποί, πρόσφυγες ή μετανάστες. Η αστυνομία διαπίστωσε ότι συνολικά 668.593 άτομα από άλλες χώρες αναχώρησαν από την Ελλάδα μέσω του συνοριακού περάσματος της Ειδομένης το 2015 (Απέβγης, 2019).

	Total immigrants		Nationals		Total		Non-nationals					
	(thousands)	(thousands)	(%)	(thousands)	(%)	Citizens of other EU Member States		Citizens of non-member countries		Stateless		
						(thousands)	(%)	(thousands)	(%)	(thousands)	(%)	
Belgium	148.6	17.9	12.2	127.7	87.1	61.8	42.2	65.8	44.9	0.0	0.0	
Bulgaria	25.2	10.7	42.5	14.4	57.1	1.4	3.7	12.9	50.9	0.1	0.4	
Czech Republic	29.6	4.5	15.1	25.1	84.9	14.5	49.0	10.6	35.9	0.0	0.0	
Denmark	78.5	19.8	25.2	58.7	74.8	24.9	31.8	32.3	41.1	1.5	1.9	
Germany	1 543.6	87.4	5.7	1 433.0	92.8	460.1	29.8	967.5	62.7	5.3	0.3	
Estonia	15.4	8.0	52.2	7.4	47.8	3.2	20.7	3.7	23.7	0.5	3.4	
Ireland	76.9	18.8	24.4	58.1	75.6	26.4	34.3	31.7	41.3	0.0	0.0	
Greece	64.4	30.5	47.3	34.0	52.7	16.5	25.6	17.5	27.1	0.0	0.0	
Spain	342.1	52.1	15.2	290.0	84.8	109.2	31.0	183.7	53.7	0.2	0.0	
France	363.9	131.2	36.0	232.7	64.0	84.2	23.1	148.5	40.8	0.0	0.0	
Croatia	11.7	6.5	55.4	5.2	44.6	2.2	18.7	3.0	25.8	0.0	0.0	
Italy	280.1	30.1	10.7	250.0	89.3	63.5	22.7	186.5	66.6	0.0	0.0	
Cyprus	15.2	3.2	20.8	12.0	79.2	6.1	40.2	5.9	39.0	0.0	0.0	
Latvia	9.5	5.0	52.5	4.5	47.1	0.7	7.0	3.8	40.0	0.0	0.1	
Lithuania	22.1	18.4	83.1	3.7	16.9	0.8	3.7	2.9	13.2	0.0	0.1	
Luxembourg	23.8	1.2	5.0	22.6	94.8	16.4	69.0	6.1	25.8	0.0	0.0	
Hungary	68.3	32.6	55.8	25.8	44.2	10.5	18.1	15.2	26.1	0.0	0.0	
Malta	12.8	1.8	12.8	11.2	87.2	5.6	43.3	5.6	44.0	0.0	0.0	
Netherlands	166.9	39.2	23.5	129.0	75.5	68.1	36.0	61.4	36.8	4.6	2.7	
Austria	168.3	9.4	5.7	155.5	94.1	68.8	41.4	88.5	52.0	1.3	0.8	
Poland	218.1	84.8	38.9	133.3	61.1	29.4	13.5	103.9	47.6	0.0	0.0	
Portugal	29.9	14.9	50.0	14.9	50.0	6.4	21.2	8.6	28.7	0.0	0.0	
Romania	132.8	115.5	87.0	17.2	13.0	8.2	6.2	9.0	6.8	0.0	0.0	
Slovenia	15.4	2.8	17.9	12.7	82.1	2.8	17.9	9.9	64.2	0.0	0.0	
Slovakia	7.0	3.2	46.1	3.8	53.9	3.1	44.4	0.7	9.5	0.0	0.0	
Finland	28.7	7.3	25.5	29.8	72.3	7.6	26.5	13.1	45.6	0.1	0.2	
Sweden	134.2	20.4	15.2	113.4	84.4	29.8	22.2	78.2	58.2	5.4	4.1	
United Kingdom	831.5	83.6	13.2	547.8	86.8	269.2	42.6	278.6	44.1	0.0	0.0	
Iceland	5.6	1.8	31.6	3.9	68.4	3.1	55.0	0.7	13.2	0.0	0.3	
Liechtenstein	0.7	0.2	24.8	0.5	75.2	0.3	41.2	0.2	33.9	0.0	0.0	
Norway	68.8	6.9	11.3	53.9	88.7	27.1	44.6	25.0	42.8	0.8	1.4	
Switzerland	153.6	26.0	16.9	127.6	83.1	90.2	58.7	37.4	24.3	0.0	0.0	

Note: the individual values do not add up to the total due to rounding and the exclusion of the unknown citizenship group from the table
Source: Eurostat (online data code: migr_imm1ctz)

Εικόνα 3 Προσφυγικές ροές ανά χώρα της Ε.Ε. (Πηγή: europa.com)

Διερευνώντας την κατάσταση πριν την κρίση, ήδη από τη δεκαετία του 2000, η ευρωπαϊκή πολιτική παρέκκλινε από την προηγούμενη σοσιαλδημοκρατική προσέγγιση της υποστήριξης της ένταξης, της χορήγησης αδειών διαμονής επί μακρόν διαμένοντος και της διευκόλυνσης της οικογενειακής επανένωσης. Αντίθετα, είχε εστιάσει περισσότερο σε θέματα που αφορούν την ασφάλεια και τη νομιμότητα της διαμονής. Το 2008, τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα εφάρμοσαν ένα ολοκληρωμένο ρυθμιστικό πλαίσιο για τη θέσπιση συνεκτικών κανόνων για τη νόμιμη είσοδο στο ευρωπαϊκό έδαφος και για τις διαδικασίες επαναπατρισμού όσων δεν πληρούν τις προϋποθέσεις πίσω στη χώρα καταγωγής τους (Τάκης, 2015). Το νέο αυτό πλαίσιο ήταν στενά συνδεδεμένο με τη λειτουργία των ενιαίων εξωτερικών ευρωπαϊκών συνόρων, όπως θεσπίστηκε με τη Συνθήκη Σένγκεν (Pitkänen et al., 2014). Συνδέθηκε επίσης με τους θεσμικούς μηχανισμούς κατανομής της ευθύνης για την εφαρμογή της ανθρωπιστικής νομοθεσίας για το άσυλο, όπως οι κανονισμοί του «Δουβλίνου» (Τάκης, 2015).

Η επίμονη εισροή κυρίως νέων ατόμων από τρίτες χώρες στην ευρωπαϊκή επικράτεια ήδη από το 2000, μπορεί να αποδοθεί στη γεωπολιτική αστάθεια και την οικονομική εξαθλίωση πολλών κρατών τα οποία βρίσκονται κοντά στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η κατάσταση αυτή προκαλείται κυρίως από τη διπλωματική αδράνεια, τις ανεπιτυχείς παρεμβάσεις, όπως η Πολιτική Νότιας και Ανατολικής Γείτονας και τις εκμεταλλευτικές πρακτικές των δυτικών κρατών. Η κλιμακούμενη γεωπολιτική και οικονομική αναταραχή, σε συνδυασμό με την αποσύνθεση της κυβερνητικής συνοχής και σταθερότητας σε πολλά ισλαμικά έθνη, ανάγκασε όλο και περισσότερους ανθρώπους να επιλέξουν τον δρόμο της μετανάστευσης (Βουράνη, 2008).

Ο τελικός στόχος των περισσότερων προσφύγων αλλά και μεταναστών οι οποίοι πέρασαν από την Ελλάδα πριν την προσφυγική κρίση αλλά και κατά τη διάρκεια αυτής, δεν είχαν στόχο αποκλειστικά τη μετάβαση στην ΕΕ, αλλά συγκεκριμένα ήθελαν να φτάσουν μέσω μεσογειακών χωρών όπως η Ελλάδα και η Ιταλία σε βόρειες και δυτικές χώρες της ΕΕ. Οι χώρες αυτές είναι γνωστές για τα υψηλά επίπεδα ασφάλειας καθώς και το υψηλό βιοτικό επίπεδο που διαθέτουν, καθώς και για τους νόμους και τις πρακτικές μετανάστευσης και ασύλου που αυξάνουν τις πιθανότητες να χορηγηθεί νόμιμο καθεστώς σε έναν μετανάστη χωρίς χαρτιά, μακροπρόθεσμα (Τάκης, 2015).

Ήδη πριν το ξέσπασμα της προσφυγικής κρίσης, καταβλήθηκαν προσπάθειες αποτροπής των δυνητικών μεταναστών και προσφύγων με μια σειρά άτυπων και συχνά παράνομων μεθόδων, όπως η επαναπροώθηση και ο παρατεταμένος εγκλεισμός σε δυσμενείς συνθήκες. Μια ακόμη προσέγγιση ήταν η προοδευτική οχύρωση των εξωτερικών ευρωπαϊκών συνόρων. Η Ισπανία, η Μάλτα και η Ιταλία ανακατεύθυναν τις μεταναστευτικές ροές προς την Ανατολική Μεσόγειο εφαρμόζοντας διάφορα αστυνομικά και στρατιωτικά μέτρα σε εθνικό επίπεδο. Οι δράσεις αυτές περιλάμβαναν τη δημιουργία εξειδικευμένων περιφράξεων και εγκαταστάσεων ασφαλείας στο Γιβραλτάρ και τη Λαμπεντούζα (Χατζηκυριάκου, 2017). Η έλλειψη αντίστοιχων περιορισμών στα σύνορα του Έβρου, οδήγησε σε έναν κλιμακούμενο αριθμό εισροών προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα (Τάκης, 2015).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κάλεσε την ελληνική κυβέρνηση να λάβει άμεσα και αποφασιστικά μέτρα βάσει σχεδίου δράσης. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν τη δημιουργία κέντρων υποδοχής, την εφαρμογή αποτελεσματικών διαδικασιών για τη διεκπεραίωση των αιτήσεων ασύλου, τη δημιουργία κέντρων κράτησης, την αύξηση

του αριθμού των επαναπροωθήσεων, την αποτελεσματική διαχείριση των συνόρων με την υποστήριξη του FRONTEX και την κατασκευή φράχτη κατά μήκος της περιοχής του Έβρου (Neal, 2009).

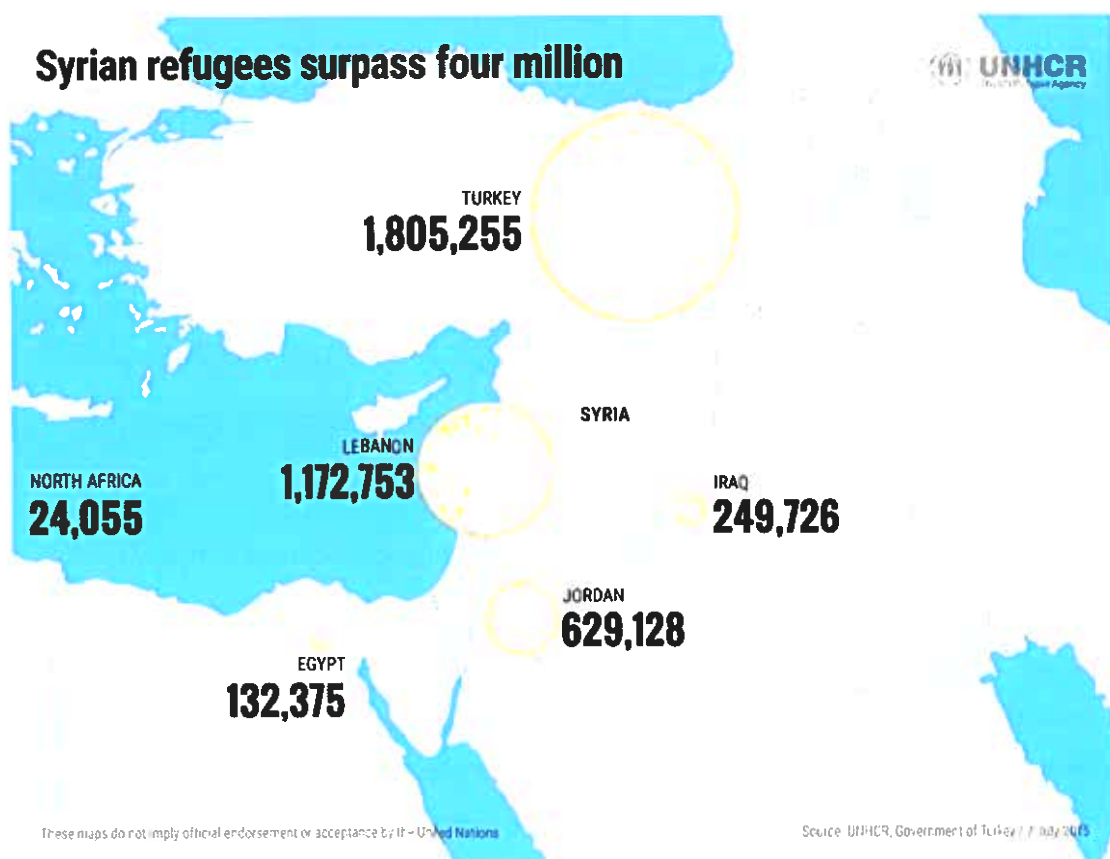
Παρ' όλα αυτά, το κλείσιμο των χερσαίων οδών δεν σταμάτησε τη μετακίνηση ανθρώπων, αλλά αντίθετα προκάλεσε μετατόπιση των μεταναστευτικών προτύπων, οδηγώντας στην ενίσχυση των θαλάσσιων οδών. Σε αυτές περιλαμβάνονται νεοσύστατες διαδρομές κατά μήκος των δυτικών και βόρειων ακτών του Εύξεινου Πόντου, καθώς και η αναβίωση παραδοσιακών διαδρομών που ξεκινούν από τη Λιβύη και τις τουρκικές ακτές. Στο πλαίσιο αυτό, άρχισαν τα τραγικά επεισόδια πνιγμών στη Λαμπεντούζα (Pitkänen et al., 2014), το Φαρμακονήσι και άλλες τοποθεσίες. Ως απάντηση στη σημαντική δημόσια κατακραυγή στην Ευρώπη, τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα ξεκίνησαν μια προληπτική επιχείρηση στη Μεσόγειο Θάλασσα (Mare Nostrum) για τον εντοπισμό και τη διάσωση όσων είχαν ανάγκη. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια ενός έτους, η επιχείρηση αυτή εξελίχθηκε σε στρατιωτική αποστολή με στόχο την παρακολούθηση των ευρωπαϊκών εξωτερικών συνόρων στη νότια περιοχή. Η εφαρμογή της πολιτικής για την ασφάλεια των ευρωπαϊκών εξωτερικών συνόρων συνέβαλε σημαντικά στην ανάπτυξη της ευρωπαϊκής στρατιωτικής βιομηχανίας και του τομέα των συστημάτων ασφαλείας, ιδίως στον τομέα της εναέριας επιτήρησης, ο οποίος έφθασε στο υψηλότερο επίπεδο (Τάκης, 2015).

Η Ελλάδα δέχτηκε σημαντική κριτική για τη μειωμένη αποτελεσματικότητά της τόσο στην υποδοχή των αιτούντων άσυλο όσο και στη διαχείριση των συνόρων της. Οι αυταρχικές πολιτικές των ελληνικών αρχών ασφαλείας όχι μόνο αποδείχθηκαν αναποτελεσματικές, καθώς, η προσφυγική κρίση ξέσπασε, αλλά είχαν επίσης ως αποτέλεσμα η Ελλάδα να δεχθεί μια σειρά από καταδικαστικές αποφάσεις (Τάκης, 2015).

Η χώρα, παγιδευμένη στη μέση μιας σοβαρής δημοσιονομικής και πολιτικής κρίσης που είχε ξεσπάσει ήδη από την προηγούμενη δεκαετία, δεν κατάφερε να εκπληρώσει το ρόλο του κράτους ρυθμιστικής ζώνης, όπως επιθυμούσε η Ένωση. Στο πολιτικό φάσμα της χώρας, που κυμαινόταν από την ξενοφοβική δεξιά έως την αριστερά υπέρ των προσφύγων, υπήρχε η ευρέως διαδεδομένη πεποίθηση ότι οι κίνδυνοι για τα εθνικά συμφέροντα και τα ανθρώπινα δικαιώματα που προέκυπταν από τον προσφυγικό πληθυσμό στην Ελλάδα οφείλονταν κυρίως στην απροθυμία των βορειοευρωπαίων να

αναλάβουν τις δικές τους υποχρεώσεις. Η νομοθεσία του Δουβλίνου στιγματίστηκε ως η ενσάρκωση αυτής της απροθυμίας, η οποία μεταφέρει την ευθύνη στις χώρες των συνόρων. Ως εκ τούτου, η βέλτιστη πορεία δράσης θα ήταν η επιτάχυνση της πορείας των προσφύγων προς τον Βορρά (Τάκης, 2015).

Ήδη από το έτος πριν το ξέσπασμα της κρίσης, το 2014, ήταν εμφανές από τις τάσεις ότι θα σημειωνόταν σημαντική αύξηση των ροών το 2015. Ωστόσο, δεν υπήρχαν ενδείξεις για το εξαιρετικό μέγεθος με το οποίο επρόκειτο να φτάσουν. Στις αρχές του έτους, η άνοδος στην εξουσία στην Ελλάδα από την κυβέρνηση συνασπισμού ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ είχε ως αποτέλεσμα την άμεση διακοπή των καταναγκαστικών αποτρεπτικών μεθόδων που χρησιμοποιούσαν προηγουμένως οι εθνικές δυνάμεις ασφαλείας. Η αλλαγή στάσης έπαιξε ρόλο στη διευκόλυνση των ροών, ενώ η μαζική αύξηση των προσφυγικών ροών από τα τουρκικά παράλια προς το Αιγαίο οφείλεται κυρίως στην έντονη σύρραξη στη Συρία. Η πλειοψηφία των μεταναστών διαπίστωσε ότι η διαδρομή μέσω της Ελλάδας ήταν σημαντικά πιο ασφαλής σε σύγκριση με οποιεσδήποτε εναλλακτικές επιλογές και για το λόγο αυτό, ο αριθμός των ροών αυξανόταν διαρκώς (Μίσιου, 2018).

Εικόνα 4: Πρόσφυγες από την περιοχή της Συρίας το 2015 (Πηγή εικόνας: UNHCR)

Ωστόσο, η έναρξη της προσφυγικής κρίσης προκλήθηκε από την εμφάνιση νέων ποιοτικών χαρακτηριστικών στη μετακίνηση των ανθρώπων, και συγκεκριμένα από τη σημαντική συμμετοχή των Σύριων στη συνεχώς αυξανόμενη εισροή από άλλα έθνη που αντιμετώπιζαν ανάλογα προβλήματα, όπως το Ιράκ, το Αφγανιστάν και άλλα. Κατά το πρώτο εξάμηνο του 2015, πάνω από 150.000 άτομα είχαν ήδη φθάσει στις ακτές δια θαλάσσης, ξεπερνώντας τον συνολικό αριθμό των αφίξεων για ολόκληρο το προηγούμενο έτος (Μπόλη, 2020).

Η αύξηση των μικτών προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών, και η γεωπολιτική αστάθεια, προκάλεσαν μια αυξανόμενη ανησυχία για την ασφάλεια των εξωτερικών συνόρων. Ως αποτέλεσμα, η ευρωπαϊκή πολιτική στράφηκε σταδιακά προς την αυστηρότερη και πιο στρατιωτικοποιημένη επιτήρηση των συνόρων, καθώς και προς την εφαρμογή ειδικών μέτρων για τους παράνομους μετανάστες (Τάκης, 2015).

II. Η Κοινή Δήλωση ΕΕ – Τουρκίας

Εν μέσω της προσφυγικής κρίσης, στις 18 Μαρτίου του 2016, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο είχε συνάντηση με τους Τούρκους ομολόγους του. Αυτή ήταν η τρίτη διάσκεψη από τον Νοέμβριο του 2015 που επικεντρώθηκε στην ενίσχυση της συνεργασίας ΕΕ-Τουρκίας και στην επίλυση της προσφυγικής κρίσης (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Δελτίο τύπου, 2016). Η Τουρκία και η Ευρωπαϊκή Ένωση επαναβεβαίωσαν την αφοσίωσή τους στην υλοποίηση του κοινού σχεδίου δράσης τους, το οποίο ξεκίνησε στις 29 Νοεμβρίου 2015. Στις 7 Μαρτίου 2016, η Τουρκία υποσχέθηκε να δεχθεί τον επαναπατρισμό όλων των μεταναστών που δεν χρειάζονται διεθνή προστασία και οι οποίοι διέρχονται από την Τουρκία για να φθάσουν στην Ελλάδα. Η Τουρκία και η Ευρωπαϊκή Ένωση κατέληξαν επίσης σε Κοινή Δήλωση για την ενίσχυση των προσπαθειών καταπολέμησης των διακινητών ανθρώπων που διευκολύνουν την παράνομη μετανάστευση. Εξέφρασαν επίσης την εκτίμησή τους για τη συμμετοχή του NATO στην περιοχή του Αιγαίου. Ταυτόχρονα, η Τουρκία και η ΕΕ αναγνώρισαν την ανάγκη για πρόσθετες άμεσες και αποφασιστικές προσπάθειες.

Σύμφωνα με το περιεχόμενο της Κοινής Δήλωσης (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Δελτίο τύπου, 2016):

- 1) Από τις 20 Μαρτίου 2016 και μετά, συμφωνήθηκε όλοι οι νεοαφιχθέντες παράτυποι μετανάστες που έρχονται στα ελληνικά νησιά από την Τουρκία να επιστρέφουν στην Τουρκία. Φυσικά, στο πλαίσιο αυτό έπρεπε κάθε μετανάστης ή πρόσφυγας να λαμβάνει προστασία σύμφωνα με τους ισχύοντες διεθνείς κανόνες και τηρώντας την αρχή της μη επάναπροώθησης.
- 2) Κατά την άφιξή τους στα ελληνικά νησιά, οι μετανάστες ορίστηκε αρχικά να καταγράφονται και οι αιτήσεις ασύλου τους να αξιολογούνται ατομικά από τις ελληνικές αρχές σύμφωνα με την οδηγία για τις διαδικασίες ασύλου, σε συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.
- 3) Η Τουρκία και η Ελλάδα, με την υποστήριξη των θεσμικών οργάνων και οργανισμών της ΕΕ, όφειλαν να υλοποιήσουν τις απαιτούμενες δράσεις και να συνάψουν διμερείς συμφωνίες, συμπεριλαμβανομένης της αποστολής Τούρκων αξιωματούχων στα ελληνικά νησιά και Ελλήνων αξιωματούχων στην Τουρκία από τις 20 Μαρτίου 2016. Αυτό διασφάλιζε την αποτελεσματική επικοινωνία και διευκόλυνε την τήρηση της Κοινής Δήλωση ΕΕ – Τουρκίας.
- 4) Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναλάμβανε να χρηματοδοτήσει τα έξοδα που σχετίζονται με τις επιχειρήσεις επαναπατριsmού των παράτυπων μεταναστών.
- 5) Πλέον, κάθε φορά που ένα άτομο από τη Συρία θα επέστρεφε στην Τουρκία από τα ελληνικά νησιά, ένα άλλο άτομο από τη Συρία θα έπρεπε να μετεγκαθίσταται από την Τουρκία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με βάση τα κριτήρια ευαλωτότητας του ΟΗΕ.
- 6) Το πρόγραμμα εθελοντικής ανθρωπιστικής εισδοχής συμφωνήθηκε να εφαρμοστεί όταν οι παράτυπες διελύσεις μεταξύ της Τουρκίας και της ΕΕ σταματήσουν ή μειωθούν σημαντικά και με βιώσιμο τρόπο. Η συμμετοχή των κρατών μελών της ΕΕ στο πρόγραμμα θα βασίζεται σε εθελοντικές συνεισφορές.
- 7) Η Ευρωπαϊκή Ένωση, σε στενή συνεργασία με την Τουρκία, θα επισπεύσει τη διανομή των 3 δισεκατομμυρίων ευρώ που είχαν αρχικά εγκριθεί στο πλαίσιο της διευκόλυνσης για τους πρόσφυγες στην Τουρκία. Επιπλέον, η ΕΕ θα εγγυηθεί τη χρηματοδότηση πρόσθετων πρωτοβουλιών για τα άτομα υπό προσωρινή προστασία που έχουν εντοπιστεί με την άμεση συνεισφορά της Τουρκίας.

- 8) Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Τουρκία επιβεβαίωσαν την αφοσίωσή τους στην επανεκκίνηση της διαδικασίας ένταξης στην ΕΕ, όπως περιγράφεται στην κοινή δήλωσή τους στις 29 Νοεμβρίου 2015.
- 9) Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και τα κράτη μέλη της θα συνεργαστούν με την Τουρκία σε κοινές προσπάθειες για τη βελτίωση της ανθρωπιστικής κατάστασης εντός της Συρίας, συμπεριλαμβανομένων των περιοχών κατά μήκος των τουρκικών συνόρων. Αυτό θα διευκολύνει τη δημιουργία ασφαλέστερων ζωνών για τη διαμονή του τοπικού πληθυσμού και των προσφύγων (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Δελτίο τύπου, 2016).

III. Κριτικές και σχόλια επί της Κοινής Δήλωσης ΕΕ – Τουρκίας

Σε αντίθεση με το περιεχόμενο της Κοινής Δήλωσης ΕΕ – Τουρκίας, μόνο 1.950 άτομα έγιναν δεκτά στην Τουρκία στο πλαίσιο της Κοινής Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας μεταξύ 20 Μαρτίου 2016 και 31 Οκτωβρίου 2019. Από αυτόν τον αριθμό, το 44% επέστρεψε επειδή είτε δεν υπέβαλαν αίτηση διεθνούς προστασίας είτε απέσυραν την αίτησή τους μετά την υποβολή της. Συνολικά 41 Σύριοι επαναπατρίστηκαν στην Τουρκία παρά τη θέλησή τους, αφού απορρίφθηκε η αίτησή τους για διεθνή προστασία και έφτασαν στο δεύτερο στάδιο της διοικητικής διαδικασίας για διεθνή προστασία βάσει της προαναφερθείσας Κοινής Δήλωσης ΕΕ – Τουρκίας. Επί του παρόντος, η Ελλάδα και η Τουρκία συνεχίζουν να εφαρμόζουν την δήλωση, παρά τον προσωρινό και ασυνήθιστο χαρακτήρα της. Επιπλέον, η εισροή παράτυπων μεταναστών στην περιοχή της Μεσογείου κατά το έτος 2019 παρατηρήθηκε κυρίως στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου. Από την 1η Ιανουαρίου έως τις 10 Νοεμβρίου, συνολικά 47.083 παράτυποι μετανάστες εισήλθαν στην περιοχή αυτή, ενώ επιπλέον 12.350 εισήλθαν μέσω του Έβρου. Ο αριθμός αυτός αντιπροσωπεύει σημαντική αύξηση σε σύγκριση με τους αριθμούς που καταγράφηκαν το 2018 (32.494) και το 2017 (29.718), δείχνοντας πως με την πάροδο του χρόνου, η δήλωση άρχισε να αποδυναμώνεται.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ισχυρίζεται ότι η Κοινή Δήλωση ΕΕ – Τουρκίας έχει μειώσει αποτελεσματικά την εισροή προσφύγων και μεταναστών στα ευρωπαϊκά κράτη. Παρ' όλα αυτά, πέρα από την διερεύνηση της υποκείμενης αρχής πίσω από αυτή τη μείωση των αφίξεων, είναι προφανές από τα στοιχεία ότι η μείωση αυτή δεν οφείλεται στην

ίδια τη δήλωση, αλλά μάλλον στο διαδοχικό κλείσιμο των ευρωπαϊκών συνόρων που σημειώθηκε πριν από την εφαρμογή της Κοινής Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας. Το γεγονός αυτό διαδραμάτισε έναν ρόλο ιδιαίτερα σημαντικό, διότι το δικαίωμα ασύλου προϋποθέτει πρόσβαση στο έδαφος κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

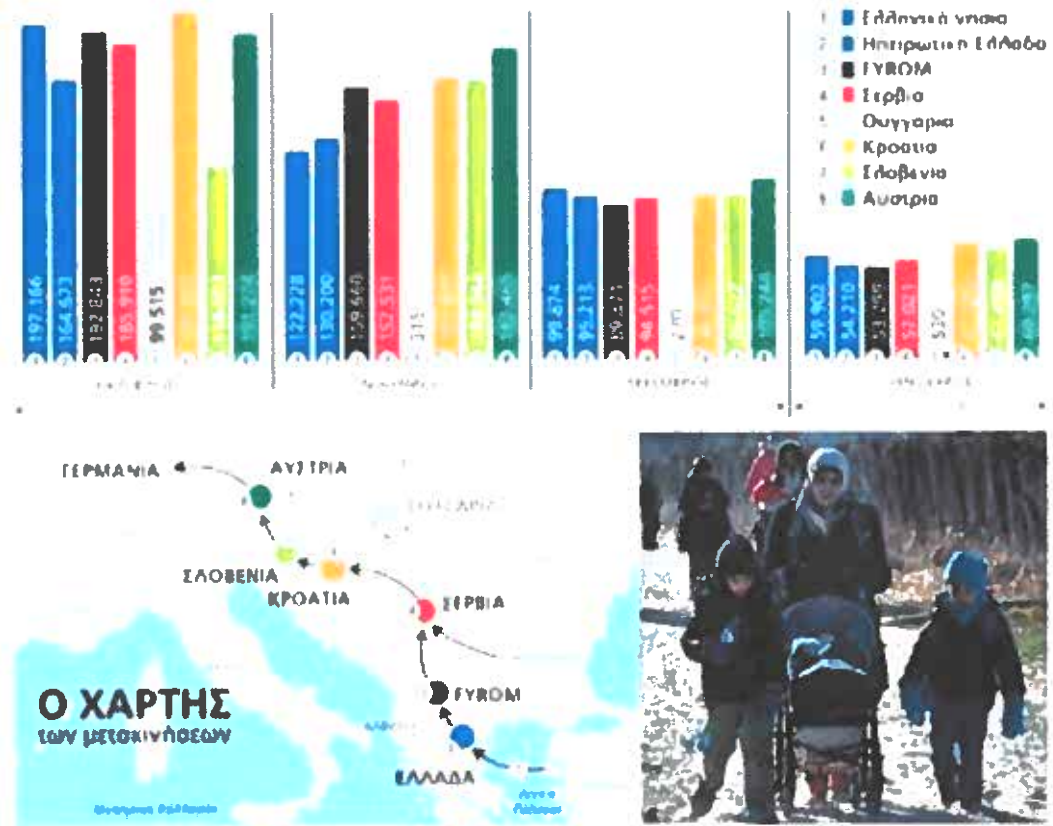
Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, τον Οκτώβριο του 2015, 211.663 πρόσφυγες και μετανάστες έφτασαν στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου. Αυτό συνέβη πέντε μήνες πριν από την ψήφιση και εκτέλεση της Κοινής Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας. Εκείνη τη χρονιά, ο συνολικός αριθμός των προσφύγων και μεταναστών που εισήλθαν στην Ελλάδα ήταν 856.723, αριθμός που είναι ιδιαίτερα σημαντικός. Ο αριθμός μειώθηκε σημαντικά κατά την περίοδο από τον Νοέμβριο του 2015 έως τον Μάρτιο του 2016. Τον Νοέμβριο, υπήρχαν 151.249 αφίξεις, οι οποίες μειώθηκαν σε 108.742 τον Δεκέμβριο, 67.415 τον Ιανουάριο, 57.066 τον Φεβρουάριο και 26.971 τον Μάρτιο. Επιπλέον, κατά την εβδομάδα 15-21 Φεβρουαρίου 2016, οι ημερήσιες αφίξεις στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου μειώθηκαν σε 2.700 ανά ημέρα και μειώθηκαν περαιτέρω σε 600 ανά ημέρα κατά την εβδομάδα 14-20 Μαρτίου 2016 (Απέργης, 2019).

Για να εκτιμηθεί με κριτικό τρόπο η σημασία της Κοινής Δήλωσης, είναι σημαντικό να εξεταστούν τα γεγονότα που συνέβησαν στην Ευρώπη κατά το χρονικό διάστημα από τον Οκτώβριο του 2015 έως τον Μάρτιο του 2016. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ανταποκρίθηκε με ακανόνιστο τρόπο στη μεγάλη εισροή προσφύγων, καθώς η πολιτική της για τη μετανάστευση και το άσυλο ήταν δομημένη μέσα σε αυστηρά πλαίσια. Αυτό επηρεάστηκε από τον συντηρητισμό και τον φανατισμό που επικρατούσε στις ηγετικές πολιτικές ελίτ της Ευρώπης. Εν τω μεταξύ, η κατάσταση κλιμακώθηκε σε σημαντική ανθρωπιστική κρίση σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Στις 23 Οκτωβρίου 2015, οι ηγέτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναγκάστηκαν να εφαρμόσουν μέτρα λόγω της ανεξέλεγκτης εισροής προσφύγων και της σημαντικής επιβάρυνσης που επέφερε τόσο στη Σένγκεν (Σαματάς, 2003) όσο και στον κανονισμό «Δουβλίνο III» (Κελεμουρίδου, 2021). Οι πρόσφυγες δημιούργησαν ουσιαστικά προσφυγικούς «διαδρόμους» από την Ελλάδα προς τα Βαλκάνια, την Ουγγαρία, την Αυστρία και άλλες ευρωπαϊκές χώρες, γεγονός που επιδείνωσε περαιτέρω την κατάσταση. Ορισμένα κράτη μέλη της ΕΕ εφάρμοσαν προσωρινές εξαιρέσεις από τις συμβατικές κοινοτικές υποχρεώσεις τους στο πλαίσιο του συστήματος Σένγκεν για τη διαχείριση της εισροής προσφύγων (Κελεμουρίδου, 2021).

Κατά συνέπεια, αποφασίστηκε η διάθεση οικονομικών πόρων στις γειτονικές χώρες της Συρίας και στις οργανώσεις που ασχολούνται κυρίως με την αντιμετώπιση του προσφυγικού ζητήματος. Ειδικά για τον λόγο αυτό, στον προϋπολογισμό του 2015 θα διατεθεί ένα πρόσθετο ποσό ύψους 1,14 δισ. ευρώ. Ταυτόχρονα και λίγο πριν από τις αποφάσεις των ηγετών της Ένωσης, στις 22 Οκτωβρίου 2015, οι υπουργοί Εσωτερικών της ΕΕ αποφάσισαν να μεταφέρουν συνολικά 160.000 πρόσφυγες, οι οποίοι είτε έχουν ήδη φθάσει είτε θα έφθαναν στην Ελλάδα μέχρι το τέλος του 2016, σε διάφορα κράτη της ΕΕ. Η σύνοδος κορυφής της ΕΕ στις 25 Οκτωβρίου 2015 καθόρισε μια στρατηγική 17 σημείων για την αντιμετώπιση του ζητήματος των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών. Η αρχική πρόταση προέβλεπε την κατανομή των προσφύγων μεταξύ της Ελλάδας, της Ιταλίας και της Ουγγαρίας. Ωστόσο, η Ουγγαρία αρνήθηκε να συμμετάσχει σε αυτή τη ρύθμιση. Αντίθετα, πολλά ευρωπαϊκά κράτη έχουν κατασκευάσει και διατηρούν σήμερα πάνω από 1.200 χιλιόμετρα φραγμών, προκαλώντας δαπάνες ύψους 500 εκατομμυρίων ευρώ (Απέργης, 2019).

Ταυτόχρονα, η Ουγγαρία έχει θεσπίσει νόμους που καθιστούν την παράνομη εισδοχή αλλοδαπών ποινικό αδίκημα, επιβάλλοντας αυστηρές ποινές (Βασιλάκη, 2017). Στη συνέχεια, η Σερβία, η Σλοβενία και η ΠΓΔΜ (νυν Β. Μακεδονία) περιόρισαν σταδιακά τη μετακίνηση των προσφύγων, επιτρέποντας τη διέλευση από τα εδάφη τους μόνο σε Σύριους, Αφγανούς και Ιρακινούς, ενώ απαγόρευσαν τη διέλευση ατόμων άλλων εθνικοτήτων. Η Σερβία δήλωσε ότι δεν θα επιτρέπει πλέον την είσοδο όλων των μεταναστών και προσφύγων στο έδαφός της, εκτός από εκείνους που εκφράζουν ρητά την πρόθεσή τους να ζητήσουν άσυλο στην Αυστρία ή τη Γερμανία. Η Σλοβενία εφάρμοσε επίσης ανάλογο περιορισμό για να περιορίσει τη διέλευση μέσω των συνόρων της. Στις 18 Φεβρουαρίου 2016, οι αρχηγοί της αστυνομίας της Αυστρίας, της Σλοβενίας, της Κροατίας, της Σερβίας και της Βόρειας Μακεδονίας (τότε γνωστή ως Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας - ΠΓΔΜ) έλαβαν απόφαση για την εφαρμογή συγκεκριμένων δράσεων με στόχο τη βελτίωση της διαδικασίας καταγραφής και ταυτοποίησης των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο στα σύνορα μεταξύ της ΠΓΔΜ και της Ελλάδας (Απέργης, 2019).

ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΕΣ ΡΟΕΣ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

Εικόνα 5 Προσφυγικές ροές και διαδρομές (Infographics, 2016)

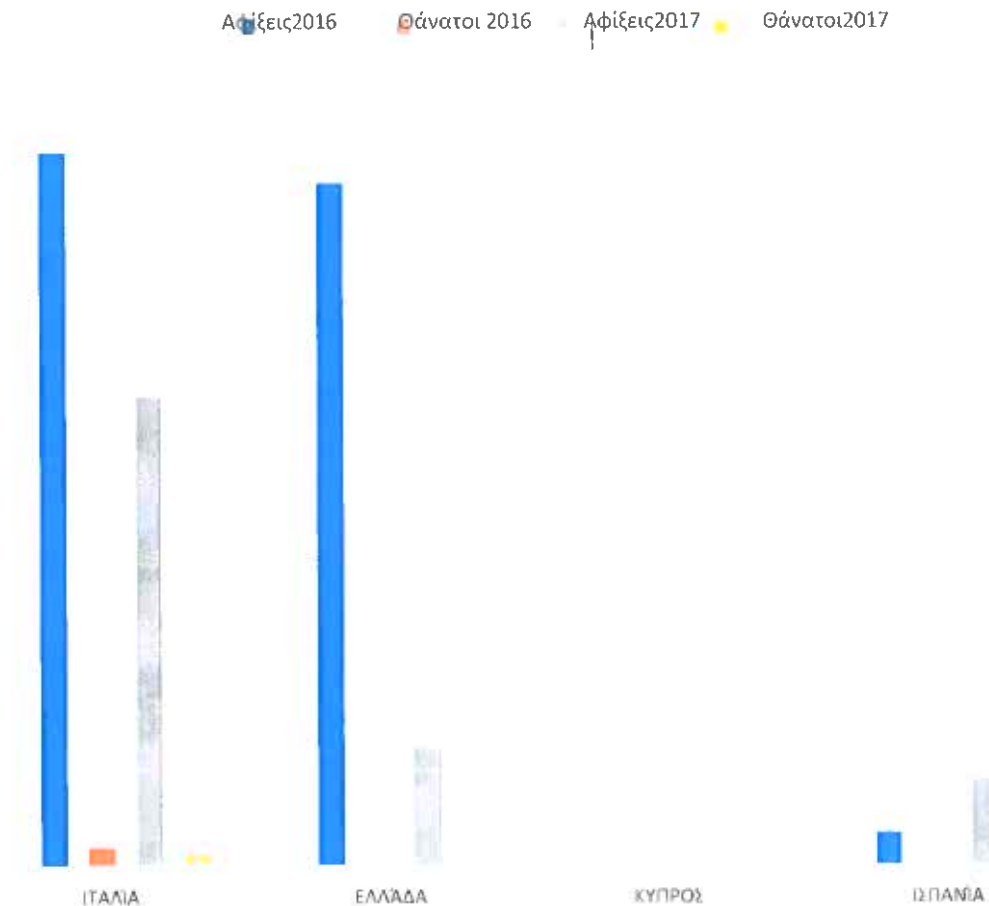
Η εφαρμογή διαδοχικών περιοριστικών μέτρων από τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, αρχής γενομένης από το φθινόπωρο του 2015, και στη συνέχεια από τα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων (Βασιλάκη, 2017) μέχρι τον Φεβρουάριο του 2016, είχε ως επί το πλείστον ως αποτέλεσμα τη μείωση των προσφυγικών ροών στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου κατά τις ίδιες χρονικές περιόδους. Έτσι, μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η μείωση των παράτυπων εισόδων στην Ελλάδα ήταν αποτέλεσμα του κλεισίματος του βαλκανικού διαδρόμου σε αρκετά κράτη της ΕΕ. Η Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, με τη σειρά της, λειτούργησε ως η επίσημη επιβεβαίωση της περιοριστικής πολιτικής των Ευρωπαίων όσον αφορά την αποδοχή προσφύγων και μεταναστών στην Ευρώπη (Απέργης, 2019).

Κατά την περίοδο από 1/4/2016 έως 31/12/2016, μετά την εφαρμογή της Κοινής Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας, συνολικά 21.998 άτομα εισήλθαν στην Ελλάδα από τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου. Το 2017, ο αριθμός αυτός αυξήθηκε σε 29.718 και το 2018

αυξήθηκε περαιτέρω σε 32.494. Στις 10 Νοεμβρίου 2019, συνολικά 47.098 πρόσφυγες και μετανάστες είχαν εισέλθει στην Ελλάδα από τα ίδια νησιά. Ως εκ τούτου, είναι προφανές ότι από τον Απρίλιο του 2016 έως τον Νοέμβριο του 2019 πέρασε στην Ελλάδα μια σημαντική ποσότητα όχι λιγότερων από 131.308 παράτυπων μεταναστών αλλά και προσφύγων, η οποία κλιμακώθηκε σταδιακά με την πάροδο του χρόνου, παρά την εφαρμογή μέτρων επιβολής της νομοθεσίας για τα θαλάσσια σύνορα από το Λιμενικό Σώμα και την FRONTEX(Campesi, 2018). Το γεγονός αυτό αναδεικνύει τους περιορισμούς της Κοινής Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας και, ταυτόχρονα, την αδυναμία διατήρησης συνεπούς και αποτελεσματικής εποπτείας της εισροής προσφύγων και μεταναστών από την Τουρκία στην Ελλάδα (Campesi, 2018).

Σημειώθηκε ακόμη ότι ο αριθμός των θανάτων προσφύγων και μεταναστών στο Αιγαίο μειώθηκε από 799 το 2015 σε 174 το 2018. Ως αποτέλεσμα, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ελληνική Κυβέρνηση υποστήριξαν ότι η μείωση αυτή είναι άμεσο αποτέλεσμα της Κοινής Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας. Μία τέτοια θεώρηση βέβαια, δεν λαμβάνει υπ' όψη το ετήσιο σύνολο των ατόμων που εισέρχονται στη χώρα. Το 2015, συνολικά 856.723 άτομα εισήλθαν στην Ελλάδα από τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, η αναλογία των θανάτων προς τις αφίξεις υπολογίστηκε ότι ήταν ένας θάνατος για κάθε 1.072 αφίξεις. Το 2018, ο αριθμός των μεταναστών και προσφύγων που εισήλθαν στην Ελλάδα μειώθηκε σε 32.494. Κατά συνέπεια, η αναλογία των θανάτων προς τις αφίξεις κατά το έτος αυτό ήταν ένας θάνατος για κάθε 187 αφίξεις. Κατά συνέπεια, το Αιγαίο έχει γίνει σημαντικά πιο επικίνδυνο για τους μετανάστες χωρίς χαρτιά που προσπαθούν να ταξιδέψουν από τις τουρκικές ακτές προς τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου. Η σημαντική αύξηση του κινδύνου και η συνακόλουθη αύξηση του ποσοστού των θανάτων μεταξύ των παράτυπων μεταναστών και των προσφύγων που εισέρχονται στην περιοχή αποτελεί ένα ακόμη πισωγύρισμα στην επίτευξη των στόχων της Κοινής Δήλωσης (Απέργης, 2019).

ΑΦΙΞΕΙΣ ΑΠΟ ΘΑΛΑΣΣΗΣ 2016-2017

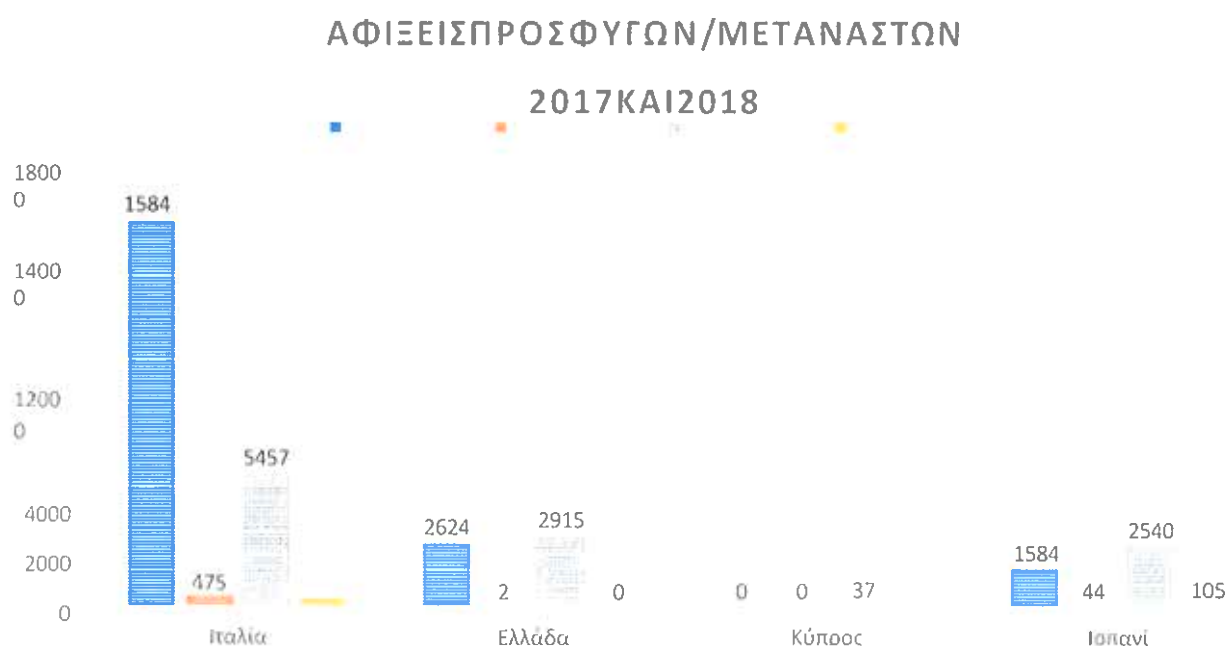

Εικόνα 6 Προσφυγικές ροές από θαλάσσης σε Μεσογειακές χώρες (2016 και 2017) (Πηγή: ΙΟΜ)

Εν τέλει, η Κοινή Δήλωση είχε σε μεγάλο βαθμό αρνητικές επιπτώσεις στην άφιξη, την υποδοχή, τη φιλοξενία και τις συνθήκες αξιοπρεπούς διαβίωσης των προσφύγων και των μεταναστών στην Ελλάδα. Δυστυχώς, οι προσπάθειες που έγιναν δεν ήταν επαρκείς για να αντισταθμίσουν την απουσία ενός ολοκληρωμένου σχεδίου, κατάλληλων υποδομών και καλά οργανωμένων υπηρεσιών που η ελληνική κυβέρνηση θα έπρεπε να είχε παράσχει δεδομένων των συνθηκών (Απέργης, 2019).

Η Κοινή Δήλωση της ΕΕ με την Τουρκία έχει υπονομεύσει σημαντικά τη θεσμική δομή και τις πολιτικές πρακτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Γιαννοπούλου, 2019). Αυτή η οπισθοδρόμηση είναι αποτέλεσμα της συλλογικής λήψης αποφάσεων από τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, οι οποίες όχι μόνο συμφώνησαν με τη δήλωση αλλά και

συνεχίζουν να την εφαρμόζουν. Η δήλωση θέτει σε κίνδυνο τις θεμελιώδεις αξίες και εγγυήσεις του διεθνούς δικαίου για τους πρόσφυγες, οι οποίες προορίζονται για την προστασία των ατόμων που αντιμετωπίζουν διώξεις παγκοσμίως. Επιπλέον, μετατρέπει ουσιαστικά ορισμένες μεσογειακές χώρες, όπως η Ελλάδα, σε de facto «αποθήκες ανθρώπων» με αντάλλαγμα την οικονομική στήριξη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Απέργης, 2019).

Εικόνα 7: Συνολικές αφίξεις προσφύγων σε μεσογειακές χώρες μετά την Κοινή Δήλωση (Πηγή: IOM)

IV. Ο διάλογος και οι ευθύνες Ελλάδας και Τουρκίας για την ανεξέλεγκτη είσοδο προσφύγων και μεταναστών στην Ευρώπη μέσω του Αιγαίου

Ο διάλογος μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας σχετικά με την προσφυγική κρίση, εκφράστηκε μέσω συμφωνιών, με κορυφαία την Κοινή Δήλωση που αναλύθηκε στα παραπάνω δύο κεφάλαια, της οποίας συνήψε η Τουρκία όχι με την Ελλάδα, αλλά με την Ε.Ε. Ωστόσο, σημαντικό πρόβλημα σε επίπεδο διπλωματίας αποτέλεσε η εκτεταμένη προπαγάνδα της Τουρκίας κατά της Ελλάδας, καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης, που

δυσχέραινε εν τέλει την συνεργασία. Την άνοιξη του 2020, ο πρόεδρος Ερντογάν ενορχήστρωσε μια ξαφνική και καταναγκαστική ενέργεια κινητοποιώντας χιλιάδες άτομα προς τα κοινά σύνορα με την Ελλάδα. Η κυβέρνηση οχύρωσε τις εισόδους και προστατεύτηκε άμεσα. Η βίαιη και ανεξέλεγκτη αυτή κατάσταση, λειτούργησε ως απόδειξη της αδιαφορίας της ΕΕ για την προώθηση και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η Τουρκία ζήτησε επίμονα την επανεκτίμηση της δήλωσης και την αύξηση των οικονομικών πόρων προς εκείνη. Επιπλέον, εξέφρασε την αποδοκιμασία της σχετικά με την αποτυχία των πολιτικών να εκπληρώσουν τις δεσμεύσεις τους όσον αφορά τη διευκόλυνση της έκδοσης θεωρήσεων και τη δημιουργία μιας νέας τελωνειακής ένωσης (Βέζελ, 2021).

Οι Ευρωπαίοι προσπάθησαν να υπερασπιστούν τη θέση τους και να αποκλιμακώσουν την κατάσταση στα σύνορα της Ελλάδας, αναφερόμενοι στις αυταρχικές ενέργειες της Άγκυρας και στις κλιμακούμενες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο εσωτερικό της χώρας. Στο πλαίσιο αυτό οικονομική συνιστώσα του προγράμματος βοήθειας για τους Σύριους πρόσφυγες παρατάθηκε σιωπηρά για ένα επιπλέον έτος. Περίπου 100.000 Σύριοι πρόσφυγες διαμένουν σήμερα στην Ελλάδα, με σημαντικό αριθμό να έχει εγκαταστήσει μακροχρόνια διαμονή. Δεν υπάρχει καμία ένδειξη προθυμίας από την υπόλοιπη Ευρώπη να τους υποδεχθεί στο εγγύς μέλλον και φυσικά, εν όψει νέων προσφυγικών ροών λόγω της παρατεταμένης κρίσης στη μέση Ανατολή, γίνονται ενέργειες για την ενίσχυση διαλόγου Ελλάδας Τουρκίας και την άμεση αναμόρφωση της Κοινής Δήλωσης (Βέζελ, 2021).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ. ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Ι. Τα δικαιώματα των προσφύγων με βάση το Διεθνές Δίκαιο

Το νομικό πλαίσιο που διέπει την προστασία των προσφύγων βασίζεται κυρίως στο διεθνές προσφυγικό δίκαιο, και συγκεκριμένα στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 (UNCHRGreece, 1951) και στο Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης του 1967 (Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης, 1967). Αυτές είναι οι μόνες διεθνείς συνθήκες που καθορίζουν το

ακριβές νομικό καθεστώς των ατόμων που χρήζουν διεθνούς προστασίας. Επιπλέον, περιφερειακές συμβάσεις και μη δεσμευτικά κείμενα χρησιμεύουν ως συμπληρωματικές πηγές καθοδήγησης (Κορομηλάς, 2017). Επιπροσθέτως, παράλληλα με το προσφυγικό δίκαιο, το οποίο διέπει ειδικά το νομικό καθεστώς των προσφύγων, το γενικό διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εφαρμόζεται επίσης. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι πρόσφυγες θεωρούνται φορείς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και φυσικά δικαιούνται την προστασία που παρέχουν οι αντίστοιχες συμβάσεις, καθώς και, σε ορισμένες περιπτώσεις, το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο και το διεθνές ποινικό δίκαιο (Κορομηλάς, 2017).

Επιπλέον, υπάρχουν κείμενα, συμπεράσματα και προτάσεις που εμπίπτουν στην κατηγορία του μη δεσμευτικού δικαίου (softlaw). Τα κύρια περιφερειακά μέσα για την προστασία των προσφύγων είναι η Διακήρυξη της Καρθαγένης για τους πρόσφυγες (1984) (Χατζηαθανασίου, 2021) και η Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας για τα ειδικά ζητήματα που αφορούν τα προσφυγικά προβλήματα στην Αφρική (1969). Οι πράξεις αυτές όχι μόνο υιοθετούν τον ορισμό του πρόσφυγα από τη Σύμβαση του 1951, αλλά και τον επεκτείνουν διευρύνοντας την έννοια του πρόσφυγα. Παρέχουν επίσης συστάσεις για την ανθρωπιστική μεταχείριση των προσφύγων και την εξεύρεση μακροπρόθεσμων λύσεων για αυτούς. Επιπλέον, οι Αρχές της Μπανγκόκ για το καθεστώς και τη μεταχείριση των προσφύγων (1966, αναθεωρημένες το 2001) υιοθετούνται από ορισμένα κράτη της Ασίας, της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής. Το διεθνές προσφυγικό δίκαιο συνδέεται στενά με το διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το οποίο δίνει προτεραιότητα στην αξιοπρέπεια και την ευημερία όλων των ατόμων. Η εφαρμογή του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλα τα άτομα, συμπεριλαμβανομένων των προσφύγων, ανεξάρτητα από τη νομική τους θέση, χρησιμεύει ως πολύτιμο μέτρο για την αξιολόγηση του επιπέδου φροντίδας που παρέχουν οι χώρες υποδοχής στους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο εντός των συνόρων τους (Κορομηλάς, 2017).

Ακόμη, έχει ιδιαίτερη σημασία σε περιπτώσεις όπου τα κράτη δεν έχουν υπογράψει συνθήκες που παρέχουν προστασία στους πρόσφυγες (UNCHRGreece, 2023). Η περιφερειακή ανάπτυξη του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων βελτιώθηκε σημαντικά με τη θέσπιση νομικών εγγράφων και μηχανισμών για την παρακολούθηση της εφαρμογής τους. Η πρόοδος αυτή ξεκίνησε με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την

Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (1950) και τα πρόσθετα πρωτόκολλά της.

Στη συνέχεια, η Αμερικανική Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (1969) και ο Αφρικανικός Χάρτης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και των Λαών (1981) συνέβαλαν επίσης σε αυτή τη διαδικασία. Η συνιστώσα του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου που προηγείται τόσο του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όσο και του δικαίου των προσφύγων επικεντρώνεται στην προστασία των ατόμων που δεν συμμετέχουν ενεργά στις εχθροπραξίες ή έχουν παύσει τη συμμετοχή τους και επιδιώκει επίσης να ρυθμίσει και να περιορίσει τις τεχνικές και τα μέσα που χρησιμοποιούνται στις ένοπλες συγκρούσεις (Κορομηλάς, 2017).

II. Η σημασία της ΕΣΔΑ και της νομολογίας της ΕΕ

Ιδιαίτερη σημασία για τα δικαιώματα των προσφύγων (Σγουρόγλου, 2016) και την νομοθετική εφαρμογή τους έχει η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, καθώς και η σχετική νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου (ΕΔΔΑ). Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΔΑ) είναι ένα δικαστικό όργανο που επιβλέπει την εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και διασφαλίζει ότι τα κράτη μέλη συμμορφώνονται με τις υποχρεώσεις τους βάσει της σύμβασης. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, είναι ένα διεθνές δικαστικό όργανο που ιδρύθηκε το 1959 (ΓΟΝΙΣ, 2023).

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του αναθέτει την αρμοδιότητα να επιβλέπει υποθέσεις που αφορούν παραβιάσεις των ανθρωπίνων και αστικών δικαιωμάτων, είτε αυτές διαπράττονται από άτομα είτε από κράτη. Από το 1998, το Δικαστήριο διατηρεί συνεχή παρουσία και κάθε άτομο έχει τη δυνατότητα να ασκήσει απευθείας προσφυγή. Κατά τη διάρκεια του σχεδόν μισού αιώνα λειτουργίας του, το Δικαστήριο έχει εκδώσει πάνω από 10.000 αποφάσεις που έχουν νομική βαρύτητα για τα κράτη, προτρέποντας τις κυβερνήσεις να αναθεωρήσουν τους νόμους και τις διοικητικές διαδικασίες τους σε διάφορους τομείς. Στο πλαίσιο αυτό, οι αποφάσεις οι οποίες έχουν ληφθεί και αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα των

προσφύγων, μπορούν να αποτελέσουν βάση για μελλοντικές αποφάσεις αλλά και τη διαμόρφωση πολιτικών σε κάθε κράτος της Ευρωπαϊκής Ένωσης(ΓΟΝΙΣ, 2023).

Οι νομικές αποφάσεις του Δικαστηρίου καθιερώνουν τη Σύμβαση ως ένα σημαίνον και προσαρμόσιμο μέσο για την αντιμετώπιση των αναδυόμενων δυσκολιών και την ενίσχυση των αρχών του δικαίου και της δημοκρατίας στην Ευρώπη. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων δεν χειρίζεται υποθέσεις με δική του πρωτοβουλία. Η δικαιοδοσία του φορέα επεκτείνεται στη διερεύνηση ισχυρισμών για παραβιάσεις της Σύμβασης μέσω ατομικών ή διακρατικών υποβολών(ΓΟΝΙΣ, 2023).

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου κατηγοριοποιεί τις προσφυγές σε δύο τύπους: ατομικές προσφυγές, οι οποίες ασκούνται από άτομα ή μη κυβερνητικές οργανώσεις που πιστεύουν ότι τα ανθρώπινα δικαιώματά έχουν παραβιαστεί, και διακρατικές προσφυγές, οι οποίες ασκούνται από ένα κράτος μέλος κατά άλλου κράτους μέλους. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου είναι μια νομική συνθήκη που περιγράφει τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες των ατόμων στην Ευρώπη, κυρώθηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 και τέθηκε σε ισχύ στις 3 Σεπτεμβρίου 1953(ΓΟΝΙΣ, 2023).

Η Σύμβαση ενσωματώνει ορισμένα δικαιώματα και ελευθερίες που περιγράφονται στην Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και θεσπίζει ένα παγκόσμιο δικαστικό όργανο που έχει την εξουσία να καταδικάζει τα έθνη που δεν εκπληρώνουν τις ευθύνες τους. Η Σύμβαση διασφαλίζει στους πρόσφυγες (Σγουρόγλου, 2016) όπως και σε κάθε πολίτη στα πλαίσια της Ε.Ε. συγκεκριμένα το δικαίωμα στη ζωή, στη δίκαιη δίκη, στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, στην ελευθερία του λόγου, στην ελευθερία της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας, καθώς και τα δικαιώματα ιδιοκτησίας. Ακόμη, απαγορεύει ρητά τα βασανιστήρια (Γκαμάγκα, 2019), την απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία, τη δουλεία, την καταναγκαστική εργασία, την αυθαίρετη και παράνομη φυλάκιση, καθώς και τις διακρίσεις κατά την άσκηση των δικαιωμάτων και ελευθεριών που αναγνωρίζει (ΓΟΝΙΣ, 2023).

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) πραγματοποίησε την ετήσια μελέτη του για το 2020 σχετικά με τις παραβιάσεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ). Η μελέτη ανέλυσε τις παραβιάσεις κατηγοριοποιημένες ανά άρθρο και ανά κράτος, χρησιμοποιώντας τις αποφάσεις που εξέδωσε το ΕΔΔΑ.

Η Ελλάδα κατέχει την τρίτη θέση μεταξύ 48 χωρών όσον αφορά τις δικαστικές καθυστερήσεις από το 1959. Το 2020, η κατάταξη της Ελλάδας όσον αφορά τις καταδίκες που σχετίζονται με εγκλήματα για τα ανθρώπινα δικαιώματα μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ αυξήθηκε αισθητά (ΓΟΝΙΣ, 2023). Δυστυχώς, τα τελευταία έτη, υπήρξαν καταδίκες της Ελλάδας, όσον αφορά την μεταχείριση των προσφύγων τόσο κατά την υποδοχή τους, όσο και σχετικά με την παραμονή τους και τη φροντίδα που δέχτηκαν στα κέντρα κράτησης (Αγγελίδης, 2023).

III. Διασφάλιση του δικαιώματος στο άσυλο στην Ε.Ε.

Η διαδικασία ασύλου στην Ευρώπη βασίζεται κυρίως στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 και στο Πρωτόκολλο του 1967, τα οποία έχουν ενσωματωθεί σε μεγάλο βαθμό στη νομοθεσία της ΕΕ μέσω της οδηγίας για την αναγνώριση (2011/95/ΕΕ). Η Σύμβαση της Γενεύης του 1951 αποτελεί ειδική σύμβαση που αφορά τα δικαιώματα των αιτούντων άσυλο. Η θεμελιώδης βάση της προστασίας των αιτούντων άσυλο είναι η έννοια της μη επαναπροώθησης. Ουσιαστικά, αυτό σημαίνει ότι οι πρόσφυγες δεν πρέπει να υποχρεώνονται να επιστρέψουν σε ένα κράτος στο οποίο έχουν βάσιμους λόγους να φοβούνται ότι θα δεχτούν κακομεταχείριση. Η αρχή της μη επαναπροώθησης, όπως ορίζεται από το διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, περιλαμβάνει επίσης τις υποχρεώσεις που περιγράφονται στο άρθρο 3 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2014).

Η έννοια της μη επαναπροώθησης απαγορεύει την επιστροφή ενός πρόσφυγα στον τόπο καταγωγής του ή σε οποιαδήποτε άλλη χώρα όπου μπορεί να αντιμετωπίσει διώξεις. Όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης έχουν επικυρώσει τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες έχει δημοσιεύσει ένα εγχειρίδιο και κατευθυντήριες γραμμές που περιγράφουν τις μεθόδους και τα κριτήρια για την αξιολόγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951.

Σύμφωνα με τη νομοθεσία της ΕΕ, το άρθρο 78 της Συμφωνίας για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) αναθέτει στην ΕΕ να θεσπίσει μια πολιτική για το άσυλο, την επικουρική προστασία και την προσωρινή προστασία, με στόχο να διασφαλίσει την τήρηση της αρχής της μη επαναπροώθησης (Χατζηαθανασίου, 2021). Η πολιτική αυτή πρέπει να συμμορφώνεται με τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 και το Πρωτόκολλό της και άλλες σχετικές συνθήκες, όπως η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) (Παπανικολάου, 2021), η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει εφαρμόσει διάφορα μέτρα σχετικά με το άσυλο, όπως ο κανονισμός του Δουβλίνου (κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 604/2013 του Συμβουλίου) (Καλλή, 2017), η οδηγία για τις διαδικασίες ασύλου (2013/32/ΕΕ) και η οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής (2013/33/ΕΕ), στο πλαίσιο της πολιτικής της (Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2014).

Η οδηγία για την αναγνώριση, η οποία τροποποιήθηκε το 2011, ενσωμάτωσε στη νομοθεσία της ΕΕ ένα σύνολο ομοιόμορφων κριτηρίων για την αναγνώριση ατόμων ως προσφύγων ή ως ατόμων που χρήζουν διεθνούς προστασίας. Περιλαμβάνει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που συνδέονται με αυτή τη διασφάλιση, με κρίσιμο στοιχείο την αρχή της μη επαναπροώθησης, όπως ορίζεται στο άρθρο 33 της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 (UNCHRGreece, 1951). Ωστόσο, τόσο το άρθρο 33 της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 (UNCHRGreece, 1951) όσο και τα άρθρα 17 και 21 της οδηγίας για την αναγνώριση δεν απαγορεύουν κατηγορηματικά την επαναπροώθηση. Τα εν λόγω άρθρα προβλέπουν την απέλαση ενός πρόσφυγα σε εξαιρετικά σπάνιες περιπτώσεις, συγκεκριμένα όταν το άτομο αποτελεί απειλή για την ασφάλεια της χώρας στην οποία διαμένει ή όταν αποτελεί κίνδυνο για την κοινωνία μετά τη διάπραξη σοβαρού εγκλήματος. Το άρθρο 18 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (Γάτσιος, 2021) διασφαλίζει το δικαίωμα αναζήτησης καταφυγίου, το οποίο περιλαμβάνει την τήρηση της αρχής της μη επαναπροώθησης (Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2014).

Σύμφωνα με το άρθρο 19 του Χάρτη, απαγορεύεται η μεταφορά, η απέλαση ή η παράδοση οποιουδήποτε προσώπου σε χώρα όπου υπάρχει πιθανότητα να του

επιβληθεί η θανατική ποινή, να υποστεί βασανιστήρια ή οποιαδήποτε άλλη μορφή σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας. Σύμφωνα με τον κανονισμό του Δουβλίνου, κάθε κράτος μέλος υποχρεούται να τηρεί το δικαίωμα ασύλου και την αρχή της μη επαναπροώθησης (Χατζηαθανασίου, 2021). Με βάση την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), τα άρθρα 2 και 3 απαγορεύουν ρητά τον επαναπατρισμό ατόμων που διατρέχουν πραγματικό κίνδυνο να υποβληθούν σε μεταχείριση που αντιβαίνει στις αρχές οι οποίες απορρέουν από τα ανθρώπινα δικαιώματα (Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2014).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV. ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

I. Ο ρόλος του πολέμου στη Συρία

Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία (Υ.Α.), οι εκτοπισμένοι Σύριοι στα γειτονικά κράτη κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν τη φτώχεια και το υψηλό κόστος διαβίωσης στις χώρες που τους φιλοξενούσαν. Στην κατεύθυνση αυτή, έρευνά της Ύπατης Αρμοστείας (Υ.Α.) διαπίστωσε ότι (Φούντας & Κατσιακάρηλης, 2019):

- υπάρχει έλλειψη στις ευκαιρίες βιοπορισμού, αποτέλεσμα της μαζικής αύξησης Σύριων προσφύγων με αποτέλεσμα οι πρόσφυγες να οδηγούνται σε παράτυπη απασχόληση.
- οι ελλείψεις σε ανθρωπιστική βοήθεια αποτελούν ακόμα ένα αίτιο οι Σύριοι να αναζητήσουν ένα νέο τόπο διαμονής.
- υπάρχει δυσκολία παροχής ασύλου
- υπάρχουν περιορισμένες ευκαιρίες εκπαίδευσης για τους Σύριους πρόσφυγες που στη χώρα τους απολάμβαναν δωρεάν και υποχρεωτική εκπαίδευση.
- στις χώρες υποδοχής υπάρχει ένα έντονο αίσθημα ανασφάλειας
- η απώλεια της ελπίδας ειρήνευσης φέρνει απόγνωση και απελπισία.

Έχοντας τα παραπάνω υπόψη μας, μπορούμε να αναφέρουμε τη συριακή κρίση, ως το κύριο αίτιο της προσφυγικής κρίσης για τους κάτωθι τέσσερις βασικούς λόγους που τους οδηγεί σε αναζήτηση καλύτερου μέλλοντος εκτός περιοχής δηλαδή τους οδηγεί στη Δυτική και Βόρεια Ευρώπη(Φούντας & Κατσικαρέλης, 2019):

Πρώτον, είναι φανερό ότι διαφαίνεται ως αδύνατη η ειρήνευση. Η μακρά περίοδος του πολέμου και η μη ύπαρξη ενδεχόμενης λύσης το επιβεβαιώνουν

Δεύτερον, υπάρχει τεράστια συσσώρευση Σύριων προσφύγων στις γειτονικές χώρες. Η αδυναμία και απροθυμία των γειτονικών χωρών να αντέξουν το προσφυγικό ρεύμα των ροών από τη Συρία έχει ως αποτέλεσμα να αναζητήσουν άλλες διαφορετικές διόδους(Φούντας & Κατσικαρέλης, 2019).

Τρίτον, στην Τουρκία έχουν βρει τόπο διαμονής Σύριοι πρόσφυγες που ξεπερνούν τα δυο εκατομμύρια αλλάζοντας εν πολλοίς τη δημογραφική σύνθεση μιας ευαίσθητης περιοχής της Τουρκίας. Επιπρόσθετα, η ύπαρξη προσφυγικών στρατοπέδων είναι θερμοκήπιο δράσης εξτρεμιστικών οργανώσεων όπως των τζιχαντιστικών οργανώσεων. Οι νέες σειρές στρατολόγησης για το «ισλαμικό χαλιφάτο» προέκυψαν από αυτά τα στρατόπεδα(Φούντας & Κατσικαρέλης, 2019).

Τέταρτον, βασικό στοιχείο είναι και η κατάρρευση των υποδομών του Συριακού κράτους, καθώς έχει συντελεστεί πλήρης οικονομική κατάρρευση του συριακού κρατικού μηχανισμού. Το συριακό κράτος έχασε τις βασικές πλουτοπαραγωγικές πηγές και κυρίως τα μεγάλα κοιτάσματα πετρελαίου, ενώ η γεωργία και το εμπόριο έχουν πλήρως καταστραφεί με αποτέλεσμα να εξαρτάται σε όλους τους τομείς από την ξένη βοήθεια και κυρίως την ιρανική, που καλύπτει μόνο τις βασικές ανάγκες(Φούντας & Κατσικαρέλης, 2019).

II. Η στάση της Ευρώπης

Η ΕΕ για την αντιμετώπιση των προσφυγικών/μεταναστευτικών ροών δημιούργησε μηχανισμούς με σκοπό την επιχειρησιακή συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών, όπως (Κακούρης, 2020):

- FRONTEX (2007/2004/EK) με σκοπό τη βελτίωση της ασφάλειας των συνόρων. Συντονίζει τις επιχειρήσεις επαναπροώθησης. Το 2010 δημιουργήθηκαν οι ειδικές ομάδες επέμβασης στα σύνορα στα κράτη με τη μεγαλύτερη πίεση.
- EUROPOL, με την ευθύνη σε ζητήματα αστυνομικής συνεργασίας των κρατών-μελών και την εξάρθρωση των δικτύων οργανωμένου εγκλήματος.
- EUROSUR, αποτελεί σύστημα επιτήρησης συνόρων με μόνιμο δίκτυο περιπολιών των ακτών στα νότια θαλάσσια σύνορα.
- ILO, δίκτυο που στοχεύει στη μείωση και την καταπολέμηση της λαθρομετανάστευσης.
- EBF (Ευρωπαϊκό Ταμείο Εξωτερικών Συνόρων) οργάνωση για τον έλεγχο της αποτελεσματικότητας της δραστηριότητας των προξενικών αρχών, συνεργάζεται με τους ILO
- ERF (Ευρωπαϊκό Ταμείο Επιστροφής), μηχανισμός υπεύθυνος για τη χρηματοδότηση εθνικών και κοινοτικών δράσεων
- EASO (Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης Ασύλου), (439/2010/EK), για θέματα ασύλου και με στόχο τη δημιουργία Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου.
- EURODAC (2725/2000/EK), πρόκειται για ηλεκτρονική βάση δεδομένων που περιλαμβάνει εκτός άλλων και δακτυλικά αποτυπώματα και διευκολύνει τα κράτη-μέλη να ταυτοποιούν άμεσα τα στοιχεία ατόμων που αιτούνται άσυλο και ατόμων που έχουν συλληφθεί για παράνομη διέλευση συνόρων της ΕΕ (Κακούρης, 2020)

Παρά τις προσπάθειες που έχουν γίνει, η Ευρώπη, έχει επικριθεί για τη στάση της απέναντι στην Ελλάδα και για τη συμβολή της στην έξαρση της προσφυγικής κρίσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση βασίζεται σε βασικές έννοιες και αξίες, οι οποίες περιλαμβάνουν τη διαφύλαξη της δημοκρατίας, την τήρηση του κράτους δικαίου και την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Κατά τη διάρκεια της προσφυγικής κρίσης του 2015, η Ευρωπαϊκή Ένωση βίωσε μία κρίση η οποία έφτασε να απειλεί τις βασικές αρχές της, καθώς ανέδειξε ότι υπήρχαν σημαντικά κενά ως προς την εφαρμογή τους (Δημητριάδης & Μαλαμίδης, 2022).

Η έννοια της ενωμένης Ευρώπης, η οποία διασφαλίζει τα δικαιώματα των ατόμων που αναζητούν καταφύγιο, τέθηκε υπό αμφισβήτηση, καθώς τα κράτη μέλη δεν έδειξαν αλληλεγγύη, επιμερισμό της ευθύνης και φιλοξενία με σταθερό και συνεπή τρόπο.

Ενώ τα ευρωπαϊκά ιδεώδη γίνονται όλο και πιο εμφανή στο δημόσιο διάλογο, η ερμηνεία τους δέχεται σημαντικές διακυμάνσεις. Η δυνατότητα ερμηνείας της ακριβούς σημασίας τους με διαφορετικούς τρόπους επέτρεψε και εξακολουθεί να επιτρέπει τη συχνή επίκλησή τους σε μια μεγάλη ποικιλία πολιτικών που δεν είναι συμβατές μεταξύ τους. Φιλόσοφοι, πολιτικοί επιστήμονες, κοινωνιολόγοι και κοινωνικοί ανθρωπολόγοι έχουν διερευνήσει μέχρι σήμερα την ενσωμάτωση αξιών και αρχών στην εκτέλεση των πολιτικών φιλοξενίας, υποδοχής και προστασίας από το 2015 έως το 2021 καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι τα κενά και οι δυσλειτουργίες που συνδέονται με την διοίκηση της Ε.Ε. συνέβαλαν σημαντικά στην εκδήλωση της προσφυγικής κρίσης (Δημητριάδης & Μαλαμίδης, 2022).

Οι παρεμβάσεις της Ένωσης για την προσφυγική κρίση περιορίστηκαν σε λεκτικές πολιτικές, οι οποίες έθεταν φιλόδοξους αλλά ανεπαρκώς καθορισμένους στόχους που ήταν δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να υποστηριχθούν με τους διαθέσιμους πόρους της Ένωσης. Δεν υπήρχε πρόβλεψη για πιθανά προβλήματα, όπως η μη έγκριση από τα Ηνωμένα Έθνη, η μη επίτευξη συμφωνίας μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ ή η μη υιοθέτηση των προτεινόμενων μέτρων. Επιπλέον, δεν ήταν δυνατή η χρήση βίας κατά των δικτύων παράνομων διακινητών μεταναστών στις χώρες της Βόρειας Αφρικής. Οι παρεμβάσεις αυτές δεν αποτελούσαν μια ολοκληρωμένη μεταναστευτική πολιτική, όπως περιγράφεται στο άρθρο 79 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Τσάκωνας, 2016).

III. Η Ελλάδα ως σύνορο μεταξύ Ασίας και Ευρώπης

Η ΕΕ έχει ήδη αντιμετωπίσει επανειλημμένα πιέσεις από ροές προσφύγων και μεταναστών από τον μεσογειακό Νότο. Κατά την τελευταία δεκαετία, παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση της παράνομης μετανάστευσης από χώρες της Βόρειας Αφρικής, των Βαλκανίων και της Ασίας προς τις μεσογειακές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία και Πορτογαλία). Ως αποτέλεσμα, η Μεσόγειος έχει καταστεί σημαντικός κόμβος τόσο για την προέλευση όσο και για τον προορισμό των μεταναστών (Τσάκωνας, 2016).

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, μεταξύ 2001 και 2010 σημειώθηκε αύξηση 42% στον αριθμό των παράνομων μεταναστών από χώρες της Βόρειας Αφρικής και της Μέσης Ανατολής προς την Ευρώπη. Ο συνολικός αριθμός αυξήθηκε από 3,5 εκατομμύρια σε σχεδόν 5 εκατομμύρια. Η πλειονότητα αυτών των μεταναστών, το 91% για την ακρίβεια, επέλεξε να πάει στην Ευρώπη, με ιδιαίτερη έμφαση στις χώρες που βρίσκονται πιο κοντά, δηλαδή την Ισπανία, την Ιταλία και την Ελλάδα. Οι αραβικές επαναστάσεις το 2010 (Βλαχοπούλου, 2010) και η επακόλουθη συριακή κρίση το 2011 οδήγησαν σε αύξηση της μετανάστευσης προς την Ευρώπη, με περισσότερους από 800.000 παράτυπους μετανάστες να φτάνουν μεταξύ 2009 και 2014. Η Ελλάδα αντιμετώπισε πολύ σημαντική πίεση, ιδίως μέσω της Ανατολικής Μεσογειακής Διαδρομής, η οποία περιλαμβάνει την διαδρομή των προσφύγων από την Τουρκία προς τα νησιά του κεντρικού και ανατολικού Αιγαίου και τον Έβρο (Τσάκωνας, 2016).

Η περιοχή της Μεσογείου έχει τον υψηλότερο αριθμό θανάτων μεταναστών παγκοσμίως, με πάνω από 3.000 θανάτους. Η πλειονότητα αυτών των θανάτων προκλήθηκε από πνιγμό και αφορά άτομα από τη Συρία, την Ερυθραία, το Αφγανιστάν, την υποσαχάρια Αφρική και τη Σομαλία. Από τον Μάρτιο του 2011, η συριακή κρίση έχει αναγκάσει πάνω από 6,5 εκατομμύρια Σύρους πρόσφυγες να μετεγκατασταθούν σε γειτονικές χώρες όπως η Τουρκία, ο Λίβανος, η Ιορδανία και το Ιράκ. Πολλοί από αυτούς τους πρόσφυγες φιλοδοξούν να μεταναστεύσουν στην Ευρώπη με κάθε διαθέσιμο μέσο, αναζητώντας μια καλύτερη ζωή, με την Ελλάδα, να αποτελεί το δρόμο των ατόμων αυτών προς την Ευρώπη (Τσάκωνας, 2016).

Μέχρι το τέλος του 2014, παρά τις σαφείς ενδείξεις για την εντατικοποίηση του φαινομένου, η ΕΕ συνέχισε να δίνει προτεραιότητα στην οχύρωση του εαυτού της έναντι των μεταναστευτικών πιέσεων ("Ευρώπη-φρούριο"), επιλέγοντας μια προσέγγιση "τηλεχειρισμού" για τη διαχείριση της παράνομης μετανάστευσης. Η προσέγγιση αυτή έθεσε την πρωταρχική ευθύνη για τον περιορισμό και τη διαχείριση των πιέσεων στα "κράτη της πρώτης γραμμής" του μεσογειακού Νότου, δηλαδή στην Ιταλία και την Ελλάδα. Κατά συνέπεια, οι πολιτικές της Ένωσης εξελίχθηκαν σε δύο βασικά μέτωπα. Βραχυπρόθεσμα, οι προσπάθειες επικεντρώθηκαν στην πρόληψη της παράνομης μετανάστευσης και στον έλεγχο των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης. Μεσοπρόθεσμα, η ΕΕ προσπάθησε να εξωτερικεύσει τα εργαλεία και τις πολιτικές που διαθέτει -και εξακολουθεί να διαθέτει- για την αντιμετώπιση του ζητήματος αυτού.

Σε αρχικό επίπεδο, η ΕΕ επέλεξε να χρησιμοποιήσει έναν συνδυασμό ευρωπαϊκών (FRONTEX, EUROSUR, EUROPOL κ.λπ.) (Rijpma, & Vermeulen, 2015) και εθνικών μέτρων (όπως η επιχείρηση Mare Nostrum της Ιταλίας και η κατασκευή του φράχτη στον Έβρο από την Ελλάδα) για την ενίσχυση του ελέγχου και της διαχείρισης των συνόρων (Τσάκωνας, 2016).

Μεσοπρόθεσμα, οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν επικεντρωθεί σε δύο συγκεκριμένους θεματικούς τομείς: την ασφάλεια και την ανάπτυξη. Στην πρώτη περίπτωση, η Ένωση ενδιαφερόταν να ενισχύσει τον έλεγχο στα σύνορά της και να καταπολεμήσει την παράνομη είσοδο μεταναστών, την εμπορία ανθρώπων και την επιστροφή όσων εισήλθαν παράνομα στην ΕΕ. Στην κατεύθυνση αυτή, αντιλήφθηκε και αντιμετώπισε την παράνομη μετανάστευση ως απειλή για την ασφάλεια των Ευρωπαίων πολιτών ("securitization") και ακριβώς αυτή η αντίληψη για το φαινόμενο της παράνομης μετανάστευσης αποτυπώθηκε σε μια σειρά θεσμικών αποφάσεων και κειμένων της Ένωσης. Η Παγκόσμια Προσέγγιση για τη Μετανάστευση και την Κινητικότητα (2008) [Global Approach on Migration and Mobility - GAMM] έθεσε επίσης τα θεμέλια για τη δημιουργία της Μεσογειακής Ομάδας Δράσης τον Δεκέμβριο του 2013, επιχειρώντας να συνδέσει όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ με την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (EYED) - τον οργανισμό που δημιουργήθηκε μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας - και διάφορους άλλους ευρωπαϊκούς οργανισμούς (Strik, 2017).

Η «σφαιρική προσέγγιση της μετανάστευσης και της κινητικότητας» είχε ως στόχο να δημιουργήσει μια σύνδεση μεταξύ μετανάστευσης και ανάπτυξης μακροπρόθεσμα, με έμφαση στην αντιμετώπιση των βαθύτερων αιτιών της μετανάστευσης. Η προσέγγιση αυτή περιελάμβανε μέτρα όπως η παροχή αναπτυξιακής βοήθειας στις χώρες προέλευσης, η προώθηση του εμπορίου και των ξένων επενδύσεων και η βελτίωση της ρύθμισης της μετανάστευσης μέσω των συμφωνιών εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ (Strik, 2017).

IV. Η στάση των γειτονικών χωρών

Η ΕΕ εφάρμοσε μια σειρά πολιτικών, οι οποίες μπορούν να προσδιοριστούν από αδυναμίες και ελλείψεις. Το πρώτο ζήτημα αφορά την έλλειψη ενός ολοκληρωμένου σχεδίου για την αντιμετώπιση της μεταναστευτικής/προσφυγικής κρίσης. Αυτό κατέστη εμφανές καθώς κρίθηκε αναγκαία μια σειρά διαδοχικών και έκτακτων συνεδριάσεων, δίνοντας την εντύπωση ότι η Ένωση κυβερνάται κυρίως από τις συνόδους κορυφής για το θέμα αυτό. Από τον Απρίλιο του 2015, η προσφυγική κρίση αποτέλεσε το κεντρικό θέμα τόσο των προγραμματισμένων όσο και των έκτακτων συνόδων κορυφής της ΕΕ. Επιπλέον, συγκλήθηκαν σχεδόν κάθε μήνα έκτακτες συνεδριάσεις με τη συμμετοχή ευρωπαϊκών και μη ευρωπαϊκών κρατών που εμπλέκονται άμεσα στην κρίση (όπως τα βαλκανικά κράτη, η Τουρκία και οι αφρικανικές χώρες). Ωστόσο, οι συναντήσεις αυτές απέφεραν πρακτικά ή σημαντικά αποτελέσματα όσον αφορά τη μείωση των προσφυγικών ροών (Τσάκωνας, 2016).

Οι πολιτικές της Ένωσης για την αντιμετώπιση της κρίσης ήταν αναποτελεσματικές όχι μόνο επειδή εφαρμόστηκαν με καθυστέρηση και με περιορισμένο αντίκτυπο. Ο κύριος λόγος για την αναποτελεσματικότητά τους έγκειται στην ασυμφωνία μεταξύ των αποφάσεων που ελήφθησαν συλλογικά στο πλαίσιο της Συνθήκης της Λισαβόνας, έστω και με ορισμένα κράτη μέλη να εκφράζουν απροθυμία ή αντιρρήσεις, και της αποτυχίας να εφαρμοστούν στην πράξη οι αποφάσεις αυτές, όπως συμφωνήθηκε από την πλειοψηφία των κρατών μελών της Ένωσης (Τσάκωνας, 2016).

Η κύρια ανησυχία όσον αφορά το χάσμα μεταξύ των αποφάσεων της ΕΕ και της εφαρμογής τους είναι η επανεγκατάσταση (μετεγκατάσταση) 160.000 προσφύγων εντός της Ένωσης με βάση το «σύστημα μετεγκατάστασης» που θεσπίστηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Ιούνιο του 2015. Ορισμένα κράτη αντιλαμβάνονταν την ευρωπαϊκή αλληλεγγύη ως υποχρεωτική, ενώ άλλα, κυρίως χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ, όπως η Ουγγαρία (Juhász et al., 2015), η Τσεχική Δημοκρατία, η Σλοβακία, η Πολωνία και ορισμένες βαλτικές δημοκρατίες, πίστευαν ότι η ευρωπαϊκή αλληλεγγύη είναι

εθελοντική. Τα κράτη αυτά προτίμησαν να μεταφέρουν την ευθύνη της διαχείρισης της προσφυγικής κρίσης σε άλλες χώρες της ΕΕ (Juhászetal., 2015).

Ταυτόχρονα, η αναντιστοιχία μεταξύ των αποφάσεων που έλαβε η Ένωση και της αποτυχίας των κρατών μελών να τις υλοποιήσουν ήταν εμφανής σε διάφορα πρόσθετα ζητήματα. Σε αυτά περιλαμβάνεται η αδυναμία των κρατών μελών να παράσχουν τη χρηματοδότηση που τους αναλογεί για την αντιμετώπιση της συριακής κρίσης, με αποτέλεσμα να υπάρχει σήμερα χρηματοδοτικό κενό ύψους 2,35 δισεκατομμυρίων ευρώ. Επιπλέον, υπήρχε έλλειψη επιχειρησιακής υποστήριξης για την FRONTEX (Kalkman, 2021), την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο, και τα κράτη αρχικής υποδοχής (Ιταλία και Ελλάδα) όσον αφορά εξειδικευμένο προσωπικό. Επιπλέον, σχεδόν όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ έδωσαν επιλεκτική ερμηνεία και προχώρησαν σε μη εφαρμογή της νομοθεσίας που αφορούσε το «Ευρωπαϊκό Κοινό Σύστημα Ασύλου» (Τσάκωνας, 2016).

Αναμφίβολα, η Τουρκία διαδραμάτισε κρίσιμο ρόλο στη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών προς την ΕΕ λόγω του μεγάλου πληθυσμού της που αριθμεί πάνω από 2 εκατομμύρια Σύρους πρόσφυγες. Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του ζητήματος αυτού, κρίθηκε απαραίτητο η Τουρκία να συνεργαστεί για τη δημιουργία κέντρων ελέγχου και ταυτοποίησης (hot-spots) στο έδαφός της, καθώς και σε άλλες χώρες που φιλοξενούν σημαντικό αριθμό προσφύγων, όπως η Ιορδανία και ο Λίβανος. Αυτό θα διευκόλυνε την ασφαλή μετακίνηση και θα επέτρεπε την άμεση επανεγκατάσταση ατόμων που ζητούν άσυλο (πρόσφυγες) σε συγκεκριμένα κράτη μέλη της ΕΕ (Τσάκωνας, 2016).

Τον Νοέμβριο του 2015, η ΕΕ, με επικεφαλής τη Γερμανία, έλαβε μέτρα για την αντιμετώπιση του μεγάλου αριθμού μεταναστών που έφταναν στα ελληνοευρωπαϊκά σύνορα. Στην Τουρκία, η οποία είχε σταθερά αρνηθεί να συνεργαστεί, παρουσιάστηκε ένα «σχέδιο δράσης» για τη μείωση των μεταναστευτικών ροών. Στο πλαίσιο αυτού του σχεδίου, ζητήθηκε από την Τουρκία να συνεργαστεί με την ΕΕ για την ενίσχυση των ελέγχων στα ελληνοτουρκικά θαλάσσια σύνορα και τον περιορισμό της εισόδου μεταναστών που δεν χρειάζονταν άμεση προστασία (Κοτζαμάνης & Κουρκούλη, 2016).

Συνοψίζοντας, για να αντιμετωπιστεί η προσφυγική κρίση, η οποία αποτέλεσε μία κρίση ευθύνης και διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, κρίθηκε ζωτικής σημασίας να αναγνωριστούν τα δυνητικά οφέλη που προκύπτουν από την εισροή πληθυσμών

στην επικράτειά της, όπως η δημογραφική ανανέωση του γηράσκοντος πληθυσμού της και η ενίσχυση του εργατικού δυναμικού της. Κατά συνέπεια, οι προηγούμενες διαπραγματεύσεις σχετικά με την ανακατανομή των πόρων μεταξύ Βορρά και Νότου θα μπορούσαν να αντικατασταθούν από μια νέα συνολική συμφωνία για την κατανομή του βάρους της διαχείρισης της προσφυγικής κρίσης μεταξύ όλων των μελών της Ένωσης, παλαιών και νέων. Ωστόσο, μέχρι να επιτευχθεί μια τέτοια συμφωνία, οι άμεσες προκλήσεις που σχετίζονται με τον έλεγχο των συνόρων και τη διαχείριση της μετανάστευσης επιβάλλουν την υιοθέτηση πιο ριζοσπαστικών πολιτικών από την Ευρωπαϊκή Ένωση, ιδίως στις σχέσεις της με την Τουρκία (Κοτζαμάνης & Κουρκούλη, 2016).

V. Η πολιτική της Ελλάδας ως αίτιο της κλιμάκωσης της προσφυγικής κρίσης

Η προσφυγική κρίση κλιμακώθηκε γρήγορα και έντονα, ενώ το σημαντικότερο ρεύμα συγκεντρώθηκε στη θαλάσσια οδό της Ανατολικής Μεσογείου, συγκεκριμένα από τις τουρκικές ακτές προς τα νησιά του βόρειου και ανατολικού Αιγαίου. Η Ελλάδα βίωσε μια σημαντική αύξηση του αριθμού των μικτών ροών, που αποτελούνταν τόσο από πρόσφυγες όσο και από μετανάστες (Κορμπύλα, 2022), στα σύνορά της κατά τους δύο τελευταίους μήνες του καλοκαιριού του 2015. Τα επίσημα στατιστικά στοιχεία ήταν εκπληκτικά, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 1,100% σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους, με συνολικά 138.081 άτομα. Τους πρώτους οκτώ μήνες του 2015, περισσότεροι από 300.000 πρόσφυγες και μετανάστες διέσχισαν τη Μεσόγειο δια θαλάσσης, με περισσότερους από 200.000 να εισέρχονται στην Ελλάδα και 110.000 στην Ιταλία. Μέχρι το τέλος του έτους, συνολικά 1 εκατομμύριο πρόσφυγες και μετανάστες είχαν περάσει τα σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με την πλειονότητα (818.654) να εισέρχεται στην Ελλάδα μέσω των θαλάσσιων συνόρων της με την Τουρκία (Τσάκωνας, 2016).

Δυστυχώς, καμία ελληνική κυβέρνηση (Mouroutsos, 2020) δεν έχει σχεδιάσει μια ολοκληρωμένη και αποτελεσματική στρατηγική για τη ρύθμιση της παράτυπης εισροής μεταναστών στα ανατολικά χερσαία και θαλάσσια σύνορα της χώρας από τότε που το ζήτημα εντοπίστηκε το 2008. Επιπλέον, η ανταπόκριση των υπευθύνων χάραξης μεταναστευτικής πολιτικής της νέας ελληνικής κυβέρνησης στη μεγάλη εισροή

προσφύγων και μεταναστών κατά τους πρώτους μήνες του 2015 ήταν ευκαιριακή και μπορεί να χαρακτηριστεί σαφώς από την πλήρη απουσία σχεδίου για τη διαχείριση της μεταναστευτικής και προσφυγικής κρίσης τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μεσοπρόθεσμα. Κατά συνέπεια, η υφιστάμενη ανθρωπιστική κρίση στο εσωτερικό της Ελλάδας, μαζί με την εισαγόμενη και συνεχώς αυξανόμενη ανθρωπιστική τραγωδία, επιδεινώθηκε από το εσωτερικό χάος που προέκυψε από ένα εξαιρετικά αδύναμο και κατακερματισμένο θεσμικό σύστημα στρατηγικού σχεδιασμού και διαχείρισης κρίσεων (Τσάκωνας, 2016).

Ταυτόχρονα, η αξιολόγηση του χειρισμού της μεταναστευτικής/προσφυγικής κρίσης από την Ευρωπαϊκή Ένωση αποκαλύπτει διάφορα ζητήματα, ελλείψεις και τρωτά σημεία. Συγκεκριμένα, η πολιτική της Ένωσης κατά τους πρώτους πέντε μήνες του 2015 χαρακτηριζόταν από έλλειψη σαφήνειας και πρακτική αναποτελεσματικότητα, παρά τις διακηρύξεις της, γεγονός το οποίο επιδείνωσε την κατάσταση στην Ελλάδα (Τσάκωνας, 2016).

ΜΕΡΟΣ ΙΙ.: Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι. ΕΝΤΑΞΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΕ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΕ

Ι. Θεσμική αντιμετώπιση

Το άρθρο 63 της Συνθήκης της Λισαβόνας ορίζει ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση υποχρεούται να ακολουθεί μία ενιαία ενταξιακή πολιτική. Η πολιτική αυτή αποσκοπεί στην αποτελεσματική διαχείριση της μετακίνησης των ανθρώπων εντός των συνόρων της Ε.Ε., στη δίκαιη μεταχείριση των νομίμως διαμενόντων ατόμων από τρίτες χώρες και στην πρόληψη και καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης και της εμπορίας ανθρώπων (Ευρωπαϊκή Πολιτική για την Ένταξη, 2023).

Επιπλέον, διευκρινίζει ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέσω της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας, έχουν την εξουσία

να θεσπίζουν μέτρα που προωθούν και βοηθούν τα κράτη μέλη να διευκολύνουν την ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στην επικράτειά τους (Γαβανάς, 2016). Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι αυτό δεν συνεπάγεται την εναρμόνιση των νόμων και των κανονισμών των κρατών μελών. Όσον αφορά την ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών (δηλαδή των μη πολιτών των κρατών μελών της ΕΕ), η ΕΕ έχει την εξουσία να εφαρμόζει μέτρα που βοηθούν και προωθούν τις προσπάθειες των κρατών μελών της. Ωστόσο, τα εν λόγω κράτη μέλη δεν υποχρεούνται να ενσωματώσουν τα μέτρα αυτά στην εθνική τους νομοθεσία.

Οι θεμελιώδεις αρχές της πολιτικής ολοκλήρωσης της ΕΕ είναι οι ακόλουθες(Ευρωπαϊκή Πολιτική για την Ένταξη, 2023):

1. Η ένταξη είναι μια ρευστή και αμοιβαία διαδικασία προσαρμογής μεταξύ των μεταναστών/προσφύγων και των γηγενών των κρατών μελών.
2. Η ένταξη απαιτεί την τήρηση των θεμελιωδών αρχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
3. Η απασχόληση διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία ένταξης των μεταναστών/προσφύγων, καθώς είναι απαραίτητη για την ενεργό συμμετοχή τους στην κοινωνία υποδοχής και για την ανάδειξη της πολύτιμης συμβολής τους.
4. Η απόκτηση θεμελιώδους κατανόησης της γλώσσας, της ιστορίας και των θεσμών της κοινωνίας υποδοχής είναι ζωτικής σημασίας για την επιτυχή ένταξη (Καβαθάς, 2021).
5. Οι προσπάθειες στον τομέα της εκπαίδευσης διαδραματίζουν καίριο ρόλο στον εξοπλισμό των μεταναστών/προσφύγων, ιδίως των παιδιών τους, με τις απαραίτητες δεξιότητες και γνώσεις ώστε να συμμετέχουν πιο αποτελεσματικά και ενεργά στην κοινωνία.
6. Η ισότιμη πρόσβαση των μεταναστών/προσφύγων σε ιδρύματα και δημόσιους φορείς και υπηρεσίες, χωρίς διακρίσεις, είναι ζωτικής σημασίας για την προώθηση της μεγαλύτερης ενσωμάτωσης.
7. Οι τακτικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των μεταναστών/προσφύγων και των γηγενών πολιτών των κρατών μελών αποτελούν κρίσιμη στρατηγική για την προώθηση της ένταξης. Οι διαπολιτισμικές ανταλλαγές, οι εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες σχετικά με τους μετανάστες/πρόσφυγες και τους πολιτισμούς τους και η βελτίωση των συνθηκών

διαβίωσης σε αστικά περιβάλλοντα διευκολύνουν την επαφή μεταξύ των μεταναστών/προσφύγων και των κατοίκων των κρατών μελών.

8.Είναι σημαντικό να διασφαλιστεί η ελεύθερη άσκηση των ποικίλων πολιτιστικών και θρησκευτικών εθίμων των προσφύγων/μεταναστών, όπως περιγράφονται στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, εφόσον οι παραδόσεις αυτές δεν έρχονται σε αντίθεση με άλλα απαραβίαστα ευρωπαϊκά δικαιώματα ή με την εθνική νομοθεσία (Περπερίδου, 2014).

9.Η συμμετοχή των μεταναστών/προσφύγων στη δημοκρατική διαδικασία και στην ανάπτυξη πολιτικών και πρωτοβουλιών ένταξης, ιδίως σε τοπικό επίπεδο, βελτιώνει την ένταξή τους.

10.Η διασφάλιση της ενσωμάτωσης των πολιτικών και των μέτρων σε όλα τα σχετικά χαρτοφυλάκια πολιτικής και τα επίπεδα της κυβέρνησης και των δημόσιων υπηρεσιών αποτελεί κρίσιμη πτυχή της ανάπτυξης και της εφαρμογής της δημόσιας πολιτικής για την ένταξη.

11.Είναι ζωτικής σημασίας ο καθορισμός ρητών στόχων, μετρήσεων και μεθόδων αξιολόγησης προκειμένου να προσαρμόζονται οι πολιτικές, να αξιολογούνται οι πρόοδοι στην ενσωμάτωση και να ενισχύεται η αποτελεσματικότητα της ανταλλαγής πληροφοριών(Ευρωπαϊκή Πολιτική για την Ένταξη, 2023).

Σύμφωνα με το Ελληνικό Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, η κοινωνική ένταξη αναφέρεται στη δυναμική διαδικασία επαφής και αμοιβαίας προσαρμογής των μεταναστών, των αιτούντων άσυλο και των ατόμων που λαμβάνουν διεθνή προστασία και της κοινωνίας υποδοχής. Απώτερος στόχος είναι η ενίσχυση αρμονικών κοινοτήτων και η προώθηση της ειρηνικής συνύπαρξης μέσω της αμοιβαίας κατανόησης. Η Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, η οποία τέθηκε σε εφαρμογή τον Ιούλιο του 2019, διαδέχθηκε την Εθνική Στρατηγική του 2013 για την ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών. Η Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη 2019 (ΕΣΕ) υιοθέτησε την έννοια και τη στρατηγική της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών, η οποία αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου, 2023).

Η επιτυχής εφαρμογή του ελληνικού μοντέλου ένταξης στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην πρωταρχική σημασία της ευαισθητοποίησης, της κινητοποίησης και της

συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας και της κοινότητας στη διαδικασία ένταξης. Η τοπική αυτοδιοίκηση χρησιμεύει ως το πρωταρχικό μέσο για την εφαρμογή των πρωτοβουλιών ένταξης σε αυτό το πλαίσιο. Ταυτόχρονα, διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην συνδιαμόρφωση των στρατηγικών ένταξης, οι οποίες εποπτεύονται και κατευθύνονται από την κεντρική διοίκηση, προωθώντας έτσι μια συνεργατική και παραγωγική σύμπραξη μεταξύ των δημόσιων διοικητικών οντοτήτων του κράτους(Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου, 2023).

Επιπλέον, η ενεργός εμπλοκή και η συμβολή της κοινωνίας των πολιτών (συμπεριλαμβανομένων των ενώσεων μεταναστών, των ΜΚΟ) και των διεθνών οργανισμών είναι εξίσου επιτακτική και σημαντική για την εκτέλεση των προτεινόμενων μέτρων υποδοχής και ένταξης.

Το ελληνικό παράδειγμα της ένταξης, όπως περιγράφεται στην Εθνική Στρατηγική Ένταξης 2019(Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου, 2023):

- Καθιερώνει και υποστηρίζει μια κοινωνία που είναι χωρίς αποκλεισμούς και δέχεται τη διαφορετικότητα.
- Εγγυάται τα δικαιώματα και ορίζει τις υποχρεώσεις των ατόμων που ζουν στο εσωτερικό της, συμπεριλαμβανομένης της τήρησης των απαιτήσεων και των περιορισμών που επιβάλλονται στους ανθρώπους της χώρας υποδοχής.
- Προωθεί την εμπλοκή, τη συνεργασία, το διάλογο και την παραγωγική αξιολόγηση μεταξύ διαφορετικών κοινοτήτων (εθνοτικών, πολιτισμικών κ.λπ.) σε ένα πλαίσιο δημοκρατίας και ισότητας,
- Προωθεί την αμοιβαία κατανόηση καθώς και την κοινωνική ενότητα,
- Διευκολύνει την πρόοδο του έθνους υποδοχής σε διάφορους τομείς, περιλαμβάνοντας την ενεργό συμμετοχή όλων των κατοίκων του.

II. Το πλαίσιο λειτουργίας και η δράση των ΜΚΟ για την ένταξη των προσφύγων

Σύμφωνα με την Υπηρεσία Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας (ΥΔΑΣ), η Ελλάδα έχει δηλώσει την εγγραφή πεντακοσίων είκοσι οκτώ μη κυβερνητικών οργανώσεων.

Μάλιστα, διεξήχθη έρευνα για να ελεγχθούν όλες οι ΜΚΟ και να διαπιστωθεί εάν είχαν εμπλακεί σε σοβαρά αδικήματα, όπως η εξαπάτηση του ελληνικού κράτους ή της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι ελληνικές μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ) διαπιστώθηκε ότι τηρούν τους επιδιωκόμενους στόχους της ίδρυσής τους σύμφωνα με το νομικό πλαίσιο. Ενδεικτικά, η Υποστήριξη των Προσφύγων στο Αιγαίο είναι μια μη κυβερνητική οργάνωση που προσφέρει νομική βοήθεια στους πρόσφυγες, υπερασπίζεται τα ανθρώπινα δικαιώματα και επικεντρώνεται κυρίως στην παροχή βοήθειας στα πιο ευάλωτα άτομα με προσφυγικό υπόβαθρο (Πάνου & Μαρούλη, 2020).

Οι στόχοι των ΜΚΟ για τους πρόσφυγες και τη συμβολή στην ένταξή τους περιλαμβάνουν(Πάνου & Μαρούλη, 2020):

1. Προστασία και υπεράσπιση μεταναστών/προσφύγων, ιδίως των παιδιών, των ευάλωτων ατόμων και εκείνων που έχουν υποστεί κακοποίηση ή βασανιστήρια.
2. Να προσφέρουν νομική και ψυχολογική υποστήριξη στους μετανάστες/πρόσφυγες.
3. Να υποστηρίζουν την απαγόρευση των βασανιστηρίων, της εκμετάλλευσης και την επιδίωξη βελτιωμένων συνθηκών διαβίωσης, και διασφάλισης των ατομικών δικαιωμάτων.
4. Προσφέρουν σφαιρική προστασία σε ομάδες μεταναστών/προσφύγων, ιδίως σε άτομα που είναι ευάλωτα.
5. Διασφαλίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και ενημερώνουν τα άτομα για θέματα που αφορούν τον ρατσισμό και την ξеноφοβία, προκειμένου να αποτρέψουν πράξεις βίας με στόχο τους πρόσφυγες(Πάνου & Μαρούλη, 2020).

III. Ενέργειες για την ένταξη των προσφύγων στην Ελλάδα σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο

Η μεταβολή των κρίσιμων παραγόντων της προσφυγικής κρίσης, όπως ο αποτελεσματικός έλεγχος των χερσαίων και θαλάσσιων συνόρων για τη μείωση της εισροής προσφύγων, ο διαχωρισμός των προσφύγων από τους μετανάστες και η επιτάχυνση των διαδικασιών ασύλου με αποτέλεσμα την αύξηση του αριθμού των

ατόμων που λαμβάνουν διεθνή προστασία, έστρεψε την προσοχή σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο στη διαδικασία ένταξης των προσφύγων. Σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης για το Καθεστώς των Προσφύγων (1951) και το Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης (1967), το οποίο η Ελλάδα υιοθέτησε το 1959, η Ελλάδα υποχρεούται να παρέχει στα άτομα που δικαιούνται άσυλο την ευκαιρία να ζήσουν ανεξάρτητα και να τους παρέχει τις ίδιες συνθήκες διαβίωσης με τους γηγενείς πολίτες (Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου, 2023). Η Ελλάδα τηρεί και τιμά τις Διεθνείς Συνθήκες, οι οποίες έχουν ιδιαίτερη σημασία για το έθνος της. Ταυτόχρονα, αναγνωρίζει ότι είναι ζωτικής σημασίας να διασφαλιστεί η αυτάρκεια των προσφύγων, ώστε να αποφευχθεί η εξάρτησή τους από την κρατική βοήθεια, ανακουφίζοντας έτσι την επιβάρυνση των οικονομικών πόρων του κράτους. Συνεπώς, οι πρόσφυγες πρέπει να διαμένουν στην Ελλάδα με αξιοπρέπεια, χωρίς να επιβαρύνουν οικονομικά το κράτος (λαμβάνοντας υπόψη ότι οι ευρωπαϊκές χρηματοδοτικές πρωτοβουλίες αφορούν αποκλειστικά τους αιτούντες άσυλο) και χωρίς να επιβαρύνουν τις τοπικές κοινωνίες, για όσο διάστημα παραμένουν στη χώρα και για όσο διάστημα εξακολουθούν να υφίστανται οι συνθήκες έκτακτης ανάγκης στις χώρες καταγωγής τους (Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου, 2023).

Η απουσία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου και ενός ενιαίου ευρωπαϊκού συστήματος ένταξης, σε συνδυασμό με την εμφάνιση της Πανδημίας, δημιούργησε στην Ελλάδα νέες συνθήκες στο πεδίο της μετανάστευσης και των προσφύγων (Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου, 2023). Έτσι, αναπτύχθηκε μια Νέα Εθνική Στρατηγική για την ένταξη, η οποία περιλαμβάνει μια προκαταρκτική φάση πριν από την ένταξη, που αφορά την εκπαίδευση και κατάρτιση για όλους. Αυτή η διαδικασία θα διευκολύνει τα άτομα να μετακινηθούν σε άλλες χώρες, ενώ θα τα ωφελήσει και αφού επιστρέψουν στις χώρες καταγωγής τους. Η Νέα Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη ευθυγραμμίζεται με το τελευταίο σχέδιο δράσης της ΕΕ και ενσωματώνει τις συστάσεις για την κοινωνική ένταξη που περιγράφονται στο Νέο Σχέδιο Δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (24/11/2020) (Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου, 2023).

Δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην έγκαιρη ανάληψη δράσης και στην εφαρμογή μέτρων πριν από την ένταξη για τα άτομα με προσφυγικό υπόβαθρο. Ο ΟΟΣΑ, η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας του ΟΗΕ και το Διεθνές Κέντρο για την Ανάπτυξη της Μεταναστευτικής Πολιτικής (ICMPD) έχουν διατυπώσει παρόμοιες συστάσεις (Υπουργείο

Μετανάστευσης & Ασύλου, 2023). Το ICMPD, ένας οργανισμός αφιερωμένος στην αντιμετώπιση των περιφερειακών μεταναστευτικών προκλήσεων, καλωσόρισε την Ελλάδα ως 19ο μέλος του τον Οκτώβριο του 2021. Πρωταρχικός στόχος της Νέας Εθνικής Στρατηγικής είναι η διασφάλιση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, με ταυτόχρονη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης σε ζωτικούς τομείς της ελληνικής οικονομίας και αύξηση του ΑΕΠ, προς όφελος τόσο των Ελλήνων όσο και των προσφύγων(Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου, 2023).

Η Νέα Εθνική Στρατηγική αφορά τόσο τα άτομα που αναζητούν άσυλο όσο και τα άτομα που έχουν αναγνωριστεί επίσημα ως δικαιούχοι διεθνούς προστασίας. Η στρατηγική περιλαμβάνει τέσσερα βασικά θεμέλια(Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου, 2021):

Α) Διασφάλιση των δικαιωμάτων και της προώθησης του ευρωπαϊκού τρόπου ζωής και των αρχών της νόμιμης διακυβέρνησης. Πρόληψη και αποτελεσματική προστασία από όλες τις εκδηλώσεις βίας.

Β) Ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης των ατόμων που λαμβάνουν διεθνή προστασία μέσω της εφαρμογής ολοκληρωμένων πρωτοβουλιών εκπαίδευσης και κατάρτισης που αποσκοπούν στη διευκόλυνση της ένταξής τους στο εργατικό δυναμικό. Προάσπιση των ευρωπαϊκών πολιτιστικών αξιών και του ευρωπαϊκού τρόπου ζωής.

Γ) Ενίσχυση των συστημάτων αναφοράς για την πρόληψη και την παροχή αποτελεσματικής προστασίας έναντι όλων των μορφών βίας, εκμετάλλευσης και κακοποίησης

Δ) Παρακολούθηση και εποπτεία της διαδικασίας ένταξης με τη χρήση καθολικά αποδεκτών και συγκρίσιμων δεικτών.

Η Νέα Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη διέπεται από τη φιλοσοφία ότι η κοινωνική ένταξη επιτυγχάνεται μέσω μιας αμοιβαίας διαδικασίας ένταξης, η οποία απαιτεί τη συμμετοχή και τη συνεργασία της κοινωνίας υποδοχής σε κάθε στάδιο. Τα συνιστώμενα μέτρα επικεντρώνονται στην ενίσχυση της αυτάρκειας, της προσιτής στέγασης, των ευκαιριών απασχόλησης και της κοινωνικής βοήθειας. Όλες οι σχεδιαζόμενες δραστηριότητες περιλαμβάνουν την παροχή επαρκώς εκπαιδευμένων και πιστοποιημένων διερμηνέων που γνωρίζουν άπταιστα τις γλώσσες που μιλούν οι αιτούντες άσυλο και οι πρόσφυγες. Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στη χαρτογράφηση των

δεξιοτήτων και στη βελτίωση των εκπαιδευτικών και επαγγελματικών γνώσεων, της κατάρτισης, της απόκτησης δεξιοτήτων και της γλωσσικής επάρκειας. Η εκπαιδευτική διαδικασία διέπεται από την έννοια της παροχής ισότιμων ευκαιριών για εκπαίδευση υψηλής ποιότητας, χωρίς διακρίσεις και χωρίς αποκλεισμούς. Εκτός από την τυπική εκπαίδευση, παρέχεται επίσης άτυπη εκπαίδευση κατά το προενταξιακό στάδιο. Αυτό το είδος εκπαίδευσης είναι ολοκληρωμένο και περιλαμβάνει διάφορες πτυχές, όπως η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, η γνωριμία με τον ευρωπαϊκό πολιτισμό, η κατανόηση των αρχών της δημοκρατικής ιδιότητας του πολίτη, η προώθηση της ισότητας των φύλων, η συμμετοχή σε αθλήματα και η συμμετοχή σε ειδικά προγράμματα σχετικά με την αναπηρία, την πρόληψη της ενδοοικογενειακής βίας και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Η Νέα Εθνική Στρατηγική, σε αντίθεση με τη στρατηγική του 2019, δίνει προτεραιότητα στην ειρηνική συνύπαρξη των προσφύγων δίνοντας έμφαση στην ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία και όχι στη δημιουργία ξεχωριστών κοινωνικών συστημάτων που μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία γκέτο και να συμβάλει στην αυξημένη κοινωνική περιθωριοποίηση, τη φτώχεια, τη ριζοσπαστικοποίηση και την εγκληματικότητα (Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου, 2021).

Για την εφαρμογή της Νέας Εθνικής Στρατηγικής, ο συντονισμός και η συνεργασία μεταξύ των αρμόδιων Υπουργείων είναι ζωτικής σημασίας. Επιπλέον, έχουν δημιουργηθεί μηχανισμοί συντονισμού σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης, ιδίως σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Άλλοι αρμόδιοι φορείς διαδραματίζουν επίσης σημαντικό ρόλο στην προετοιμασία, την ανάπτυξη και την εφαρμογή διαφόρων δράσεων που περιγράφονται στη στρατηγική. Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει τη συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς και ΜΚΟ (Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου, 2021).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Ι. Οικονομική κρίση και προσφυγικό

Ο όρος χρηματοπιστωτική κρίση/οικονομική κρίση στην Ελλάδα αναφέρεται στην κρίση δημόσιου χρέους που εκδηλώθηκε στη χώρα μετά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2007-2008. Η ελληνική χρηματοπιστωτική κρίση ξεκίνησε το 2009 ως αποτέλεσμα της σοβαρής οικονομικής ύφεσης και της αποκάλυψης των πραγματικών επιπέδων του δημόσιου χρέους. Αυτό συνοδεύτηκε από αποθαρρυντικές δημοσιονομικές πληροφορίες και μια τεχνητή αύξηση του ΑΕΠ, την οποία η Ελλάδα είχε δηλώσει στην Ευρωζώνη το 2001 για να κερδίσει την αποδοχή της. Η εισαγωγή του ευρώ ως κοινού νομίσματος από τα μέλη της Ευρωζώνης θα έπρεπε να έχει μειώσει τις εμπορικές δαπάνες. Αντίθετα, η Ελλάδα σημείωσε σημαντική αύξηση των δαπανών, με αποτέλεσμα την απώλεια του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος της χώρας μας σε σχέση με άλλα κράτη, όπως η Γερμανία. Η προαναφερθείσα συγκυρία οδήγησε σε ταχεία επέκταση της οικονομικής ανισορροπίας του στην Ελλάδα και τη δημιουργία εξαιρετικά μεγάλου ελλείμματος (Κακούρης, 2020). Ο όρος «έλλειμμα» αναφέρεται σε μια κατάσταση κατά την οποία η κατανάλωση μιας χώρας υπερβαίνει τις παραγωγικές της δυνατότητες, με αποτέλεσμα την ανάγκη είτε να δανειστεί από άλλες χώρες είτε να επενδύσει σε αυτές (Hale, 2013). Η βαθιά οικονομική ύφεση στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια οδήγησε σε σημαντική μείωση των μισθών κατά 20 ποσοστιαίες μονάδες. Η μείωση αυτή συνέβη από τα μέσα της δεκαετίας του 2010 έως το 2014. Ταυτόχρονα, σημειώθηκε μείωση της απασχόλησης κατά 25%. Τα νοικοκυριά βίωσαν μια σημαντική αύξηση της φορολογίας κατά 337%. Μάλιστα, οι πολυεθνικές εταιρείες με έδρα την Ελλάδα επέλεξαν να μετεγκατασταθούν σε γειτονικά κράτη προκειμένου να αποφύγουν τους υπέρογκους φορολογικούς συντελεστές. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, το 20% των Ελλήνων αντιμετώπιζε ανεπαρκή πρόσβαση σε βασικά είδη πρώτης ανάγκης και δυσκολευόταν να καλύψει τα καθημερινά έξοδα διατροφής(Κακούρης, 2020).

Η σημαντική μείωση των ευκαιριών απασχόλησης, ως αποτέλεσμα της σοβαρής οικονομικής ύφεσης που βίωσε το έθνος την τελευταία δεκαετία, προκάλεσε μείωση της ποιότητας ζωής των Ελλήνων κατοίκων. Κατά συνέπεια, αντιλαμβάνονται την κοινότητα των μεταναστών και των προσφύγων ως ανταγωνιστές όσον αφορά τους πόρους και τις ευκαιρίες. Επιπλέον, το έθνος μας παρουσιάζει ελλείψεις στις βασικές υποδομές και εγκαταστάσεις που απαιτούνται για την υποδοχή και τη στέγαση των μεταναστών και των προσφύγων, γεγονός που οδήγησε σε ένα σημαντικό κόστος για το κράτος, όσον αφορά την άμεση αντίδραση στην προσφυγική κρίση. Επιπλέον, η

απουσία κατάλληλης εκπαίδευσης γεννά και καλλιεργεί πρότυπα ξενοφοβίας και ρατσισμού μεταξύ των ενηλίκων. Οι επιπτώσεις αυτές έχουν ως αποτέλεσμα την επιβράδυνση της τεχνολογικής προόδου της παραγωγής, που προκαλείται από τη σύνδεση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών επιχειρήσεων με τις χαμηλές αμοιβές των εργαζομένων (Nash, 2015). Η παραιοικονομία μειώνει σημαντικά τις πληρωμές στα ταμεία κοινωνικής ασφάλισης. Ταυτόχρονα, ενώ η συμμετοχή μεταναστών και προσφύγων συμβάλλει στην αύξηση του ΑΕΠ και του κατά κεφαλήν εισοδήματος, δεν οδηγεί σε αύξηση του εισοδήματος του γηγενή πληθυσμού. Οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης που βιώνουν οι μετανάστες, σε συνδυασμό με τον φόβο πιθανής απέλασης από τη χώρα υποδοχής λόγω του παράνομου καθεστώτος τους, αυξάνουν σημαντικά την πιθανότητα έξαρσης των εγκληματικών δραστηριοτήτων. Αυτό επιδεινώνεται από την ανεπαρκή κοινωνική ενσωμάτωση, την περιθωριοποίηση και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Ταυτόχρονα, παρατηρείται αύξηση των ακροδεξιών πολιτικών κομμάτων που εκμεταλλεύονται την οικονομική κρίση για να προωθήσουν τα αντιμεταναστευτικά τους προγράμματα (Τσεβρένης, 2015). Τα κόμματα αυτά καταφεύγουν συχνά στη βία, επιτείνοντας το αίσθημα ανασφάλειας και δυσπιστίας των ντόπιων κατοίκων απέναντι στους αλλοδαπούς (Κακούρης, 2020).

II. Οικονομική επιβάρυνση και οφέλη για το κράτος

Το φαινόμενο της μετανάστευσης αλλά και της υποδοχής προσφυγικών ροών στην Ελλάδα έχει επιφέρει τόσο δυσμενείς όσο και θετικές επιπτώσεις. Οι θετικές επιπτώσεις του περιλαμβάνουν τις ακόλουθες. Αρχικά, υπήρξε μια αύξηση της απασχόλησης, που οδήγησε σε ενισχυμένη εξειδίκευση στην εργασία και στην παραγωγή προϊόντων. Κατά συνέπεια, υπήρξε μια αξιοσημείωτη αύξηση των εταιρικών επενδύσεων, η οποία ταυτόχρονα ανύψωσε την οικονομική κατάσταση της χώρας (Κακούρης, 2020). Αυτό ενισχύθηκε περαιτέρω από τους χαμηλούς μισθούς που δόθηκαν από πολλές επιχειρήσεις στους μετανάστες και τους πρόσφυγες. Ταυτόχρονα, το κόστος παραγωγής παρουσίασε σημαντική μείωση λόγω της αξιοποίησης των παράνομων μεταναστών ως το πιο αποδοτικό εργατικό δυναμικό, οι οποίοι απαλλάσσονταν από τους κοινωνικούς και εργασιακούς κανονισμούς (όπως οι ευέλικτες ρυθμίσεις εργασίας). Ταυτόχρονα, η

απορρόφηση της εργασίας βελτιώθηκε λόγω της μεγάλης κινητικότητας των μεταναστών στο εσωτερικό της χώρας(Κακούρης, 2020).

Οι μετανάστες και οι πρόσφυγες είχαν ελάχιστη επίδραση στους μισθούς των γηγενών ατόμων, ενώ, δεν λειτούργησαν ως υποκατάστατα των Ελλήνων εργαζομένων, καθώς υπάρχουν συγκεκριμένοι τομείς της αγοράς εργασίας όπου απασχολούνται μόνο μετανάστες και πρόσφυγες. Επιπλέον, οι μετανάστες και οι πρόσφυγες διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη και την αναζωογόνηση των ορεινών και αγροτικών περιοχών. Επιπλέον, η εισροή μεταναστευτικών και προσφυγικών πληθυσμών έχει οδηγήσει σε αύξηση του πληθυσμού της Ελλάδας, καθώς αν δεν υπήρχε, θα σημειωνόταν μείωση του πληθυσμού (Μαντανάς, 2016). Η αρχική φάση της νομιμοποίησης των μεταναστών αποκάλυψε ότι οι μετανάστες τείνουν να έχουν νεότερο δημογραφικό προφίλ σε σύγκριση με τους γηγενείς πολίτες(Κακούρης, 2020). Με την Ελλάδα να αντιμετωπίζει σταθερά χαμηλά ποσοστά γεννήσεων με την πάροδο των ετών και τον γηγενή πληθυσμό της να γερνάει, η άφιξη μεταναστών παίζει καθοριστικό ρόλο στη διατήρηση ενός σταθερού ελληνικού πληθυσμού. Επιπλέον, αυτή η εισροή μεταναστών και προσφύγων εξασφαλίζει την παρουσία ενός οικονομικά ενεργού πληθυσμού, ο οποίος με τη σειρά του σταθεροποιεί το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης της χώρας και επιτρέπει την παροχή συντάξεων στους ηλικιωμένους(Κακούρης, 2020). Επιπλέον, υπήρξε αξιοσημείωτη αύξηση της συνολικής κατανάλωσης και η χώρα είδε μια αλλαγή στις αντιλήψεις και τις κοινωνικές δομές ως αποτέλεσμα της πολιτιστικής κληρονομιάς που έφεραν μετανάστες και πρόσφυγες, η οποία περιλαμβάνει τα έθιμα, τις παραδόσεις και τις απόψεις τους για θρησκευτικά, εκπαιδευτικά, ηθικά και αξιακά θέματα. Παρ' όλα αυτά, η παρουσία των μεταναστών και των προσφύγων έχει οδηγήσει και σε δυσμενείς επιπτώσεις, κυρίως λόγω της ανάγκης για το κράτος να αντιμετωπίσει μία τέτοιου μεγέθους κρίση σε μία τόσο ευάλωτη περίοδο μετά την οικονομική κρίση αλλά και των σημαντικών απωλειών εσόδων από τον τουρισμό, ιδιαίτερα στα νησιά του Αιγαίου(Κακούρης, 2020).

III. Οικονομικά μέτρα για την ένταξη των προσφύγων

Το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου του 2016 τόνισε τη σημασία της παροχής στους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο πρόσβασης στη στέγαση, την υγειονομική

περίθαλψη, την εκπαίδευση, την κοινωνική προστασία και την αγορά εργασίας. Η πρόσβαση αυτή θα πρέπει να διευκολύνεται, διασφαλίζοντας παράλληλα τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους και την προώθηση αγορών εργασίας χωρίς αποκλεισμούς σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Οι προσπάθειες αυτές μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην αποκατάσταση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της αντάρκειας (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2016).

Επιπλέον, το πλαίσιο αναγνωρίζει τη σημασία των προσπαθειών που καταβάλλουν η κοινωνία των πολιτών και οι εθελοντικές οργανώσεις για να βοηθήσουν τους αιτούντες άσυλο και τους πρόσφυγες να αποκτήσουν ενδυνάμωση, ένταξη και αυτοπεποίθηση πριν και κατά τη διάρκεια της συμμετοχής τους στην αγορά εργασίας. Τονίζει την ανάγκη επαρκούς κατάρτισης των εθελοντών που συμμετέχουν στην ένταξη και την εκπαίδευση των προσφύγων. Επιπλέον, υπογραμμίζει τη σημασία της δημιουργίας και ανάπτυξης κοινωνικών δικτύων(Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2016).

Τονίζεται η σημασία των συνθηκών της αγοράς εργασίας στις χώρες υποδοχής για την επιτυχή ένταξη των προσφύγων. Αναγνωρίζεται ότι οι πρόσφυγες διαφέρουν ως προς την ηλικία, τις δεξιότητες και τις γνώσεις. Ταυτόχρονα, επισημαίνονται τα επίμονα υψηλά επίπεδα ανεργίας, ιδίως μεταξύ των νέων και των μακροχρόνια ανέργων, σε ορισμένες χώρες και περιφέρειες της ΕΕ, μία εκ των οποίων είναι και η Ελλάδα(Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2016).

Τα μέτρα ένταξης και ενσωμάτωσης για τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο δεν βασίστηκαν κονδύλια που προορίζονται για προγράμματα που απευθύνονται σε άλλες περιθωριοποιημένες ομάδες. Αντίθετα, θα απαιτήσαν πρόσθετες κοινωνικές επενδύσεις για την επαρκή αντιμετώπιση της ζήτησης για συμπληρωματικά μέτρα. Συνεπώς, κατέστη αναγκαίο η Ευρωπαϊκή Ένωση να κατανέμει τους πόρους της πιο αποτελεσματικά και αποδοτικά και να λαμβάνει υπόψη τα δεδομένα της αγοράς κατά την ανάπτυξη της πολιτικής ένταξης.

Επιπλέον, κρίθηκε απαραίτητο να συμμετέχουν όλοι οι κοινωνικοί φορείς στο θέμα αυτό, με την εντατικοποίηση της ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών σε κάθε τομέα, με ταυτόχρονο σεβασμό των αρμοδιοτήτων των κρατών μελών σε σχέση με τα μέτρα ένταξης. Τα μέτρα ένταξης για όλους τους υπηκόους τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στην ΕΕ αποφασίστηκε ότι έπρεπε να στοχεύουν στην προώθηση της ένταξης

και όχι της απομόνωσης, ενώ οι φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, διαδραμάτισαν ιδιαίτερα κρίσιμο ρόλο σε αυτήν την προσπάθεια(Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2016).

IV.Μακροπρόθεσμη ενσωμάτωση στην ελληνική οικονομία

Η κορύφωση των προσφυγικών ροών κατά την περίοδο της έξαρσης της προσφυγικής κρίσης, οδήγησε σε σημαντικές ανησυχίες για την πιθανή ανακοπή της προσπάθειας ανάκαμψης της Ελλάδας. Ωστόσο, συγκρίνοντας τους οικονομικούς δείκτες πριν και μετά την προσφυγική κρίση, διαπιστώνεται ότι η επίδραση της κρίσης στην ελληνική οικονομία ήταν υπαρκτή, αλλά όχι καθοριστική για την πορεία της. Σήμερα, η Επιτροπή, τα συνδικάτα, τα εμπορικά επιμελητήρια και οι εργοδοτικές οργανώσεις επιβεβαιώνουν τη συνεργασία τους για την ενίσχυση της αφομοίωσης των μεταναστών και των προσφύγων στο εργατικό δυναμικό, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Εταιρικής Σχέσης για την Ένταξη, η οποία ξεκίνησε το 2017 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017).

Ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων (Μπαφαλούκου, 2019) δεν προβαίνει σε πρακτικές διακρίσεων με βάση την καταγωγή των ατόμων. Ανεξάρτητα από το φύλο, τη φυλετική ή εθνοτική καταγωγή, τη θρησκεία ή τις πεποιθήσεις, την αναπηρία, την ηλικία ή τον σεξουαλικό προσανατολισμό, κάθε άτομο δικαιούται δίκαιη και ισότιμη μεταχείριση καθώς και ίσες ευκαιρίες στον εργασιακό χώρο. Η διευκόλυνση της ένταξης των προσφύγων στην αγορά εργασίας μέσω της βελτίωσης των δεξιοτήτων τους και η παροχή ευκαιριών για απασχόληση υψηλής ποιότητας είναι ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση της αξιοπρέπειάς τους και την προώθηση της κοινωνικής συνοχής στην Ευρώπη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020).

Η αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των ικανοτήτων και του δυναμικού των προσφύγων και των μεταναστών ενισχύει τη συμμετοχικότητα των αγορών εργασίας μας και προσθέτει στην ευημερία και την ενότητα της ευρωπαϊκής κοινωνίας. Η ευρωπαϊκή οικονομία έχει ήδη διαπιστώσει ότι οι μετανάστες και πρόσφυγες εργαζόμενοι και

επιχειρηματίες διαθέτουν πολύτιμες δεξιότητες και ταλέντα που συμβάλλουν ενεργά στην αναζωογόνησή της (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020).

Τα τελευταία 3 χρόνια, η Ευρωπαϊκή Σύμπραξη για την Ένταξη χρηματοδοτεί προγράμματα που υλοποιούνται από οργανώσεις κοινωνικών και οικονομικών εταιρών για τη διευκόλυνση της ένταξης των προσφύγων στο εργατικό δυναμικό. Δύο αξιοσημείωτα παραδείγματα περιλαμβάνουν το πρόγραμμα Labour-INT, το οποίο βοηθά στην ένταξη των προσφύγων στην Ιταλία, τη Γερμανία και το Βέλγιο παρέχοντας αξιολόγηση δεξιοτήτων, κατάρτιση και τοποθέτηση σε θέσεις εργασίας, και το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Δράσης για την Ένταξη των Προσφύγων, το οποίο εφαρμόζεται στη Βουλγαρία, την Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία. Σε 20 κράτη μέλη, οι κοινωνικοί και οικονομικοί εταίροι έχουν υλοποιήσει διάφορες πρωτοβουλίες. Για παράδειγμα, το Ομοσπονδιακό Οικονομικό Επιμελητήριο της Αυστρίας έχει δημιουργήσει την πλατφόρμα "fachkraeftepotenzial", η οποία προσφέρει πληροφορίες σε επιχειρήσεις που ενδιαφέρονται να προσλάβουν πρόσφυγες. Στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών προσπαθειών, η ένταξη προσφύγων και μεταναστών πραγματοποιείται με αργά βήματα και στην ελληνική οικονομία, γεγονός που αναμένεται να την αναζωογονήσει, εφόσον γίνεται με νόμιμο και όχι παράτυπο τρόπο(Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ. ΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ-Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Ι.Η στάση των ΜΜΕ

Η στάση των ελληνικών ΜΜΕ απέναντι στους πρόσφυγες ήταν ιδιαίτερα διφορούμενη, με περιπτώσεις όπου τα ΜΜΕ συνδέθηκαν με την προώθηση της ευαισθητοποίησης της κοινωνίας απέναντι στους πρόσφυγες, και περιπτώσεις κατά τις οποίες τα ΜΜΕ έδειξαν μία ανάλγητη στάση και καλλιέργησαν ρατσιστικές στάσεις ή προωθώντας πολιτικά συμφέροντα (Τσανοσίδου, 2022). Στο σημερινό κλίμα αυξημένης ξеноφοβίας και ρατσισμού στη χώρα μας, το οποίο έχει οδηγήσει σε έξαρση της βίας, είναι σημαντικό να αναλύσουμε την απεικόνιση των προσφύγων από τα μέσα ενημέρωσης και τον

τρόπο με τον οποίο διαμορφώνουν την αντίληψή των Ελλήνων και εν τέλει τη στάση τους απέναντι στους πρόσφυγες. Ο αποχρωματισμένος και εκλεπτυσμένος υπόγειος ρατσιστικός λόγος που οργανώνεται γύρω από διακρίσεις, τείνει να προκαλεί αντιθετικά συναισθήματα στον γενικό πληθυσμό με εκφράσεις, όπως «μας παίρνουν τις δουλειές» και «κλέβουν τους φόρους μας» και ενσταλάζουν φόβο θέτοντας απειλές για την ασφάλεια και τη ζωή των πολιτών. Τα ΜΜΕ μεταφέρουν μηνύματα, καταγράφουν αντιλήψεις, συμβολίζουν καταστάσεις, υποδηλώνουν συμφραζόμενα, μειώνουν ή ενισχύουν στερεότυπα και διαμορφώνουν στάσεις (Πάντζου, 2013).

Οι εκλογές που διεξήχθησαν τον Μάιο και τον Ιούνιο, η εμφάνιση του κόμματος της Χρυσής Αυγής και η επακόλουθη είσοδός του στη Βουλή, η ανάδειξη του μεταναστευτικού ζητήματος σε πρωταρχικό θέμα για διάφορα πολιτικά κόμματα, η αναγνώριση και η ανάδειξη των προβλημάτων που προκαλεί η έλλειψη συνεκτικής μεταναστευτικής πολιτικής, η εκδήλωση ορισμένων εγκλημάτων που έτυχαν εκτεταμένης κάλυψης από τα μέσα ενημέρωσης, η έναρξη της «Επιχείρησης Ξένιος Ζευς» για την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης και της εγκληματικότητας, η δημιουργία νέων κέντρων κράτησης, η προσφυγική κρίση στη Συρία και η ευρωπαϊκή πίεση για έλεγχο των συνόρων, τα οποία συνέβησαν εν μέσω της εντεινόμενης οικονομικής κρίσης, δημιούργησαν συλλογικά ένα ευνοϊκό περιβάλλον για τη διάδοση ρατσιστικής και ξενοφοβικής ρητορικής μέσω των ΜΜΕ(Πάντζου, 2013).

Αυτή η ρητορική έχει μεταβεί από την πολιτική αρένα στη σφαίρα των μέσων ενημέρωσης και έχει πλέον εκδηλωθεί σε πραγματικές πράξεις ρατσισμού, με αποτέλεσμα ένα πρωτοφανές κύμα ρατσιστικών επιθέσεων (Τσανοσίδου, 2022). Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μετέδιδαν χρησιμοποιούσαν όλο και περισσότερο αρνητική γλώσσα και εικόνες για να απεικονίσουν ορισμένες πτυχές του πολύπλευρου θέματος του προσφυγικού, προσπαθώντας να ενισχύσουν τον φόβο των πολιτών. Ο Τύπος ενίσχυσε την απεικόνιση αρνητικών στερεοτύπων συμβάλλοντας ενεργά στη «συμβολική στοχοποίηση» τόσο των νόμιμων και των παράνομων μεταναστών, όσο και των προσφύγων, ως αντιλαμβανόμενης «απειλής». Αυτό είχε σημαντικές επιπτώσεις στη διαμόρφωση των κοινωνικών στάσεων. Φυσικά, το ζήτημα της απώλειας της νηφαλιότητας, το οποίο είναι εξίσου σημαντικό με τη προσφυγική κρίση, δεν προσδιορίζει το σύνολο του ελληνικού Τύπου στο σύνολό του(Πάντζου, 2013).

II. Κοινωνική ένταξη προσφύγων

Το Νέο Σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο υπογραμμίζει τη σημασία μιας επιτυχημένης στρατηγικής ένταξης και ενσωμάτωσης ως κρίσιμης συνιστώσας μιας καλά συντονισμένης και αποτελεσματικής πολιτικής μετανάστευσης και ασύλου. Επιπλέον, είναι ζωτικής σημασίας για την προώθηση της κοινωνικής ενότητας και τη δημιουργία μιας ακμάζουσας οικονομίας που θα ωφελεί όλους (European Commission, 2023).

Το σχέδιο δράσης για την ένταξη και την ενσωμάτωση 2021-2027 προτείνει την παροχή εστιασμένης και εξατομικευμένης βοήθειας που λαμβάνει υπόψη τα ατομικά χαρακτηριστικά τα οποία μπορεί να προκαλέσουν ιδιαίτερες δυσκολίες σε άτομα με μεταναστευτικό ή προσφυγικό ιστορικό, όπως το φύλο ή η θρησκευτική ένταξη. Η επίτευξη επιτυχούς ένταξης και ενσωμάτωσης βασίζεται τόσο στην άμεση έναρξη των διαδικασιών όσο και στη διαρκή αφοσίωση στην προσπάθεια.

Ενώ οι εθνικές κυβερνήσεις έχουν την κύρια ευθύνη για τον σχεδιασμό και την εκτέλεση κοινωνικών πολιτικών, η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην παροχή βοήθειας στα κράτη μέλη, παρέχοντας χρηματοδότηση, παρέχοντας συμβουλές και προωθώντας τις σχετικές συνεργασίες.

Ένας πρωταρχικός στόχος για την Ελλάδα αλλά και όλα τα κράτη τα οποία φιλοξενούν πρόσφυγες, είναι η παροχή ολοκληρωμένης εκπαίδευσης και κατάρτισης, που εκτείνεται από την προσχολική ηλικία έως την τριτοβάθμια εκπαίδευση (Μάμαλη, 2021), με ιδιαίτερη έμφαση στην επιτάχυνση της αναγνώρισης των προσόντων και στη διευκόλυνση της κατάκτησης της γλώσσας της χώρας υποδοχής. Η προσπάθεια αυτή θα υποστηριχθεί από χρήματα της ΕΕ (European Commission, 2023)..

Ένας ακόμη πολύ σημαντικός στόχος είναι η βελτίωση των προοπτικών απασχόλησης και αναγνώριση της τεχνογνωσίας των ομάδων προσφύγων, με ιδιαίτερη έμφαση στις γυναίκες, για τη μεγιστοποίηση των δυνατοτήτων τους και την παροχή της απαραίτητης βοήθειας για τη βέλτιστη ανάπτυξή τους. Η Επιτροπή θα συνεργαστεί με κοινωνικούς και οικονομικούς φορείς και επιχειρήσεις για να διευκολύνει την ένταξη των ατόμων

στην αγορά εργασίας, να ενισχύσει την επιχειρηματικότητα και να απλοποιήσει τη διαδικασία αναγνώρισης και αξιολόγησης των ικανοτήτων από τους εργοδότες.

Η χρηματοδότηση της ΕΕ διατίθεται ειδικά για τη βελτίωση της πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας για όσους δεν έχουν γεννηθεί στην ΕΕ. Επιπλέον, παρέχονται στα κράτη μέλη ευκαιρίες να μοιράζονται και να μαθαίνουν το ένα από το άλλο τις πιο αποτελεσματικές μεθόδους και στρατηγικές (European Commission, 2023).

Η πρόσβαση σε επαρκή και σε λογικές τιμές στέγαση καθίσταται δυνατή μέσω της χρηματοδότησης από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο Plus (Πανταζή, 2013), το Ταμείο Ασύλου και Μετανάστευσης και το Invest EU. Επιπλέον, δημιουργούνται πλατφόρμες χρηματοδότησης για τη διευκόλυνση της ανταλλαγής γνώσεων και εμπειριών σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο για την καταπολέμηση των διακρίσεων στην αγορά κατοικίας.

Η εφαρμογή του σχεδίου δράσης περιλαμβάνει την αξιοποίηση της χρηματοδότησης της ΕΕ και τη δημιουργία σχέσεων με πολλούς ενδιαφερόμενους φορείς, συμπεριλαμβανομένων των προσφύγων, των κοινοτήτων υποδοχής, των κοινωνικών και οικονομικών εταίρων, της κοινωνίας των πολιτών και του εμπορικού τομέα. Στόχος είναι η ενίσχυση της πρόσβασης στις υπηρεσίες με την αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων (European Commission, 2023).

Η κοινωνική ένταξη επιτυγχάνεται με την εφαρμογή προγραμμάτων και πρωτοβουλιών που αφορούν πολλαπλές διαστάσεις της ζωής στην Ελλάδα (Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2022):

Οικονομικές δραστηριότητες και δραστηριότητες στέγασης.

Δραστηριότητες που περιλαμβάνουν την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, την εμπάθυση στον ελληνικό πολιτισμό, την εμπλοκή στα κοινά και τη χρήση των διαθέσιμων υπηρεσιών, οι οποίες συμβάλλουν στην κοινωνική και καθημερινή ζωή του ατόμου.

Δραστηριότητες που αφορούν την επαγγελματική ζωή και απασχόληση, συμπεριλαμβανομένων των πρωτοβουλιών που επικεντρώνονται στην επαγγελματική κατάρτιση και τη διευκόλυνση της εισόδου στην αγορά εργασίας.

III. Έρευνες για τη στάση των πολιτών απέναντι στους πρόσφυγες

Η Ελλάδα βίωσε μια άνευ προηγουμένου προσφυγική κρίση εντός της Ευρώπης. Μέχρι το τέλος του 2019, η Ελλάδα φιλοξενούσε περισσότερους από 186.000 μετανάστες και αιτούντες άσυλο, προερχόμενους κυρίως από τη Συρία, το Αφγανιστάν, το Κονγκό και το Ιράν.

Παρά τη μακρόχρονη παρουσία των προσφύγων στη χώρα μας, η οποία ιστορικά διατηρούσε μία φιλόξενη στάση, το πρόσφατο κύμα προσφύγων, που συνέπεσε με τη σοβαρή οικονομική κρίση και την πανδημία, φαίνεται να δίχασε την κοινή γνώμη στην Ελλάδα (Αραμπατζή, 2019).

Η τρέχουσα βιβλιογραφία επικεντρώνεται κατά κύριο λόγο στην εξέταση των απόψεων του γενικού πληθυσμού απέναντι στη μετανάστευση, χωρίς να δίνεται επαρκής προσοχή στην εξέταση των συναισθημάτων απέναντι στους πρόσφυγες. Πράγματι, υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των οικονομικών συνθηκών στην Ελλάδα και των απόψεων απέναντι στους μετανάστες. Τα αποτελέσματα της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας έδειξαν ότι σε καταστάσεις περιορισμένων οικονομικών πόρων, οι μετανάστες βιώνουν αύξηση των ξеноφοβικών επιθέσεων από τη χώρα υποδοχής. Επιπλέον, μια συγκριτική ανάλυση 15 ευρωπαϊκών εθνών επικύρωσε αυτές τις ανακαλύψεις και τόνισε τη σημασία των αντιλαμβανόμενων συνεπειών της μετανάστευσης, όπως η πεποίθηση ότι οι μετανάστες θα αποτελούσαν οικονομικό κίνδυνο και θα είχαν επιζήμιο αντίκτυπο στην αγορά εργασίας ή θα επιβάρυναν τα δημόσια οικονομικά. Μια πρόσφατη μελέτη που διεξήχθη σε 14 ευρωπαϊκά έθνη, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας, εξέτασε δεδομένα πριν και μετά την έναρξη της οικονομικής ύφεσης στην Ευρώπη. Η μελέτη αποκάλυψε μια ισχυρή συσχέτιση μεταξύ των δυσμενών απόψεων για τους μετανάστες και της αντίληψης της οικονομικής ανασφάλειας (Reformer, 2022).

Η εξέταση των παγκόσμιων προοπτικών για τους πρόσφυγες φαίνεται να είναι περιορισμένη, καθώς εντοπίστηκε μόνο μία μελέτη που ασχολήθηκε ειδικά με το συνεχιζόμενο, εκτεταμένο προσφυγικό ζήτημα στην Ευρώπη.

Τα ευρήματα της μελέτης αποκαλύπτουν έναν σαφή διαχωρισμό των προοπτικών όσον αφορά την αντιλαμβανόμενη απειλή που συνιστούν οι πρόσφυγες από το Ιράκ και τη Συρία για τη χώρα υποδοχής. Ειδικότερα, υπήρξε συσχέτιση μεταξύ των αισθημάτων

απέναντι στους μουσουλμάνους και της στάσης απέναντι στους πρόσφυγες: όσο πιο αρνητική είναι η στάση απέναντι στους μουσουλμάνους, τόσο υψηλότερο είναι το επίπεδο ανησυχίας για την απειλή που συνιστούν οι πρόσφυγες(Reformer, 2022).

Οι αρνητικές αντιλήψεις απέναντι στους πρόσφυγες θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως εκδηλώσεις του στίγματος που εντοπίζεται και απέναντι σε άλλους περιθωριοποιημένους πληθυσμούς.

Όσον αφορά την Ελλάδα, η έρευνα που διεξήχθη από τους Wike et al. (2019) αποκαλύπτει ότι το 55% των ερωτηθέντων εξέφρασε ανησυχία για την πεποίθηση ότι οι πρόσφυγες θα συμβάλουν στην αύξηση της εγχώριας τρομοκρατίας. Επιπλέον, το 72% εξέφρασε ανησυχία για την πεποίθηση ότι η άφιξη των προσφύγων θα έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία. Αντίθετα, μόνο το 30% απέδωσε υψηλότερο ποσοστό εγκλημάτων στους πρόσφυγες σε σύγκριση με άλλες ομάδες. Σύμφωνα με μελέτη που διεξήγαγε το 2016 η diaNeOsis στη χώρα μας, η πλειοψηφία του γενικού πληθυσμού εξέφρασε θετικές απόψεις για τους πρόσφυγες, με τους περισσότερους ερωτηθέντες να αντιτίθενται στο κλείσιμο των συνόρων (Gerodimos et al., 2020).

Οι γυναίκες, τα νεότερα άτομα (ηλικίας 18-34 ετών) και τα άτομα με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο έδειξαν μεγαλύτερη αποδοκιμασία απέναντι στην εφαρμογή του κλεισίματος των συνόρων. Επιπλέον, τα δύο τρίτα των Ελλήνων εξέφρασαν ευνοϊκά συναισθήματα για τους πρόσφυγες, συμπεριλαμβανομένων συναισθημάτων συμπάθειας και λύπης. Οι υπόλοιποι ερωτηθέντες ανέφεραν ότι βίωσαν αρνητικά συναισθήματα, όπως ανησυχία, φόβο, δυσπιστία, αντιλαμβανόμενη απειλή, οργή και αδιαφορία. Οι γυναίκες, τα άτομα με πτυχία τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι άνεργοι και τα άτομα που εξέφραζαν την υποστήριξή τους σε αριστερά κόμματα ανέφεραν ότι βιώνουν περισσότερα θετικά συναισθήματα. Τελικά, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων δήλωσε ότι είχε επιδείξει υποστήριξη στους πρόσφυγες παρέχοντας τροφή, ρούχα, φάρμακα, χρήματα, παιχνίδια και συμμετέχοντας σε εθελοντικές δραστηριότητες(Reformer, 2022).

Τα γραπτά του ελληνικού Τύπου αντικατοπτρίζουν τη διαίρεση και την απόκλιση των απόψεων μεταξύ του γενικού πληθυσμού. Όσον αφορά την ένταξη των προσφυγόπουλων στα ελληνικά σχολεία, παρατηρήθηκαν ορισμένες περιπτώσεις όπου γονείς και μαθητές συμμετείχαν σε τελετές υποδοχής, ενώ σε άλλα σχολεία, γονείς

εξέφρασαν την επιθυμία τους να απομακρυνθούν τα προσφυγόπουλα, διατυπώνοντας την απειλή ότι θα εμποδίσουν τα δικά τους παιδιά να φοιτήσουν στο σχολείο αν δεν ικανοποιηθεί το αίτημά τους (Αραμπατζή, 2019). Ο πρωταρχικός τους ισχυρισμός είχε τις ρίζες του στην ανησυχία για την εξάπλωση μεταδοτικών ασθενειών, παρά την ολοκληρωμένη εκστρατεία εμβολιασμού που απευθύνθηκε στα παιδιά που διαμένουν σε χώρους που φιλοξενούν πρόσφυγες(Reformer, 2022).

Παρά το γεγονός ότι υπέστησαν την πιο σοβαρή οικονομική ύφεση μεταξύ όλων των ευρωπαϊκών χωρών, οι Έλληνες διατηρούν γενικά μια θετική στάση απέναντι στους αλλοδαπούς, συμπεριλαμβανομένων των προσφύγων, και ιδίως απέναντι στα παιδιά.

Οι απόψεις του γενικού πληθυσμού απέναντι στους πρόσφυγες και τους μετανάστες έγιναν πιο ευνοϊκές και υποστηρικτικές κατά τη διάρκεια της εισβολής στην Ουκρανία, όπως προκύπτει από ξένα και εγχώρια δημοσιεύματα. Σύμφωνα με πολυάριθμες αναφορές, η υποδοχή των ατόμων που αναχωρούν από την Ουκρανία διαφέρει αισθητά από εκείνη που έτυχαν προηγούμενες ομάδες προσφύγων από χώρες όπως το Ιράκ, η Συρία και το Αφγανιστάν(Reformer, 2022).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV.Η ΑΠΟΚΛΙΜΑΚΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

I.Ο ρόλος της πολιτικής της Ελλάδας

Η φήμη της Ελλάδας αμαυρώθηκε το 2015 λόγω της εισροής προσφύγων και μεταναστών που έφτασαν σε μεγάλους αριθμούς στα ελληνικά νησιά, οδηγώντας σε χαοτικές συνθήκες και ακατάλληλη διαχείριση. Ωστόσο, η κατάσταση έχει γίνει πλέον πιο ελεγχόμενη και το προσφυγικό ζήτημα δεν θεωρείται πια κρίση για τη χώρα(Σάλτου, 2023).

Πριν από περίπου επτά χρόνια, σχεδόν ένα εκατομμύριο πρόσφυγες και μετανάστες, με την πλειονότητα να προέρχεται από τη Συρία, επιβιβάζονταν σε μη ασφαλείς βάρκες και επιχειρούσαν το επικίνδυνο ταξίδι από τις τουρκικές ακτές προς την ευρωπαϊκή γη, μέσω της Ελλάδας.

Σύμφωνα με ειδικούς στον τομέα, η κατάσταση κατά την περίοδο της προσφυγικής κρίσης ήταν πρωτοφανής και ανεξέλεγκτη. Σήμερα, ωστόσο, έχει δεχτεί σημαντική αλλαγή, με μείωση των μετακινήσεων των προσφύγων. Τα επίσημα στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου δείχνουν ότι το 2022 υπήρξαν 17.000 αφίξεις, δηλαδή περίπου διπλάσιες από τον αριθμό που καταγράφηκε το 2021. Συγκεκριμένα, το 2021 είχε τη χαμηλότερη εισροή μεταναστών των τελευταίων δέκα ετών, με μόλις 9.000 αφίξεις(Σάλτου, 2023).

Η προσπάθεια ενίσχυσης του ελέγχου των συνόρων είναι εμφανής στην πληθώρα μέτρων που αποσκοπούν στην αποτροπή της παράνομης εισόδου από την περιοχή κατά μήκος του ποταμού Έβρου. Το 2015, οι αρχές απέτρεψαν με επιτυχία την είσοδο 42.991 ατόμων σε 3.652 περιπτώσεις. Κατά το 2022, συνελήφθησαν 256.060 εμπλεκόμενα άτομα σε 7.703 περιστατικά. Όσον αφορά τις διασώσεις που πραγματοποιήθηκαν στα νερά του Αιγαίου, το 2015 διασώθηκαν συνολικά 104.958 άτομα, ωστόσο το επόμενο έτος παρατηρήθηκε μείωση του αριθμού των διασωθέντων σε 57.218 άτομα. Το 2021 παρατηρήθηκε σημαντική μείωση των διασωθέντων, με 1.221 άτομα να διασώζονται σε 26 περιστατικά. Αντίθετα, το έτος 2022 οι αρχές διέσωσαν 2.765 πρόσφυγες και μετανάστες. Κατά τη διάρκεια του πρώτου τριμήνου του 2022, καταγράφηκαν περίπου 10 πνιγμοί(Σάλτου, 2023).

Σύμφωνα με τις αρχές του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου, το Υπουργείο πέτυχε τους αρχικούς του στόχους για τη μείωση των μεταναστευτικών ροών και την ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων στους τοπικούς πληθυσμούς. Επί του παρόντος, το ποσοστό σε κάθε περιοχή είναι κάτω από 0,1%, με αποτέλεσμα οι τοπικές κοινωνίες να μην αντιλαμβάνονται πλέον την εισροή προσφύγων ως πρόβλημα. Ταυτόχρονα, παρατηρήθηκε μείωση του αριθμού των δομών. Το 2019 υπήρχαν 121 δομές, αλλά σήμερα λειτουργούν μόνο 33, οι οποίες φιλοξενούν λιγότερους από 15.000 πρόσφυγες. Πρόκειται για σημαντική μείωση σε σύγκριση με τρία χρόνια πριν, όταν ο αντίστοιχος αριθμός ήταν περίπου 92.000(Σάλτου, 2023).

Ταυτόχρονα, η διαχείριση που αφορά τα ασυνόδευτα προσφυγόπουλα κρίθηκε αρκετά αποτελεσματική. Μετά την έναρξη της προσφυγικής κρίσης, υπήρξε αξιοσημείωτη αύξηση της εισροής ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα (Χριστογέρου, 2023). Το 2020, ο αριθμός αυτών των παιδιών ξεπέρασε τα 5.000, ενώ ένα σημαντικό μέρος τους στερούνταν κάθε μορφής προστασίας, καθώς βρίσκονταν εκτός τόσο των μόνιμων όσο

και των προσωρινών εγκαταστάσεων στέγασης. Λόγω της απαγόρευσης της κράτησης στα αστυνομικά τμήματα και της εφαρμογής ενός Εθνικού Μηχανισμού Αντιμετώπισης Έκτακτης Ανάγκης, ο σημερινός πληθυσμός των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων δεν ξεπερνά τους 2.500 (Μπάκας, 2023).

Η ελληνική κυβέρνηση, έχει επίσης ξεκινήσει την επέκταση του φράχτη στον Έβρο, με στόχο την επέκταση του υφιστάμενου φράχτη, ο οποίος σήμερα εκτείνεται σε μήκος 37,5 χιλιομέτρων, με προϋπολογισμό 100 εκατ. ευρώ, που χρηματοδοτείται πλήρως από το εθνικό ταμείο(Σάλτου, 2023).

II. Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής πολιτικής

Από τη σκοπιά της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά την έναρξη της κρίσης, η Ένωση επέδειξε μια συνεκτική στάση απέναντι στην καταπιεστική ηγεσία του Μπασάρ αλ Άσαντ, η οποία περιελάμβανε την επιβολή αυστηρών κυρώσεων στο καθεστώς. Παρ' όλα αυτά, η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν μπόρεσε να επιτύχει μια πραγματικά ενιαία Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ). Σύμφωνα με τους Cavatorta και Turcotte, ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη Συρία ταλαντεύεται μεταξύ της ενεργού εμπλοκής με το συριακό καθεστώς και του αποκλεισμού του από σημαντικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Επιπλέον, η προσφυγική κρίση που προκλήθηκε από τον συριακό εμφύλιο πόλεμο αποκάλυψε την εσωτερική δυσλειτουργία και τους περιορισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Cavatortaetal., 2020).

Σε περιόδους κρίσεων, η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) έχει αντιδράσει κάνοντας προσαρμογές στα θεσμικά όργανα και τις λειτουργίες της. Η Ένωση έχει εφαρμόσει μέτρα που αφορούν το άσυλο, τη μετανάστευση, τα σύνορα, καθώς και την αστυνομική και δικαστική συνεργασία στο πλαίσιο της σφαίρας της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει εφαρμόσει ένα κοινό ευρωπαϊκό σύστημα ασύλου και ένα ευρωπαϊκό δίκτυο μετανάστευσης. Εξωτερικά, η ΕΕ λειτουργεί στο πλαίσιο της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) και της Πολιτικής Γειτονίας για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης και της σταθερότητας στα γειτονικά έθνη. Η Ένωση έχει επίσης αξιοποιήσει τη δομή της

Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας, πραγματοποιώντας ανθρωπιστικές αποστολές και αποστολές διάσωσης(Cavatortaetal., 2020).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση εφάρμοσε σημαντικά μέτρα για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της κρίσης, ενισχύοντας τους θεσμούς και τους πόρους της. Παρ' όλα αυτά, η γενική στρατηγική θα μπορούσε να θεωρηθεί ως παράδειγμα "αμυντικής ολοκλήρωσης", η οποία δίνει προτεραιότητα στην αναζήτηση λύσεων για την αντιμετώπιση της εισροής προσφύγων πέρα από τα σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αντί της αποτελεσματικής αντιμετώπισης της κατάστασης εντός των συνόρων της (Kriesi et al., 2021).

Η δυσκολία της ΕΕ να διαχειριστεί αποτελεσματικά την εισροή προσφύγων προκάλεσε τη σημαντικότερη αύξηση των ξενοφοβικών και εθνικιστικών κινημάτων στην Ευρώπη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Σε γενικές γραμμές, είναι αξιοσημείωτη η απουσία ολοκληρωμένων κανονισμών που να προωθούν την ενότητα μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Αντ' αυτού, οι κυβερνήσεις έχουν κατά κύριο λόγο εφαρμόσει μεμονωμένα και επικεντρωμένα στην ασφάλεια μέτρα με στόχο τον περιορισμό της εισροής προσφύγων στην Ευρώπη. Όσον αφορά τον ρόλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον εμφύλιο πόλεμο της Συρίας, υπήρξε συναίνεση στην παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας, αλλά απόκλιση στη χάραξη εξωτερικής πολιτικής (Balla, 2023).

Τα τελευταία χρόνια διεξάγεται μια ενεργή και επιστημονική συζήτηση σχετικά με τις τάσεις της ευρωπαϊκής (απο)ολοκλήρωσης, οι οποίες έχουν επηρεαστεί από διάφορες κρίσεις, όπως η προσφυγική κρίση. Επιπλέον, έχει γίνει συζήτηση σχετικά με την καταλληλότητα των γενικών θεωριών για την ανάλυση αυτών των κρίσεων.

Η προσφυγική κρίση αποκάλυψε αρκετές αδυναμίες εντός της ΕΕ. Σε αυτές περιλαμβάνεται η ασυνεπής αντίδραση των ευρωπαϊκών χωρών, η οποία είχε ως αποτέλεσμα την κρίση Σένγκεν και την επακόλουθη αποτυχία του συστήματος μετεγκατάστασης. Επιπλέον, υπήρξε αύξηση του εξτρεμισμού εντός της ΕΕ. Η ΕΕ προσπάθησε να αντιμετωπίσει την κρίση αναθέτοντας τη λύση σε τρίτους μέσω της συμφωνίας ΕΕ-Τουρκίας. Ωστόσο, η ΕΕ αγωνίστηκε επίσης να παρουσιάσει μια ενιαία φωνή στην παγκόσμια σκηνή και να επιτύχει τους ανθρωπιστικούς της στόχους και εν μέρει παρείχε υποστήριξη στην αποκλιμάκωση της κρίσης(Balla, 2023).

Οι προκλήσεις της ΕΕ για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της προσφυγικής κρίσης μπορούν να αποδοθούν κυρίως στον διακυβερνητισμό, αν και ο νεολειτουργισμός

περιλαμβάνει πρόσθετα σημαντικά στοιχεία των προσπαθειών της ΕΕ. Ο νεολειτουργισμός δίνει έμφαση στη συμμετοχή υπερεθνικών οντοτήτων στην πρόταση μεταρρυθμίσεων για την αντιμετώπιση της πρόκλησης που θέτουν οι πρόσφυγες (Lefkofridi et al., 2020). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε το Μάιο του 2015 την Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τη Μετανάστευση. Η πρωτοβουλία αυτή αποσκοπούσε στο να παράσχει στην Ευρωπαϊκή Ένωση τους απαραίτητους πόρους για τον αποτελεσματικό χειρισμό πολλών πτυχών της μετανάστευσης, συμπεριλαμβανομένης της παράτυπης μετανάστευσης, του ελέγχου των συνόρων, του ασύλου και της νόμιμης μετανάστευσης. Παρά την απόρριψη του σχεδίου μετεγκατάστασης, υπήρξε ενίσχυση της υπερεθνικής συνεργασίας στον έλεγχο των εξωτερικών συνόρων, στην αστυνομική και δικαστική συνεργασία εντός της ΕΕ και στην καταγραφή των νέων μεταναστών. Αυτό φάνηκε από τη δημιουργία της EBCGA και της EUAA (Balla, 2023).

Η συριακή κρίση και η επακόλουθη μαζική μετανάστευση συνέπεσαν με μια περίοδο κατά την οποία η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετώπιζε ήδη σημαντικές δυσκολίες, όπως η οικονομική αστάθεια, οι αβεβαιότητες σχετικά με το Brexit, η εμφάνιση εξτρεμιστικών λαϊκιστικών κομμάτων σε αρκετές χώρες της ΕΕ, οι συνεχιζόμενες περιφερειακές συγκρούσεις και η επίμονη τρομοκρατική απειλή. Συνολικά, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο στην αντιμετώπιση των προκλήσεων που θέτουν τα ζητήματα των προσφύγων και των μεταναστών. Αυτό περιλαμβάνει την ενίσχυση των θεσμών και των πόρων της, καθώς και την εφαρμογή καινοτόμων στρατηγικών, όπως η μέθοδος των hotspots. Παρ' όλα αυτά, οι υπερεθνικοί οργανισμοί δεν έχουν αποκτήσει ανεξάρτητη εξουσία για να μετριάσουν αποτελεσματικά τις διακυβερνητικές συγκρούσεις και τις διακρατικές πιέσεις. Αντ' αυτού, η Ευρωπαϊκή Ένωση έδωσε προτεραιότητα στην εξωτερική ως στρατηγική για την αντιμετώπιση του προβλήματος του Σένγκεν, αναδεικνύοντας έτσι τους περιορισμούς της αφοσίωσής της στη λειτουργία ως πολιτική ένωση ικανή να παρέχει ισχυρές συλλογικές λύσεις.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση παρείχε ζωτικής σημασίας ανθρωπιστική βοήθεια στους Σύρους τόσο εντός όσο και εκτός του έθνους, εφαρμόζοντας περιοριστικά μέτρα, συμπεριλαμβανομένων των κυρώσεων, για την αποδυνάμωση της διοίκησης Άσαντ. Παρ' όλα αυτά, η προσέγγιση αυτή δεν ήταν αποτελεσματική, καθώς η Ένωση δεν έχει διαδραματίσει κρίσιμο ρόλο στην επίλυση του ζητήματος μέχρι στιγμής. Παραδόξως, η ΕΕ αντιμετωπίζει ένα σημαντικό μέρος του προσφυγικού ζητήματος, αναλαμβάνοντας το μεγαλύτερο μέρος των ανθρωπιστικών δαπανών, ενώ παράλληλα παλεύει με την

άνοδο του εξτρεμισμού και αντιμετωπίζει απειλές τρομοκρατίας και αστάθειας. Ωστόσο, δεν έχει επιλύσει με επιτυχία τη σύγκρουση που γεννά αυτά τα ζητήματα. Επιπλέον, η απουσία ενιαίας θέσης μεταξύ των κρατών μελών σχετικά με την κρίση, σε συνδυασμό με την πολυπλοκότητα των πολιτικών της ΕΕ, υπονομεύουν από κοινού την αξιοπιστία της ΕΕ ως αξιόπιστου περιφερειακού και παγκόσμιου παράγοντα (Balla, 2023).

Εν τέλει, όλες οι ευρωπαϊκές απαντήσεις, τόσο σε επίπεδο κοινής πολιτικής όσο και σε επίπεδο μεμονωμένων δράσεων, συνδέονται άμεσα με τις θεμελιώδεις πτυχές της τρέχουσας συζήτησης για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Θα πρέπει η ευρωπαϊκή ενότητα να προχωρήσει προς μια πιο συνεκτική πολιτική ενότητα ή θα πρέπει να παραμείνει ως πλατφόρμα επιλεκτικής συνεργασίας και ολοκλήρωσης; Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να δημιουργήσει ένα αυθεντικά ενιαίο σύστημα ασύλου στο εσωτερικό της και να ενισχύσει τον συντονισμό της μεταναστευτικής πολιτικής (Niemann et al., 2023). Επιπλέον, θα πρέπει να προσπαθήσει να συντονίσει εξωτερικά μια συνεπή και αξιόπιστη Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας και μια Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας. Για να επιτευχθεί αυτό, είναι απαραίτητο να αντιμετωπιστεί η έλλειψη ενότητας μεταξύ των κρατών μελών και να ληφθούν αποφάσεις σχετικά με το μελλοντικό μοντέλο ολοκλήρωσης της ΕΕ. Ελλείψει αυτού του γεγονότος, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα συνεχίσει να είναι ευάλωτη σε κρίσεις (Balla, 2023).

III. Ο ρόλος της πανδημίας

Η Πανδημία έστρεψε την προσοχή στις ελλείψεις, τις ανισότητες και τα επίμονα προβλήματα των εθνικών συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης, καθώς και τις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες μεταξύ των βιομηχανοποιημένων χωρών του βορείου ημισφαιρίου και εκείνων του νότιου ημισφαιρίου, καθώς και στο εσωτερικό των επιμέρους χωρών.

Το καθεστώς της δημόσιας υγείας ως οικουμενικό ανθρώπινο δικαίωμα κατέστη αβέβαιο και ασταθές. Οι ευάλωτες ομάδες που επηρεάστηκαν περισσότερο από αυτή την κατάσταση είναι οι πρόσφυγες και οι μετανάστες (Νεράντζης, 2017).

Ένας άλλος παράγοντας που έχει τονιστεί είναι ότι η πανδημία επιτάχυνε την προσπάθεια οχύρωσης των συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πριν από την εμφάνιση του κορονοϊού, η Ελλάδα, η Ιταλία, η Μάλτα και η Κύπρος έθεταν σε εφαρμογή μέτρα για την αποτροπή της εισροής μεταναστών. Τα μέτρα αυτά περιλάμβαναν την απαγόρευση της εισόδου πλοίων που μετέφεραν πρόσφυγες και μετανάστες, καθώς και την παράνομη επαναπροώθησή τους σε διεθνή ύδατα στις περιοχές της Μεσογείου και του Αιγαίου. Ως απάντηση στην εξάπλωση του κορονοϊού, οι κυβερνήσεις των χωρών αυτών χρησιμοποίησαν την έννοια της πανδημίας για να επιβάλουν το κλείσιμο των θαλάσσιων και χερσαίων συνόρων τους. Σχεδόν όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ εφάρμοσαν μια ανάλογη προσέγγιση, κλείνοντας αμέσως τα σύνορά τους για τους πολίτες εκτός ΕΕ. Επιπλέον, το Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναφέρει ότι το Βέλγιο, οι Κάτω Χώρες και η Γαλλία έκλεισαν τα γραφεία επεξεργασίας αιτήσεων ασύλου (Νεράτζης, 2023).

Η Πανδημία οδήγησε επίσης στην αναστολή των προγραμμάτων της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (ΔΟΜ). Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, οι γυναίκες και τα παιδιά, καθώς και οι απάτριδες πρόσφυγες που δεν μπορούσαν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους, εγκαταλείφθηκαν σε μια απομακρυσμένη τοποθεσία, χωρίς κανένα μέσο βοήθειας. Η ΕΕ έχει ουσιαστικά κατάργηση το δικαίωμα στο άσυλο, χρησιμοποιώντας την Πανδημία ως πρόσχημα, καθώς θεωρούσε τους προσφυγικούς πληθυσμούς ως κίνδυνο για την υγεία αντί να τους παρέχει προστασία(Νεράτζης, 2023).

Η τρίτη παράμετρος, την οποία τόνισαν τον Μάρτιο του 2020, με την έναρξη της πανδημίας, οι οκτώ σημαντικότερες διεθνείς οργανώσεις που υπερασπίζονται την ελευθερία του Τύπου παγκοσμίως - Article 19, Ένωση Ευρωπαίων Δημοσιογράφων (AEJ), Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ελευθερία του Τύπου και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (ECPMF), Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Δημοσιογράφων (EFJ), FreePressUnlimited (FPU), Διεθνής Ομοσπονδία Δημοσιογράφων (IFJ), Διεθνές Ινστιτούτο Τύπου (IPI), Δημοσιογράφοι Χωρίς Σύνορα (RSF) - αφορά τον περιορισμό της ελευθεροτυπίας. Αυτές οι οκτώ οργανώσεις έχουν γράψει επιστολή προς τους Προέδρους της Επιτροπής, του Συμβουλίου της Ευρώπης και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, εκφράζοντας τη βαθιά ανησυχία τους σχετικά με τα κράτη που εκμεταλλεύονται την πανδημία για να επιβάλουν περιορισμούς στην πρόσβαση των μέσων ενημέρωσης στις κυβερνητικές αποφάσεις και δράσεις(Νεράτζης, 2017).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο στόχος της παρούσας διατριβής ήταν να αναλύσει την εξέλιξη της προσφυγικής κρίσης στην Ελλάδα, από το υψηλότερο σημείο της μέχρι τη σημερινή περίοδο, χρησιμοποιώντας τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά δεδομένα και ερευνητικές μεθόδους. Πραγματοποιήθηκε ανάλυση δεδομένων για την απόκτηση μιας ολοκληρωμένης κατανόησης των ειδικών προκλήσεων που σχετίζονται με τη διαχείριση των προσφυγικών μετακινήσεων.

Το αρχικό τμήμα της ανάλυσης επικεντρώθηκε στην εξέταση του νομικού πλαισίου και των συνεπαγόμενων επιπτώσεων τόσο για τα κράτη όσο και για τους πρόσφυγες. Παρουσιάστηκε μια ολοκληρωμένη επισκόπηση του ισχύοντος συστήματος που εφαρμόζεται τόσο σε διεθνές όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, με ιδιαίτερη έμφαση στη Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας. Επιπλέον, δόθηκε μια διεξοδική έκθεση των θεμελιωδών ανθρωπίνων και κοινωνικών δικαιωμάτων που παρέχονται στους πρόσφυγες. Τέλος, εξετάστηκαν οι υποκείμενοι παράγοντες που συμβάλλουν στην προσφυγική κρίση, καθώς και οι στρατηγικές που εφαρμόζονται για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της κατάστασης.

Το δεύτερο μέρος περιλάμβανε μια σύνοψη διαφόρων θεμάτων, όπως η πολιτική εισόδου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα, οι επιπτώσεις της προσφυγικής κρίσης στην ελληνική κοινωνία και οικονομία και η στάση του ελληνικού πληθυσμού απέναντι στους πρόσφυγες και ασχοληθήκαμε με τη διαδικασία μείωσης της έντασης και της σοβαρότητας του προσφυγικού προβλήματος. Τα περιεχόμενα της δεύτερης ενότητας εξετάστηκαν επίσης από κριτική σκοπιά.

Η μεταναστευτική-προσφυγική κρίση ανέδειξε τη σημασία της αναγνώρισης της ευθύνης του κράτους για την προστασία των αιτούντων άσυλο, οι οποίοι δεν είναι οικονομικοί μετανάστες αλλά μάλλον θύματα πολέμου. Έχει επίσης τονίσει την ανάγκη σεβασμού προς τη διαφορετικότητα και, κυρίως, την έλλειψη αλληλεγγύης μεταξύ των κοινωνιών των κρατών μελών της ΕΕ, οι οποίες ήταν απροετοίμαστες για αυτή την κατάσταση. Η πρωταρχική ανησυχία σήμερα περιστρέφεται γύρω από την κοινωνική αφομοίωση των μεταναστευτικών και προσφυγικών πληθυσμών, καθώς δεν διαθέτουμε ένα καθορισμένο πλαίσιο με καθιερωμένα πρωτόκολλα για την αποτελεσματική ένταξή τους στην κοινωνία υποδοχής. Οι χώρες υποδοχής, και ιδιαίτερα η Ελλάδα, οφείλουν να

εφαρμόσουν όλα τα απαραίτητα βήματα και διαδικασίες για την αξιοπρεπή υποδοχή των προσφύγων/μεταναστών αλλά και να συνεργαστούν, ώστε να δημιουργηθούν βιώσιμες διαδρομές για τους πρόσφυγες και η ενσωμάτωσή τους στις χώρες υποδοχής να γίνει με το βέλτιστο τρόπο, τόσο για τους ίδιους, όσο και για τα κράτη. Μέσα από την μελέτη των δύο μερών της εργασίας και την ανάλυση της αποδεικτικής διαδικασίας τα έξι ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας απαντήθηκαν με τρόπο αναλυτικό και βασισμένο σε πρωτογενή και δευτερογενή δεδομένα. Σε σχέση με το πρώτο ερώτημα, αν κρίνεται ως σημαντική η σύναψη της Κοινής Δήλωσης ΕΕ – Τουρκίας, διαπιστώθηκε πως πράγματι πρόκειται για μία σημαντική μεν αλλά όχι πλήρως αποτελεσματική κίνηση, η οποία επίσης δεν ακολουθήθηκε από την γείτονα χώρα. Έπειτα, σχετικά με τη σημασία της προσφυγικής κρίσης για την Ελλάδα, αναδείχθηκε πως πρόκειται για μία από τις σημαντικότερες κρίσεις για τη χώρα, στην αρχή του 21^{ου} αιώνα. Περνώντας στο τρίτο ερώτημα διαπιστώθηκε ότι δυστυχώς τα δικαιώματα των προσφύγων στην Ελλάδα δεν έγιναν σεβαστά σε όλες τις περιπτώσεις με αποτέλεσμα να υπάρχουν τραγικά περιστατικά στα οποία άνθρωποι ταλαιπωρήθηκαν ή ακόμη και έχασαν τη ζωή τους και σύμφωνα με το τέταρτο ερώτημα κύρια δικαιώματα των προσφύγων στην ΕΕ και στην Ελλάδα απορρέουν από τις Ευρωπαϊκές Συμβάσεις και συνδέονται με το σεβασμό όλων των δικαιωμάτων τους σε υγεία, εργασία, αξιοπρεπή διαβίωση κ.ο.κ. Η αντίδραση των θεσμών, πολιτών και οργανισμών απέναντι στην προσφυγική κρίση στην Ελλάδα δεν ήταν δυστυχώς επαρκείς, όπως προκύπτει από τη μελέτη του πέμπτου ερωτήματος, ενώ, σύμφωνα με το έκτο ερώτημα, οι πολιτικές και οι διαδικασίες που εφαρμόζονται στην Ελλάδα βοήθησαν την ένταξη των προσφύγων στην ελληνική κοινωνία αλλά όχι στο βαθμό που θα έπρεπε και κυρίως με την απαραίτητη ταχύτητα.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Balla, E. (2023) The European Union's Response to the Syrian Refugee Crisis. *E International Relations*.
- Bosilca, Laura-Ruxandra. (2021). The refugee crisis and the EU Border Security Policies. In Riddervold Marianne, Trondal Jarle and Newsome Akasemi (eds). *The Palgrave Handbook of EU Crises*. Palgrave Macmillan.
- Campesi, G. (2018). Frontex and the production of the Euro-Mediterranean Borderlands (2006–2016). *Migration and the Contemporary Mediterranean. Shifting Cultures in Twenty-First-Century Italy and Beyond*, 39-66.
- Cavatorta, Francesco and Turcotte, Pierre-Michel. (2020) The Disintegration of European Security: Lessons from the Refugee Crisis. In Hinnebusch Raymond and Saouli Adham (eds.) *The War for Syria*. Routledge/ St. Andrews Syrian Studies Series. Taylor and Francis. Kindle Edition.
- Davis, D., & Gift, T. (2014). The positive effects of the Schengen Agreement on European trade. *The World Economy*, 37(11), 1541-1557.
- European Commission (2023). Live, work, travel in the EU, Migration and Home Affairs, Διαθέσιμο στο ιστοτόπο: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/legal-migration-and-integration/integration/action-plan-integration-and-inclusion_en
- European Union Law (EUR lex). Συμφωνία και Σύμβαση Σένγκεν. <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/glossary/schengen-agreement-and-convention.html>
- EuropeanUnionLaw. Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/treaty-on-the-functioning-of-the-european-union.html>
- Fijnaut, C. (2015). The refugee crisis: the end of Schengen?. *European Journal of Crime, Criminal law and criminal justice*, 23(4), 313-332.
- Gerodimos, R., Leontitsis, V., Tsagkroni, V., Vosinakis, G., Dimopoulou, D., Karyotis, G., & Skleparis, D. (2020). *Comparative Analysis of Migrant and Refugee Integration in Greece*.

Hale, G. (2013). Balance of Payments in the European Periphery. [online] Federal Reserve Bank of San Francisco. Available at:

<http://www.frbsf.org/economicresearch/publications/economicletter/2013/january/balance-payments-europeperiphery/>

Juhász, A., Hunyadi, B., & Zgut, E. (2015). Focus on Hungary: Refugees, asylum and migration (pp. 1-46). Prague: Heinrich-Böll-Stiftung.

Kalkman, J. P. (2021). Frontex: A literature review. *International Migration*, 59(1), 165-181.

Kriesi, Hanspeter, Altiparmakis, Argyrios, Bojar, Abel and Oana, Ioana-Elena. (2021). Debordering and re-bordering in the refugee crisis: a case of 'defensive integration.' *Journal of European Public Policy*. 28:3. 331–349. DOI: 10.1080/13501763.2021.1882540

Lefkofridi, Zoe and Schmitter, Philippe C. (2020). Neofunctionalism in the Decade of Crises. In Brack Nathalie and Gürkan Seda. *Theorising the Crises of the European Union*. New York: Routledge.

Maciejewski, M. (2023). Χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης: γενικές πτυχές, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Mitchell, J. (2016). The Dublin regulation and systemic flaws. *San Diego Int'l LJ*, 18, 295.

Mouroutsos, I. (2020). Μετανάστευση, Πρόσφυγες και Ανθρώπινα Δικαιώματα. *HAPSc Policy Briefs Series*, 1(2), 241-248.

Nash, K. (2015), *The Political Sociology of Human Rights*, Cambridge University Press.

Neal, A. W. (2009). Securitization and risk at the EU border: The origins of FRONTEX. *JCMS: Journal of common market studies*, 47(2), 333-356.

Neuman, G. L. (1992). Buffer Zones Against Refugees: Dublin, Schengen, and the German Asylum Amendment. *Va. j. Int'l L.*, 33, 503.

Niemann, Arne and Zaun, Natascha. (2018). EU Refugee Policies and Politics in Times of Crisis: Theoretical and Empirical Perspectives. *Special Issue: EU Refugee Policies*

and Politics in Times of Crisis. *JCMS: Journal of Common Market*. 56: 1. 3–22
<https://doi.org/10.1111/jcms.12650>

Pitkänen, P., Carrera, S., Hyytiä, J., Korpela, M., Rantanen, P., & Raunio, M. (2014). *Transnational Migration in Transition: State of the art report on temporary migration: Collected Working Papers on the EURA-NET project*.

Reformer (2022). Οι στάσεις των Ελλήνων απέναντι στους πρόσφυγες και τους μετανάστες. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://reformer.gr/oi-staseis-ton-ellinon-apananti-stoys-prosfyges-kai-toys-metanastes/>

Rijpma, J., & Vermeulen, M. (2015). EUROSUR: saving lives or building borders?. *Europeansecurity*, 24(3), 454-472.

Sandu, G. (2022). Πολιτική ασύλου, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Strik, T. (2017). The global approach to migration and mobility. *GroningenJournalofInternationalLaw*, 5(2).

UNCHRGreece. Η Σύμβαση του 1951 σχετικά με το Καθεστώς των Προσφύγων. Διαθέσιμο στο: <https://www.unhcr.org/gr>

UNHCR (2023). Προστασία των Προσφύγων στην Ελλάδα, <https://www.unhcr.org/gr>

UNHCR. Η Σύμβαση του 1951 σχετικά με το Καθεστώς των Προσφύγων, Διαθέσιμη στον ιστότοπο: <https://www.unhcr.org/gr/>

UNHR (2023). Section VI. European framework for refugee protection. *TheRefugeeLawLeader: Cases, Documents, Materials*.

Wike, R., Fetterolf, J., & Fagan, M. (2019). Europeans Credit EU with Promoting Peace and Prosperity, but Say Brussels is out of touch with its citizens. *PewResearchCenter*.

Αγγελίδης, Δ. (2023). Καταδίκη της Ελλάδας για τη μεταχείριση εγκύου προσφύγισσας. *Εφημερίδα των Συντακτών*.

Απέργης, Σ. (2019). Μία κριτική αποτίμηση της συμφωνίας Ευρωπαϊκής Ένωσης-Τουρκίας για το προσφυγικό. *ThePressProject*.

Αραμπατζή, Ε. Δ. (2019). *MME και προσφυγική κρίση (Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης)*.

Αρχή Προσφύγων. <https://migration.gov.gr/appeals/>

Βασιλάκη, Μ. Α. (2017). Ο έλεγχος της παράτυπης μετανάστευσης στα σύνορα των κρατών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και οι προκλήσεις για το διεθνές δίκαιο.

Βέζελ, Μ. (2021). Πέντε χρόνια από την προσφυγική Συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας, D.W.

Βικτώρια, Μ. (2004). Η προστασία των προσφύγων Η πορεία προς την Κοινή Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασύλου, Συγκριτική μελέτη των εθνικών συστημάτων ασύλου της Μεγάλης Βρετανίας, της Γαλλίας, της Ελλάδας, ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ.

Βλαχοπούλου, Σ. (2014). Αραβική Άνοιξη και ζητήματα ασφαλείας (Doctoral dissertation, University of Piraeus (Greece)).

Βουράνη, Α. Δ. (2008). Ευρωπαϊκή πολιτική γειτονίας (Master's thesis).

Γαβανάς, Π. (2016). Έρευνα και πολιτικές ένταξης των νέων στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

Γάτσιος, Γ. Α. (2021). Όρια οριζόντιας εφαρμογής του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης).

Γιαννοπούλου, Α. (2019). Δήλωση Ε. Ε-Τουρκίας και η μεταναστευτική πολιτική.

Γκαμάγκα, Α., & Τολιόπουλος, Ν. (2019). Τα Βασανιστήρια και η Κατάχρηση Εξουσίας μέσα από την Επισκόπηση της Νομολογίας του ΕΔΔΑ. ProJustitia: Ηλεκτρονική Επετηρίδα Νομικής Σχολής ΑΠΘ, 2, 370-380.

ΓΟΝΙΣ (2023). Αποφάσεις ΕΔΔΑ καταδίκης της Ελλάδας. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: https://www.gonis.gr/nomika/apofaseis-edda-katadikes-ths-elladas_45

Δημητριάδη, Α. & Μαλαμίδης, Χ. (2022). Ευρωπαϊκές αξίες και προσφυγική “κρίση” – Συλλογικός τόμος του ερευνητικού έργου NoVaMigra, ΕΛΙΑΜΕΠ.

Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (2022). Δράσεις και Προγράμματα Κοινωνικής Ένταξης. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://migration.gov.gr/migration-policy/integration/drasesis-koinonikis-entaxis-se-ethniko-eripedo/>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020). Ένταξη των μεταναστών και των προσφύγων στην αγορά εργασίας: Η Επιτροπή και οι κοινωνικοί και οικονομικοί εταίροι επανενεργοποιούν τη συνεργασία. Διαθέσιμο στο:

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_20_1561

Ευρωπαϊκή Πολιτική για την Ένταξη (2023). Η Ευρωπαϊκή Πολιτική. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://migration.gov.gr/migration-policy/integration/politiki-entaxis-se-eyropaiko-kai-diethnes-eripedo/>

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, όπως τροποποιήθηκε από τα Πρωτόκολλα υπ' αριθ. 11, 14 και 15 συνοδευόμενη από τα Πρωτόκολλα υπ' αριθ. 1, 4, 6, 7, 12, 13 και 16, Διαθέσιμο στον ιστότοπο: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ell

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2016). Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 5ης Ιουλίου 2016 σχετικά με τους πρόσφυγες: κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση στην αγορά εργασίας (2015/2321(INI)).

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Δελτίο τύπου, 18 Μαρτίου 2016, Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, 18 Μαρτίου 2016. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>

Καβαθάς, Χ. (2021). Οι γλώσσες των προσφύγων και η διδασκαλία της ελληνικής. Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Κακούρης, Ν. Π. (2020). Η μεταναστευτική κρίση και η επίδρασή της στην οικονομία της Ελλάδας την τελευταία δεκαετία.

Καλλή, Κ. (2017). Η κοινωνική ένταξη των παιδιών των μεταναστών μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας και η σημασία της συμμετοχής των γονιών στη σχολική ζωή: Η περίπτωση ενός νηπιαγωγείου και ενός δημοτικού σχολείου του Νομού Κορινθίας.

Κελεμουρίδου, Μ. (2021). ΚΕΣΑ: ο κανονισμός Δουβλίνο III και η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO).

Κορμπύλα, Β. Κ. (2022). Αναπαραστάσεις προσφύγων στο Ελληνικό ηλεκτρονικό τύπο, Μελέτη περίπτωσης Απρίλιος 2020 (Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης).

Κορομηλάς, Α. (2017). Τα δικαιώματα των προσφύγων στο πλαίσιο των διεθνών και ευρωπαϊκών πολιτικών σκοπιμοτήτων. Τομέας Διοικητικής Επιστήμης & Δημόσιου Δικαίου Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών: «Δημόσιο Δίκαιο & Δημόσια Πολιτική», ΕΚΠΑ.

Κοτζαμάνης, Β., &Καρκούλη, Α. (2016). Οι μεταναστευτικές εισροές στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία: ένταση και βασικά χαρακτηριστικά των παρατύπων εισερχομένων ως και των αιτούντων άσυλο. Δημογραφικά Νέα τεύχος, 26.

Μάμαλη, Π. (2021). Η εκπαίδευση των προσφύγων στην Ευρώπη και η πρόσβαση τους στην υποχρεωτική εκπαίδευση: Μία ανάλυση κειμένων πολιτικής.

Μαντζανάς, Μ. (2016), Αφομοίωση και εθνική συνείδηση μεταναστών. Όψεις δικαίου και κοινωνικοπολιτικές παράμετροι. Η κοινωνική πολιτική, με φιλοσοφική, ψυχολογική και παιδαγωγική θεώρηση, Αθήνα: Παπαζήση.

Μίσσιου, Κ. Δ. (2018). Η προσφυγική κρίση ως ευκαιρία για την ελληνική άκρα δεξιά: μια καταγραφή της ρατσιστικής βίας εις βάρος προσφύγων στην Ελλάδα (2015-2017).

Μπάκας, Δ. (2023). Πολιτικές διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ, επίδραση και επιπτώσεις στο ελληνικό μεταναστευτικό και προσφυγικό δίκαιο κατά την περίοδο 2010-2022.

Μπαφαλούκου, Μ. Ι. (2019). Το κοινωνικό κράτος στην ευρωπαϊκή ενοποίηση. Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Μπόλη, Μ. Ν. (2020). Εμπειρίες προσφύγων που διαμένουν σε νησιά: μια ερμηνευτική φαινομενολογική προσέγγιση (Master's thesis).

Νεράντζης Π (2017)., «Ο ρατσισμός και η ξеноφοβία στα ελληνικά ΜΜΕ (1990-2016)», στο Δημόσια σφαίρα σε κρίση, Παπαζήσης, Αθήνα.

Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2014). Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία σε θέματα ασύλου, συνόρων και μετανάστευσης, Διαθέσιμο στον ιστότοπο: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Handbook_asylum_ELL

- Πάνου, Ε. & Μαρούλη, Μ. (2020). Ελληνικές Μ.Κ.Ο. Θεωρία και πράξη. Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Πανταζή, Σ. (2023). Ροή διαδικασιών για την υλοποίηση συγχρηματοδοτούμενων έργων. Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
- Πάντζου, Χ. (2013). Η χαμένη νηφαλιότητα: Μετανάστευση και ρατσιστικός λόγος στα Μ.Μ.Ε., UNHCR.
- Παπαδόπουλος, Π. (2015). Αλήθειες και μύθοι για το Δουβλίνο II και III, ΕΡΤ.
- Περπερίδου, Θ. (2014). Η ζωή των προσφύγων, η αναγκαστική φυγή και η προσπάθεια για μία νέα πατρίδα. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης του 1967. Διαθέσιμο στο: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4ba87af22>
- Σ.Φούντας - Χ.Κατσιαρέλης (2019) «Προσφυγική ροή από τη Μ. Ανατολή στην Ελλάδα του 2015-2016. Αίτια, επιπτώσεις και αντιμετώπιση».
- Σάλτου, Ε. (2023). Πώς αποκλιμακώθηκε η προσφυγική κρίση. Τα Νέα.
- Σαματάς, Μ. (2003). Ασφάλεια, ελευθερία και δημοκρατία υπό τη συνθήκη Σένγκεν. Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, 22, 106-144.
- Σγουρόγλου, Α. (2016). Η έννομη προστασία του αλλοδαπού από τη διοικητική απέλαση, υπό το φως της ΕΣΔΑ.
- Τάκης, Α. (2013). Μακροχρόνια διαμένοντες χωρίς χαρτιά: Το «καταραμένο απόθεμα» των ευρωπαϊκών πολιτικών μετανάστευσης και ασύλου, στο constitutionalism.gr.
- Τάκης, Α. (2015). Προσφυγικό 2015: Χρονικό μιας προαναγγελθείσας κρίσης. HeinrichBollStiftung, Θεσσαλονίκη, Ελλάδα.
- Τσάκωνας, Π. (2016). Ευρωπαϊκή Κρίση Ευθύνης και Διακυβέρνησης. HeinrichBollStiftung. Θεσσαλονίκη.
- Τσανοσίδου, Γ. (2022). Ξενοφοβία, ρατσισμός και μέσα μαζικής επικοινωνίας. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Τσεβρένης Κ. Β., (2016), «Η Ευρώπη και η Ελλάδα ενώπιον του προσφυγικού προβλήματος. Σύγχρονες προκλήσεις, νέες προοπτικές», Εκδόσεις Πληθώρα, Αθήνα

Τσιρογιάννη, Χ. (2021). Κανονισμός Δουβλίνο ΙΙΙ, Θέμα: «Λαμβάνοντας υπ' όψιν τις μεσοπρόθεσμες τάσεις για τις μεταναστευτικές/προσφυγικές ροές προς χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πώς αποτιμάτε την σχέση μεταξύ της εφαρμογής των κανόνων για το υπεύθυνο κράτος (Κανονισμός Δουβλίνο ΙΙΙ) και της αρχής της αλληλεγγύης στο ισχύον θεσμικό πλαίσιο και στις προτάσεις αναθεωρήσεώς του;» <https://jmce.gr/portal/2021/07/12/kanonismos-doyvlino-iii/>

Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου (2023). Ελληνική Πολιτική Ένταξης, Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://migration.gov.gr/migration-policy/integration/politiki-entaxis-se-ethniko-eripedo/>

Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου Νοέμβριος (2021). ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΑΙΤΟΥΝΤΩΝ ΑΣΥΛΟ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΥΧΩΝ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://migration.gov.gr>

Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, Κεφ 1.2 – Μεταναστευτική ορολογία

Χατζηαθανασίου, Α. Μ. (2021). Η αρχή της μη επαναπροώθησης των προσφύγων στο διεθνές και το ευρωπαϊκό δίκαιο.

Χατζηκυριάκου, Κ. (2017). Η συμβολή των κοινοτικών αστικών δράσεων στην υποδοχή και ένταξη των προσφύγων και μεταναστών.

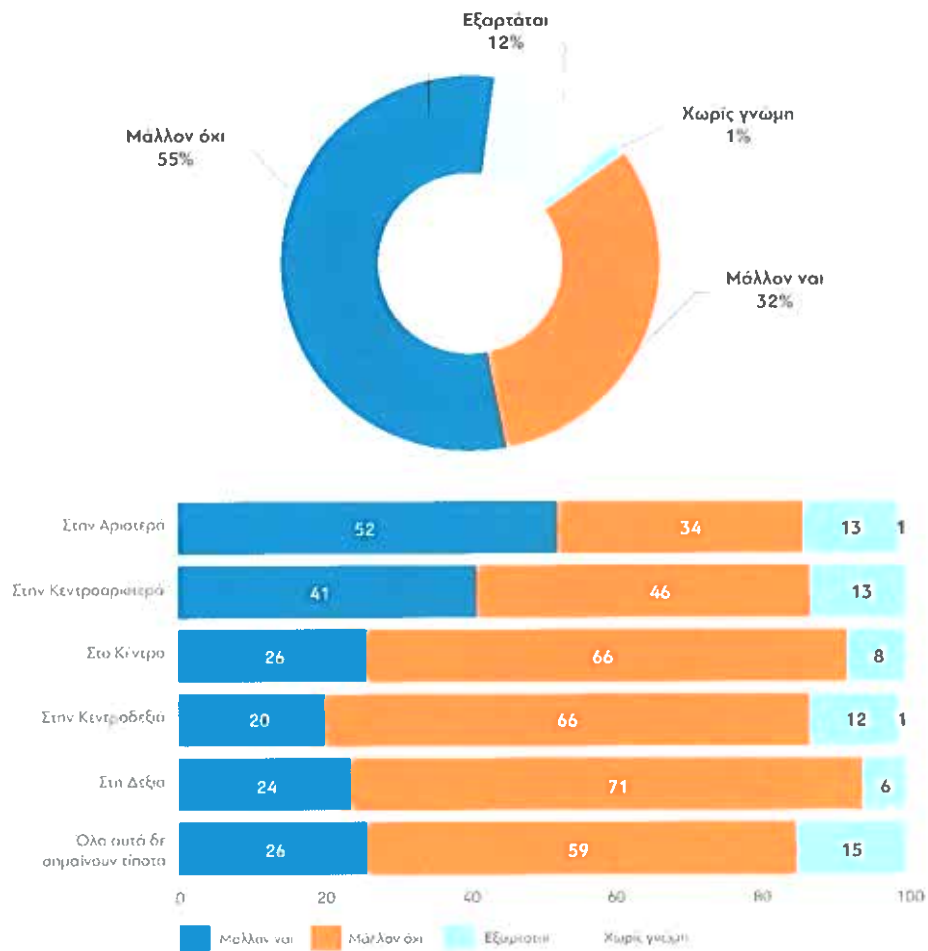
Χριστογέρου, Ε. (2023). Γυναίκες πρόσφυγες και αιτούσες άσυλο στην Ελλάδα. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

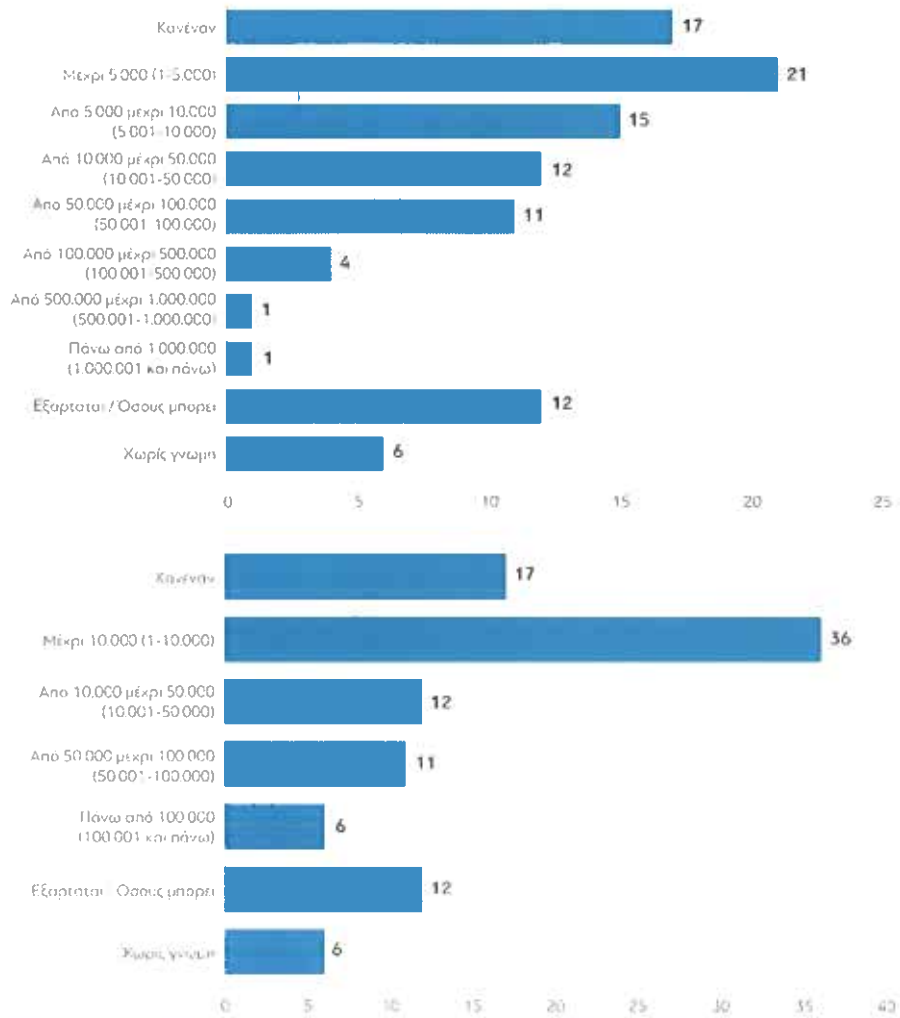
Εικόνα 8 Ροές προσφύγων στην Μεσόγειο μετά την κρίση (Πηγή εικόνας: IOM Greece)

Θ3. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 43: Εσείς προσωπικά, θα θέλατε να εγκατασταθούν πρόσφυγες μόνιμα στην Ελλάδα; Μάλλον ναι ή μάλλον όχι;

Εικόνα 9: Απόψεις Ελλήνων για ένταξη προσφύγων (Πηγή εικόνας: Διάναωσις)

Θ6. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 46: Κατά τη γνώμη σας, πόσους πρόσφυγες πρέπει να δεχτεί η Ελλάδα για εγκατάσταση;

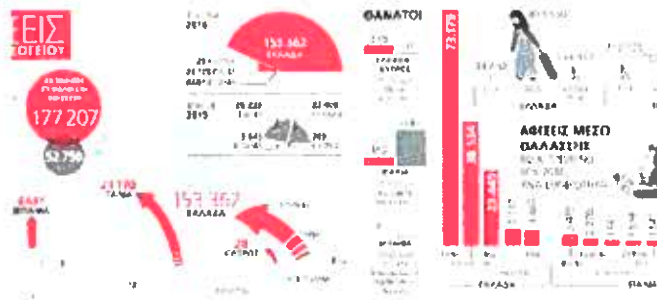
Εικόνα 10: Επιθυμητός αριθμός προσφύγων στην Ελλάδα (Πηγή: εικόνας: Αιτώσεις)

COUNTRIES OF ORIGIN OF PEOPLE COMING TO GREECE

SOURCE: MINISTRY OF INTERIOR

Εικόνα 11 Προέλευση Προσφύγων (Πηγή εικόνας: Υπουργείο Εξωτερικών)

Εικόνα 12: Αύξηση προσφύγων (Πηγή εικόνας: angrt.gr)